МЕЖДУНАРОДНЫЙ ДВУЯЗЫЧНЫЙ РУССКО-АРМЯНСКИЙ ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛ

Գործարար
ГОРЦАРАР

ОКТЯБРЬ-ДЕКАБРЬ № 10-12 (186-188) 2014 г.

Гость номера

«Она играет каждым дюймом тела и души ...» Э2

MOSCOW ARMENIAN THEATRE
present
THE HUMAN VOICE
by Jean Cocteau
director SLAVA STEPANYAN
actress ZITA BADALYAN

fringe

Spotlites
@ The Merchants' Hall
Venue 278, 22 Hanover St
www.spotlites.co.uk

18 - 25 Aug
5.45pm (50 mins)
£10.00 (£8.00)
0131 220 5911

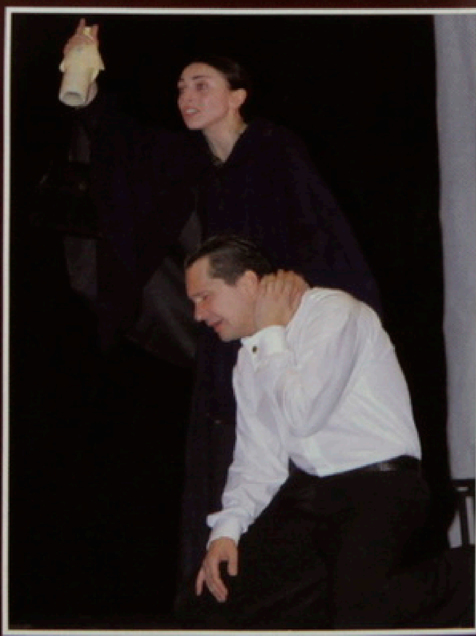

«Она играет каждым дюймом тела и души...»

Myung-su has a lifelong relationship ... nothing but debt, he finds hope when he is thrown together with the love of his life. A bittersweet tale of hope and despair.
10 - 16 Aug 12.10pm (1hr 10) £8.50 / £7.50

ST
Jesper Arin – Teater i
Evil
Abused from the age of 10. Gangleader at 12. Expelled at 14. Now, Erik starts anew at a school far from home... A story about oppression, determination and lifelong friendship. 'Convincingly... make you squirm... refuses to simplify' ***** (ThreeWeeks).
1 - 9 Aug 2.45m (55mins) £8 / £7

MT
Moscow Armenian Theatre
The Human Voice
She faces the brutal truth. She is no longer loved, and is abandoned. What can you do if you love somebody with every particle of your body? Without him, she suffocates.
18 - 25 Aug 5.45pm (50mins) £10 / £8

ZT
Áine Ryan
Kitty in the Lane
Turn morning to midnight with this whiskey slugging, boyfriend losing, friend betraying, father bullying countryside darling. Sell-out show by Irish actress Áine Ryan brings its magic to Edinburgh. Poetic, relentlessly good. www.facebook.com/kittyinthelane
31 July - 25 Aug 10.35am (1hr 30) £7 / £5

ST
Giulia Izzo

Theatre

Московский армянский театр принял участие в программе Edinburgh Festival Fringe 2014 в перекрестный Год культуры Великобритании и России. Эдинбургский международный фестиваль является одним из популярнейших театральных фестивалей, он занесен в Книгу рекордов Гиннесса как крупнейший в мире. На фестивале одновременно были представлены театральное, оперное, танцевальное и музыкальное искусство в исполнении ведущих творческих коллективов из многих стран мира.

Московский армянский театр представил в Великобритании моноспектакль «La Voix Humaine» («Голос человеческий» по пьесе Жана Кокто) в постановке художественного руководителя театра Славы Степаняна, в исполнении ведущей актрисы театра Зиты Бадалян. Этот спектакль уже хорошо знаком российскому и зарубежному зрителю: он вызвал шумные дебаты критиков на фестивале моноспектаклей «Solo» в Москве и на фестивале «Мария» в Киеве, фестивале «Боспорские агоны» в Крыму, гастролировал в Берлине, Гренобле, Дижоне, участвовал в Русских сезонах в Германии (г. Ульм) и во Франции (г. Экс-ан Прованс)...

Моноспектакль – это сложнейшее испытание для актера. Не каждый даже опытный лицедей решится сыграть монодраму. Слава Степанян долго выбирал актрису для моноспектакля, хотел пригласить звезд российского театра, однако его выбор остановился на Зите Бадалян, которая, как кажется, может блистательно сыграть любую роль. Ведь она – это и маленькая армянская девочка в спектакле «Луйс Мари. Ода «К радости», и смешная тетя Августина в «У восьми женщин мужчина без... счастья», и армянский дедушка в туманяновской сказке, и мистер Спетлайк в «Тетке Чарлея», и мама Согомона Тейлеряна, а также фрау Дитман в документальной драме «Суд идет...» по пьесе Перча Зейтунцяна, и Гильметта с Жанной Д-Арк в средневековом французском фарсе «Адвокат Патлен», и одновременно шесть (!!!) женских образов в спектакле «Ищу любимую», поставленном в Московском армянском театре немецким режиссером Нелли Айххорн.

Спектакль «Голос человеческий» Зита играет на разных языках, чем вызывает удивление критиков и, конечно же, зрителей. Она – лауреат и дипломант российских и международных театральных фестивалей, обладательница Золотой медали Уильяма Сарояна, выпускница Института театра и кино Ли Страсберга, преподаватель сценической речи, создатель авторской телепередачи…

Для шотландской публики Зита играла на английском языке. Спектакль был тепло принят публикой и критиками. Ну а соотечественники-армяне специально приехали из Лондона, Глазго и Берлина, чтоб насладиться игрой восходящей звезды русского театра, имеющей армянские корни.

Вот что писали о спектакле английские критики:

«Если вы хотите насладиться первоклассным русским театром, то погрузитесь в англоязычную версию La Voix Humaine Жана Кокто от Московского армянского театра...»

Ник ОУДИ (TheatreguideLondon Review)

«Она играет каждым дюймом своего тела и души, и ее тоска и боль, погружаясь в навязчивую идею, впечатляют настолько, что даже становятся болезненными для созерцания...»

«Отличный исполнитель подает монолог со страстью и с использованием отличной художественной техники...»

«...Это очень достойное, инновационное и местами ошеломляющее исполнение данной пьесы».

Пол ЛЕВИ (FringeReview)

Говоря о Зите Бадалян, становится понятно, что речь идёт о большом, просто феноменальном даровании.

Где родился этот талант, какой духовной пищей питался, как формировался?..

Попробуем сопоставить сухие факты биографии актрисы с её собственными откровениями...

Театр и детство

Родилась 6 июня 1981 года в Орджоникидзе, ныне Республика Северная Осетия, Россия.

– Театр начинается с... детства...

В моем первом спектакле с участием ребят из нашего двора я выступила в качестве режиссера. Инсценировали мы сказку Ованеса Туманяна «Смерть Кикоса». Колодец соорудили из обруча, обложили одеялом, а вместо кулис приспособили огромный сундук, выходя из него, как из шкафа. Спектакли показывали родителям, которые вечером собирались на своих балкончиках, пили кофе и разговаривали. И прохожие к нам заглядывали, так что зрителей хватало. Жили мы в Саратове, а затем в Кирове. Там я и окончила школу-гимназию, творческий класс по театральному искусству. Театр выбрала сама.

Журналистка и актриса

Зита Бадалян окончила театральную студию «Я» при Московском армянском театре под руководством Славы Степаняна.

– После школы мама настояла, чтобы я училась журналистике. Так я поступила в университет, на факультет журналистики. Но уже на втором курсе поняла, что это не совсем мое, что учеба не приносит радости.

В 2002 году моя подруга привела меня в Театральную студию под руководством Славы Степаняна при Культурном центре Посольства Армении (Культурный центр функционировал до 2010 года и, к большому сожалению, был закрыт по неизвестным причинам).

Здесь я узнала, что в стенах этого дома в начале XX века, великие творцы – Станиславский, Вахтангов, Симонов, Арам и Сурен Хачатуряны закладывали основы Армянской театральной студии и

➔4

Армянского театра в Москве. И поняла, что оказалась в святых стенах Лазаревского Дома в исторический момент, в момент возрождения дела наших великих предков, и что люди, которые начали дело возрождения театра, – миссионеры. Их энтузиазм и преданность делу театра были настолько заразительны, что я стала часто заходить в студию, потом, подготовившись к вступительным экзаменам, поступила в студию. С тех пор минуло 12 лет... и я счастлива, что Бог привел меня в тот день в святой для каждого армянина Дом Лазаревых и что я являюсь частью творческой команды уже прославленного Московского армянского театра.

Студия и режиссёр

Зита Бадалян - педагог по сценической речи в театральной студии «Я» при Московском армянском театре и в театральной студии «Арт-мастер». Актриса Московского армянского театра с 2002 года.

– Слава Ашотович Степанян совершенно необычно нам рассказывал, что же такое настоящий театр. Для меня это стало откровением. Я узнала, что это синтез многих искусств и наук – истории, психологии, даже математики. И с удивлением для себя обнаружила, что в этой профессии могу быть тем , кем хочу, что диапазон человеческих возможностей неизмеримо расширяется.

Вот, например, такой профессиональный навык – сценическая речь. Меня поразило, что, оказывается, в любом человеке есть все данные, чтобы он пел, звучал, чтобы создавал что-то красивое своим голосом.

Актер может наделять сценических героев уникальными голосовыми данными, ведь у каждого персонажа есть своя личность, психология, темперамент. Зритель в первую очередь хочет понять, что говорит человек, стоящий на сцене, поэтому текст, который произносит актер, имеет особое значение.

У меня есть принцип: если я уж взялась за какое-то дело, то я должна сделать его хорошо. Поэтому стараюсь во все вникать и продолжаю учиться. Чтобы использовать голос как инструмент в полную силу, нужны были знания. Я стала углубленно изучать предмет с несколькими педагогами, совершенствовать свои навыки. И когда с антрепризой Вероники Косенковой (куда меня пригласили на роль Антигоны, дублером Ирины Слуцкой) я поехала во Францию, то провела там мастер-класс по сценической речи для слушателей из разных стран. Это уже была педагогика – когда опытом можно поделиться с другими.

Могу совершенно определенно сказать: когда, например, у человека есть дефект речи, а ты помогаешь ему преодолеть этот дефект, это окрыляет.

Говорят, как в детстве информация заложена, так она и живет с тобой, требует воплощения, – вот педагогическая работа в мою актерскую жизнь очень удачно и вписалась...

Слава Степанян очень строго и требовательно относился к студийцам, среди которых были молодые люди разных национальностей. Уже потом я поняла, что он готовил кадры, закладывал основу будущего театра.

Но всё равно было удивительно: в армянском театре спектакли идут не только на родном языке, но и на русском, и на французском. Почему так? Потому что у нас нет разделения ни по национальности, ни по вероисповеданию...

Слава Ашотович всегда ставит во главу угла два фактора – человечность и преданность искусству, союз творческих личностей. Кто-то находит себя в этом союзе, кто-то нет... Тот, кто гонится только за славой или за деньгами, у нас долго не задерживается. Театр состоит из Личностей, из тех, кто не мыслит свою жизнь без Творчества.

Родители мои сначала принимали театр просто за увлечение, думали, что пройдет. Потом поняли – не пройдет, и запротестовали. Но когда посмотрели первую постановку с моим участием, спектакль-пантомиму по новеллам Леонида Енгибарова, как-то призадумались...

Ну а после спектакля-акции «Суд идет», где мы, актеры нашего театра, имели честь выйти на одну сцену с мэтрами российской сцены, такими как Александр Михайлов, Алексей Петренко, Эммануил Виторган, – родители мои были полностью обезоружены и дали добро.

Роли и запахи

Роли, которые Зита Бадалян исполяет в спектаклях:
«Вай, вай, или... Вояж по-армянски» – Сопио; «Восемь женщин» – Августина; «Суд идет...» – фрау Дитман; «Луйсмари. Ода «К радости» – Луйсмари; «Ищу любимую» – шесть женских ролей: Аня, Вика, Виола, Марина, Аманда, Валентина...

– Какая у меня любимая роль? На этот вопрос невозможно ответить. Все роли любимы, потому что без любви ничего не получается. Другой вопрос, что актеру хочется иногда одно, а режиссер видит его в совершенно другом амплуа. И тут на помощь приходит важная черта актерского характера – умение любить себя в любом материале, найти изюминку, зацепку, точку, в которую можно влюбиться.

Хороший режиссер всегда сумеет влюбить актера в образ. Вот почему мне все мои роли нравились – если меня видят в этой роли, значит, в меня верят, а это очень важно. На ранних этапах театральной жизни я, помню, так хотела играть Джульетту! Но эту роль отдали другой актрисе, а я сыграла мать Ромео, о чём теперь не жалею.

На самом деле нет больших и малых ролей. Есть психология, характер, персонаж, и неважно, на какое время он появляется на сцене – на час, на пять минут или вообще выходит с одной репликой. В любом случае зритель должен ощутить его подлинность.

Но сцена – лишь отрезок жизни героя, а еще есть «до» и «после». Работа актера в том, чтобы придумать эти «до» и «после». Сейчас смешно вспоминать, однако одним из первых самых серьезных испытаний для меня была роль Августины в спектакле «У восьми женщин мужчина без... счастья». Вначале я вообще не видела себя в ней, но всё же начала работать...

Начала с того, что написала «автобиографию» Августины – сколько ей лет, какие у неё любимые цвета, блюда, как она разговаривает с горничной, как ведет себя с мужчинами, насколько капризны ее выходки и несносны жалобы. Я вела дневник Августины, каждый репетиционный день записывала свои, вернее, ее ощущения, что она чувствовала сегодня, что происходило.

4➲

И все актеры, занятые в спектакле, по моему примеру тоже начали писать дневники своих персонажей. И зачитывать их вслух. С этого начинались репетиции. Надо было быть очень вни-мательными друг к другу, полностью погружаться в материал, чтобы понимать, как персонажи взаимодействуют между собой, какие у них отношения и почему.

Такой подход помогает в работе над любой ролью.

Кстати, у каждого моего персонажа есть своя туалетная вода. Перед репетициями я иду в магазин с целью найти запах. И если он уносит меня в образ – я его выбираю. В спектакле «Ну и тетка» я играла мужчину – опекуна Спетлайка. У нас он был летчиком-испытателем, и нужно было найти запах не только элегантный, но ещё и какой-то совсем особенный. Что-то эдакое должно было присутствовать в этом запахе обязательно. Смола, возможно... И нашла нужное!

Вскоре у меня собралась целая коллекция бутылочек духов. Конечно, есть и мой собственный любимый запах, но он, поверьте, не совпадает ни с одним из запахов моих персонажей.

Зритель и актёр

Поклонники таланта Зиты Бадалян – любители театра из разных стран...

– И всё же больше всего я люблю нашего зрителя. Если попытаться определить его общий образ словами, то получится примерно так: добрый, умный, может и покритиковать, но зато искренний, открытый, внимательный, вовлеченный. Поэтому я каждый раз перед выходом на сцену внутренне собираюсь, чтобы ничего не упустить, чтобы он был доволен.

Считаю, контакт со зрителем необходим, его энергетику ничто не заменит. Еще спектакль не начался, зрители только заходят в зал, но ты уже понимаешь, чувствуешь, какие люди пришли, как они будут реагировать, как пройдет спектакль. И если на сцене царит искренность, зритель всегда это оценит...

Вот ещё интересный момент: если я знаю, что в зале присутствует человек, мнение которого для меня очень важно, то чувствую состояние азарта. Так, я знала, что на спектакль «Голос человеческий» придет народный артист России Алексей Игоревич Шейнин. Он очень наблюдательный, любит замечать нюансы, умеет увидеть мелочи, которые простой зритель может пропустить. И меня настолько это подогрело, подстегнуло, что адреналин зашкаливал...

Вместо послесловия

Делясь впечатлениями от спектакля, Алексей Шейнин сказал: «Я видел «Голос человеческий» в исполнении великих актрис. Они играли. Зита не играла. Она вскочила в этот спектакль, как в седло, и при этом оставалась Зитой... Я видел, что все происходит именно с ней. Она была потрясающе красива и купалась в пьесе, как в своей родной стихии».

– Я играю спектакль «Голос человеческий» на русском, французском, армянском, итальянском, английском языках. Вообще, неважно, на каком языке говорит моя героиня. Хоть на китайском. Важно, чтобы звук, исходящий от нее, отражал ее внутреннее состояние. В каждом языке это выражено по-разному, с уникальным ритмом и мелодикой.

Но всё же не существует пяти разных персонажей, говорящих на пяти языках. У персонажа есть свой стержень, и он един – это одна и та же женщина. У Жана Кокто в пьесе есть абзац, где он просит, как автор, чтобы его актриса говорила на любом другом языке. И при этом персонаж остается прежним. Этот момент очень важен. Меняется только средство передачи текста, суть – остаётся...

Великий русский актер Михаил Чехов писал: «Тот актер, который сохранил (или вновь приобрел) чувство атмосферы, хорошо знает, какая неразрывная связь устанавливается между ним и зрителем, если они охвачены одной и той же атмосферой. В ней зритель сам начинает играть вместе с актером. Он посылает ему через рампу волны сочувствия, доверия и любви. ...Спектакль возникает из взаимодействия актера и зрителя». Наблюдая за игрой Зиты Бадалян, участвуя в ней, невозможно не ощутить эту атмосферу, не погрузиться полностью в жизнь ее героев. Говорят, что театр немыслим без актера, ибо актер – это душа театра. Зита Бадалян, актриса Московского армянского театра, – его душа.

Цитаты

...Работать с ней – наслаждение. Она очень тонко чувствующий, грамотный человек. Широчайший актерский диапазон. Природа одарила ее щедро – роскошный дар, совмещенный с интеллигентностью и воспитанностью.

Заслуженный артист РФ Александр СЕМЧЕВ
(МХТ им. А.П. Чехова и Театр-студия О. Табакова).

...Природная естественность животного в своей среде. И это не разовое достижение, это манера, своя манера игры. Поцеловал ее Бог. Она – не типичная актриса по складу своего характера, в ней есть стержень, основа. Поэтому она играет комедию серьезно, а драму – легко.

Заслуженный артист России Олег ГУЩИН
(Театр им. Н.В. Гоголя).

...Она располагает сразу. Такая улыбка, такая доброта... Есть актрисы, мимо которых в жизни пройдешь, и не задержится взгляд. Таковы Алиса Фрейндлих, Марина Неелова. Но когда они на сцене, оторваться от них невозможно. Этому не научить, это подарок судьбы. Я смотрю ее работу в театре и не вижу игры, не вижу белых ниток. Я вижу кусок жизни, сердце, положенное на сцену вместе с нервами, и это завораживает, берет в плен...

Народный артист России Алексей ШЕЙНИН,
педагог кафедры мастерства актера,
профессор, художественный руководитель мастерской
(Московский драматический театр им. М. Н. Ермоловой).

Наша справка

Зита Бадалян – лауреат Международного театрального фестиваля моноспектаклей «Мария». Главный приз фестиваля «Серебряный медальон «Мария» (Киев, 2012).

Лауреат международного театрального фестиваля моноспектаклей «SOLO» (2010); лауреат 19-го международного фестиваля европейских театров «A la lumiere d Antigone» (2007) (Гренобль-Франция); дипломант V фестиваля-конкурса национальных театров «Москва – город мира» (2008); лауреат VI фестиваля-конкурса национальных театров «Москва – город мира» (2009); лауреат международного конкурса «Этника-2007»; дипломант Международного армянского фестиваля «Карот» (2008 и 2010 гг.); обладатель грамоты Министерства культуры Республики Армения (2010), Золотой медали Уильяма Сарояна Министерства диаспоры РА (2010), Золотого значка Московского армянского театра под руководством Славы Степаняна (2009), Золотой медали Международного армянского фестиваля «Карот» (2008).

Сергей ПИТИРИМОВ.

Самый священный из крестов одновременно и самый тяжелый – это судьба родного народа. Того, кто несет этот крест и горе, и чествовать следует семикратно... Только патриот может любить и человечество.

Гарегин НЖДЕ.

Ивану Михайловичу Калинину –90 лет

Что это за человек? Тут тот самый случай, когда одним словом не скажешь. Он и прекрасный живописец, и театральный художник, и вполне профессиональный прозаик (член Союза российских писателей!), и шахматист-перворазрядник, и вообще мастер на все руки. Воистину талантливый человек талантлив во многом!

А главное – это большой доброты человек, великолепный собеседник, интеллигент в лучшем значении этого слова, сохранивший оптимизм, веру в прекрасное. И это – несмотря на то, что судьба, выпавшая на его долю, – врагу не пожелаешь: голодное деревенское детство в 20-е и 30-е годы, война, когда он много раз чудом оставался в живых, несправедливый суд по доносу одного подонка и в результате – «политическая» 38-я статья, десять лет лагерей (правда, отсидеть пришлось менее половины этого срока, поскольку после смерти Сталина он был полностью реабилитирован).

Но вместе с кромешными «кругами ада» были у Ивана Михайловича счастливые «круги» – учеба в художественном училище, работа художником в калужских театрах – областном драматическом и ТЮЗе, издание книг, участие в художественных выставках, победы в шахматных турнирах, общение с многочисленными друзьями. И надежный тыл – семья.

Коллектив редакции журнала «Горцарар» и газеты «Доброе утро» искренне поздравляет своего давнего автора с юбилеем и желает ему крепкого здоровья, еще долгих лет жизни и новых успехов в многогранном творчестве.

Иван Михайлович Калинин – человек в Калуге известный. Театралы старшего поколения помнят его безукоризненно точное сценическое оформление спектаклей в областной драме и ТЮЗе. Любители живописи не раз восхищались его натюрмортами и пейзажами на коллективных и персональных художественных выставках. Те, кто серьезно занимался и занимается шахматами, вряд ли не сыграли хотя бы одну партию с ним на 64-клеточной доске (Иван Михайлович и сегодня играет по крепкому первому разряду). А еще он член Союза российских писателей, автор нескольких книг прозы и поэзии. Последняя, как и предыдущие, во многом автобиографичная, вышла буквально на днях, став хорошим подарком к его 90-летию, которое он отметил 24 октября.

Девяносто лет не просто большой жизни, но жизни трудной, порой трагической.

Полуголодное деревенское детство сначала в Барятинском, затем в Козельском районе. Поступление в Елецкое художественное училище и год учебы там – пожалуй, самое счастливое для него время. Потом война. Радость Победы. Возвращение в училище.

И когда до желанного диплома оставалось чуть более двух недель... Впрочем, об этом и многом другом – в интервью, в котором на вопросы журналиста Иван Михайлович отвечает фрагментами своей новой книги «Происки судьбы».

...И несколько кругов ада

– Иван Михайлович, ваша новая книга начинается воспоминаниями о первых днях войны. Поэтому и первый вопрос мой: каким было для вас 22 июня 1941 года?

– «Первый день войны с Германией застал нас, студентов Елецкого художественного училища, только что пришедших с этюдов и немного уставших, врасплох: радио-тарелка тревожным голосом сообщило: «В 12.00 слушайте выступление товарища Молотова». Мы переглянулись, притихли. А через пятнадцать минут узнали, что кровавые сражения уже идут на западной границе».

– Неужели действительно все это было неожиданным?

– «Неделю тому назад по радио было передано сообщение: «...распускаются слухи о передвижении германских войск и сосредоточении их вблизи нашей западной границы... Коварная провокация!» О войне ни слова... Трудно представить себе, что все верили такому сообщению. Тревожные слухи о войне с Германией ползли, распространялись между людьми. Кто-то верил, кто-то нет. Молодежь, может быть, верила. Я сужу по своим товарищам и по себе. Сопляки были – что мы понимали в политике».

– Разъехавшись из Ельца по домам, вы какое-то время находились в оккупации в козельской деревне Попелёво. Чем запомнилась оккупация?

– «Под вечер 8 октября деревня Попелёво быстро наводнилась немцами-оккупантами, прибывшими на мотоциклах, лошадях и пешим ходом, с пушками, автоматами, во всем вооружении. Все мы, жители селения, два дня не высовывали носа из своих комнатушек и изб, только наблюдали за их действиями из окон. В шинелях зеленого цвета, в сапожищах с железными подковами, дико смеясь, бегали, горланили фрицы, кудахтали куры, визжали поросята, летели пух и перья, свиные хвосты. Фашисты хозяйствовали всюду, забегали в дома, нахально забирая все что хотели. И так до глубокой ночи –

➲7

6⊃

пьянка, дебош, разгул.

Старики и мы, подростки, остерегались выходить на улицу. А для тех, кто осмеливался, немцы враз находили работу: напилить, наколоть дров, принести воды, подмести полы и т.д. Кто пытался увильнуть, получал по загривку. Двери квартиры мы специально не закрывали на запоры, на замок. Немцы нахально заглядывали к нам без стука. Запоры не помогли бы... Население с великой потугой – куда деться! – принимало оккупационный образ жизни».

– Вскоре после ухода немцев вас призвали в армию. Несколько месяцев учебной муштры – и на фронт, в Сталинград, в самое пекло. Обо всем, что пришлось там пережить, в интервью, конечно, не расскажешь. Но какой-то эпизод вспомнить могли бы?

– «Даже через десятки лет с того времени память сохранила многие моменты до такой ясности, что, кажется, происходили они совсем недавно: вчера, позавчера.

Мы вкопались в землю под носом у немцев. Они вверху, у Тракторного, в 150 метрах от нас, внизу под крутым склоном наша группа – отделение в 12 человек, оказавшаяся, на наше счастье, в «мёртвой зоне». Они не могут достать нас ни гранатами, ни пулемётом...

Мой сосед по окопу крикнул мне: «Сходи узнай, что и как там у них на правом фланге – в Спартановке». Когда стемнело, перебежками, ползком по брёвнышкам через Мечётку прошёл половину пути, каждый раз при вспышках немецких ракет залегал. Ракета гасла – я вставал, бежал... Свернув налево, я неожиданно попал в землянку, прикрытую тростником, где находились лейтенант и два сержанта. «Что у вас? Как?» – «Окопались – держимся». Ещё несколько вопросов и ответов.

При свете ракет немцы, вероятно, заметили, куда я юркнул, открыли сначала миномётный огонь, затем подключили и дальнюю артиллерию. Задрожал наш окопчик, земля посыпалась за воротник: снаряды ложились всё ближе к цели. Лейтенанту показалось, что гитлеровцы перешли в наступление. «Связной! – Он знал, что я связной сапёрной роты. – Немедленно узнай, что там!» Он указал в сторону Спартановки...

– Товарищ лейтенант, может, подождать – огонь-то какой!

– Я приказываю! – И схватил наган, что лежал у него на коленях.

Приказ есть приказ – его надо выполнять. Сломя голову я выскочил из окопа и сразу плюхнулся в воронку от взорвавшегося снаряда. Что делалось со мною в эти минуты, описать трудно. Снаряды рвались то справа, то спереди, то сзади, осыпая всего комьями земли, пыли. Единственная мысль сверлила мозги: «Быстрей – к ребятам!» Я подсознательно рванулся влево, куда мне предстояло идти, и снова в воронку.

В ушах, глазах пыль, земля, на зубах скрипел песок. Отплёвывался, протирал глаза – и снова вперёд.

А немцы не жалели снарядов. Ракета взлетала за ракетой... Взрыв! Взрыв! Еще бросок, и я вскоре оказался в окопе – подвальчике «северян».

– Что у вас? Как дела? – мой вопрос.

– Как видишь – держимся! Боеприпасов маловато...

А немцы-то были совсем рядом, в 15-20 метрах через дорогу, разделяющую посёлок на две противоборствующие стороны. Окопы с небольшими брустверами как у наших ребят, так и у фашистов тянулись вдоль этой дороги.

Слева затараторил наш пулемёт. Примолк. И тут же с этим пулемётом – одним стволом от «Максима» пробежал мимо нас пулемётчик и в трёх метрах от нас короткими очередями обстрелял немецкую линию обороны.

– Так вот и воюем, делаем вид, что у нас два пулемёта... Жаль – патроны кончаются.

– И у нас по три гранаты на брата да по горсти патронов, – проговорил я. – Ни пулемёта, ни автомата.

Разговаривавший со мной сержант помог мне выбраться из окопа, не забыв предупредить: «Мигом через грядку, не то от тебя ничего не останется». Я по-пластунски пополз к окопчику лейтенанта.

Несколько перебежек, и я остановился неподалёку от места, где должен быть окопчик с лейтенантом и сержантами. Но докладывать было некому... При освещении ракет как на ладони виднелись одни ямки-воронки – вздыбленное земляное поле. Естественно, после такой громоподобной канонады ничего живого не осталось: ни окопа, ни моих командиров.

Я остолбенело смотрел на эту страшную картину, и дикая мысль скользнула в голове: «Здесь мог оказаться и я».

– Затем были бои на Курской Дуге, на Украине, в Молдавии, в Румынии. После демобилизации вы восстановились в училище, успешно заканчивали его. После защиты диплома, знаю, собирались работать в Калуге. Что же случилось?

– «До защиты дипломной работы оставалось менее трех недель. Как вдруг в ночь на 6 июня 1951 года меня арестовали... Пришел «черный человечек» (как я до сих пор про себя называю его), эмгэбэшник, устроил дотошный обыск, отобрал стопку исписанных мною тетрадей, забрал документы и препроводил меня в КПЗ городского МГБ.

Находясь почти целый день за решеткой, как загнанный зверек, шагал я из угла в угол, задавая себе вопросы: за что? Кому я помешал? Кто мог сотворить предательство? На последний вопрос ответ я нашел быстро: один из студентов нашего отделения оказался стукачом (позже мое вычисление подтвердилось).

Пять месяцев изнурительных допросов. Затем 15-минутный спектакль – суд без свидетелей. Приговор – 10 лет лагерей... 58-я статья, 10-й пункт, часть первая: пропаганда и агитация. Вчера я был коммунистом, сегодня – враг народа.

А ведь никакой пропаганды и агитации не было с моей стороны. Если что и писал в дневниках, то только для себя. Никто об этом не знал, не ведал: ни родители, ни сестры, ни друзья...»

Прервем на этом интервью. Скажу только, что вскоре после смерти Сталина Иван Михайлович был полностью реабилитирован. Приехал, как мечтал, в Калугу. Работал здесь в школе (преподавал рисование и черчение), на турбинном заводе, в двух главных наших театрах – областном драматическом и юного зрителя.

В этот день поздравляем Ивана Михайловича с юбилеем и желаем еще долгих и добрых дней жизни, новых книг, картин и шахматных партий.

Алексей ЗОЛОТИН.

Кстати

Вот одна из записей 1947 года, за которые Иван Калинин получил 10-летний тюремный срок: **«Знает ли Сталин обо всех бедствиях и лишениях, обо всех нуждах тружеников-колхозников? Посмотрел бы он, как, впрягшись человек по семь в плуг, крестьянки пашут колхозные поля... Видит ли Сталин, как усталый, измученный подобной каторжной работой колхозник, придя домой, снова уходит с лопатой в поле, чтобы накопать хоть с полведра гнилой прошлогодней картошки?»**

Суд определил написанное как клевету на советскую действительность.

ИСКРИНКИ

- **Бездарям даётся хороший голос, дуракам – сила, умным – только... ум?**
- **Мы на каждом шагу делаем ошибки и не исправляем их. Это тоже ошибка.**
- **Бросил пить, курить, женщин обхожу – радости не прибавилось.**
- **Без юмора у нас в России не проживёшь. Бездельники обществу не нужны!**
- **Можно не верить министрам, Президенту, но нужно верить России.**
- **Мелкотемье в искусстве – бич всего искусства!**
- **МАТЕРИАЛИЗМ – Достать! Взять! Хапануть! ДУХОВНОСТЬ – Отдать! Поделиться!**
- **Не может отличить поганку от мухомора, а сидит в Думе – пишет законы.**
- **Невезение – хуже революции!**
- **Наши умные депутаты все беды и нелепости свои сваливают на... дураков и дороги...**

Иван КАЛИНИН.

36-й МОСКОВСКИЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ КИНОФЕСТИВАЛЬ

Вот и 36-й очередной ММКФ отшумел в Москве. На официальном открытии в столичном кинотеатре «Россия» министр культуры В.Р. Мединский огласил приветствие Президента В. В. Путина. Все, как всегда, обставлено было помпезно: красная дорожка, блистательные отечественные актеры и актрисы старой школы кино и представители нового поколения в дорогих неотразимых нарядах и костюмах, аромат дорогого парфюма, широкие белозубые улыбки, фужеры игристого шампанского, искрометные интервью звезд, знаменитый хоккеист Фетисов во фраке (главный герой фильма-открытия «Красная армия»), статуэтки от ювелирного дома Вертутти, фанфары и музыка... Все как полагается.

Стоит отметить, что нынешний кинофорум совпал с 95-м юбилеем ВГИКа. Сам фестиваль, однако, по содержанию представленных фильмов не очень впечатлил. И не только меня, как оказалось. Санкции США и Европы против России дали знать о себе даже на уровне форума киноискусства. Об этом упомянул в своем вступительном слове на церемонии открытия и президент 36-го ММКФ Никита Михалков: «Не соглашаются присутствовать Голливуд и бомонд Старого Света. Санкции...вынуждают, при всем уважении».

Правда, положение исправил своим присутствием, как и новой лентой, поистине выдающийся французский кинорежиссер Клод Лелуш. Его знаковый фильм «Мужчина и женщина», удостоенный в 1966 году двух «Оскаров», и по сей день остаётся образцом чувственного кино. Непревзойденный маэстро представил на 36-м кинофестивале свой очередной внеконкурсный шедевр «Мы тебя любим, мерзавец». Перед началом показа Клод Лелуш сказал: «Я снял еще один фильм об отношениях между мужчинами и женщинами – тема, в которой я очень хорошо разбираюсь». И заявил он об этом без ложной скромности. Сюжет фильма развивается вяло: в типичной европейской семье каждый занят своими делами, не особо интересуясь даже близкими родственниками. Все герои фильма с головой в своей работе, между членами семьи этакие пластмассовые взаимоотношения. События развиваются ненавязчиво, параллельно, холодно, в известной мере повествовательно. И вдруг в середине фильма режиссер убивает главного героя – 70-летнего гениального фотографа, у которого 4-5 взрослых дочерей, нажитых от разных матерей. Вот тут-то, вплоть до самого финала, и начинается глубинный расклад заложенного в сюжет. После просмотра, оглядевшись, заметил, что зрители пустили слезу, но не от любви к герою, а скорее из чувства сострадания к этому «мерзкому» персонажу, который через свою смерть добился «исправления» всех своих прижизненных просчетов. Сеанс окончился, экран погас, включили свет, Да только вот с места никто не двинулся. Эмоции, завладевшие залом, буквально вдавили зрителей в кресла. Ещё несколько секунд тишины – и зал взорвался аплодисментами. Это ли не высочайшая из оценок задумке и мастерству маэстро Клода Лелуша!

Всего на 36-м Московском международном кинофестивале было показано 397 новых кинокартин, 16 из которых в разряде конкурсных. Главный приз «Золотой Георгий» фестиваля достался японскому художественному фильму «Мой мужчина»: картине о любви молодой девушки к человеку, который заменил ей отца. В конкурсе документального кино победил польский фильм «Глубокая любовь» – трогательная история о преодолении недуга и борьбе за жизнь. Всеми любимой актрисе Инне Чуриковой был вручён приз Станиславского «Верю».

Пролетел фестиваль, как всегда, быстро. И за эти несколько дней 75 тысяч зрителей посетили столичные кинотеатры и увидели новые картины со всего света. Следующий 37-й ММКФ, главный форум отечественного киноискусства, состоится уже в июне 2015 года.

Эдуард ПЕТРОСЯН.

Древние столицы Тигранакерт и Двин в филателии

Тигранакерт – древнеармянский город, построенный как столица государства царя Тиграна II в 77 г. до н.э. Царь Тигран был большим поклонником огромных городов. Он полагал, что мощь государства зависела от того, как построен и выглядит город. Предыдущая столица Арташат, основанная царем Арташесом во время армянской империи, была изолирована от главных торговых путей и в связи с новыми завоеваниями (от Каспийского моря до юга Сирии) Тиграна находилась в восточном углу обширных территорий.

Великий царь хотел построить новый город. Он предполагал, что новый роскошный город будет символом новой Армении. По задумке Тиграна город должен был стать новым центром армянской культуры и цивилизации. Город также служил бы символом величия и главных побед Тиграна. В начале 70 г. до н.э., когда империя Тиграна была на пике своего развития, царь наконец начал строительство города своей мечты. Местоположение было выбрано в результате точных расчетов, город располагался прямо по центру главных торговых путей древнего мира.

Тигранакерт находится к юго-западу от озера Ван, на месте современного города Сильван, недалеко от Диарбекира (Турция). Тигранакерт был настолько большим и важным, что в его честь так называли всю равнину, которая начинается от южных склонов Сасуна и доходит до реки Тигр и города Амид (современный Диарбекир). Тигранакертская равнина была густо населена армянами до 1915 г.

Столица была окружена огромными, толстыми стенами до 25 метров в высоту. Многочисленные ниши в стенах служили конюшнями, чуланами, складами вооружений, боеприпасов, запасов продовольствия и др.

Королевский дворец был в предместьях города, окруженного красивыми садами. Город был застроен в стиле эллинизма. Для заселения города туда было насильно переселено население ряда городов из Месопотамии, Киликии, Каппадокии. Тигран поощрил переселение большого числа евреев сюда.

Красота и богатство новой столицы

11

Будем ждать, пока окончательно сваримся?

Мы все уже устали писать, читать и даже просто говорить об эмиграции из Армении. Согласен, но от того, что проблема всем порядком надоела, она не перестала быть животрепещущей. Проблема (а вернее, уже вялотекущая катастрофа), которая касается уже всех без исключения, – и тех, кто уже уехал, и тех, кто готовится уехать, и тех, кто пока остается, и, между прочим, тех, которые делают вид, будто управляют этой страной. Так что не говорить об эмиграции просто невозможно. Но сначала стоит рассказать об одном научном (то ли околонаучном) феномене. Итак...

Лягушка и кипяток. Так вот, оказывается, что если лягушку поместить в кипящую воду, она, разумеется, немедленно выпрыгнет оттуда (трудно, знаете ли, плавать не только в серной кислоте, но и в обычной кипящей воде), но если она будет находиться в холодной воде, которая медленно (очень медленно!) нагревается, то лягушка не будет воспринимать опасность и будет медленно погибать – просто сварится.

Понятно, что ситуацию можно (простите за научный термин) экстраполировать и на отдельного человека, и на человеческий коллектив – на общество, на современное армянское общество. Если бы пару десятилетий назад нашу страну одномоментно покинули... столько, сколько покинули в течение этих двух десятилетий, то мы, конечно, восприняли бы происходящее как катастрофу, как апокалипсис, как повторение событий начала прошлого века. Но процесс растянулся на двадцать лет – и ничего, привыкли вроде как, то есть очень медленно варимся.

Skype (Скайп) – последняя надежда бабушек увидеть внуков

Может показаться, что автор в полемическом задоре преувеличивает, что не так уж много и уехало, что нас осталось достаточно еще. А что? Улицы Еревана еще вполне многолюдны. Особенно в центре города, особенно теплыми осенними вечерами, особенно на митингах. Но это кажущееся многолюдье. Разумеется, никто не знает точных чисел оставшегося населения. Власти успокаивают, что нас еще почти три миллиона, оппозиционные лидеры говорят о... Впрочем, они прилюдно не приводят точных данных, вполне справедливо считая, что количество оставшихся граждан Армении – это уже стратегический секрет, данные только для служебного пользования.

Да, точные данные – это уже государственная тайна, а приблизительно... Уважаемый читатель, позволь спросить: сколько в среднем времени ты проводишь в Скайпе? Не в месяц и не в неделю, а ежесуточно? Например, я – 1-1,5 часа в день. Практически каждый день. Почему? Именно по этой причине – не знаю, как у вас, а у меня получилось так, что в настоящее время больше друзей уехало, чем осталось. И это очень грустно. Для меня грустно, а для страны (если иметь в виду не только моих друзей, но вообще всех уехавших) – катастрофа. Скайп частично

решает наши личные проблемы – можно сколь угодно много общаться, почти не замечать отсутствия друзей рядом, но по Скайпу невозможно быть гражданином своей страны. А наша страна, как и любая другая, нуждается в гражданах. Без граждан страна – просто территория, географическое понятие. Без граждан страну ждет то, чего...

Очень хотелось бы избежать

Не будем тут расписывать, какие беды нас ждут. То есть уже не просто беды (уж к ним-то мы привыкли – ворота держим открытыми), а, как уже неоднократно повторялось, полная катастрофа. Лишение независимости (де-факто или плюс еще и де-юре) – это даже не самое худшее (хотя, конечно, чрезвычайно плохо, отвратительно и страшно). То, что ждет страну (при таких темпах эмиграции из нее), описывается уже какими-то библейскими терминами. И давайте не будем притворяться – грядущая катастрофа подкрадывается отнюдь не незаметно (дескать, ой, это так неожи-данно случилось!), а, наоборот, очень даже явственно, надо быть слепым, чтоб не заметить. Слепых нет – есть те, которые придерживаются принципа «после нас – хоть потоп!». И?

И с этим надо что-то делать. То есть государство должно (если оно уже полностью не охвачено суицидальным желанием – очень надеюсь, что нет). Маленькое уточнение. В данном контексте под государством мы будем понимать существующую на этот момент власть. Так вот, власти должны что-то сделать. Что-то реальное и кардинальное, бла-бла-бла – это мы уже проходили неоднократно. Да и невозможно дальше вешать лапшу на уши, если их обладатели перестали присутствовать (вместе со своими ушами, разумеется) в массовом порядке. А дело идет к тому, что лапшу придется выбросить или самим употреблять по назначению. Напрашивается вполне закономерный вопрос: а что делать, если...

Крокодил не ловится, не растет кокос

Имеется в виду чрезвычайно тяжелая экономическая ситуация. Да, даже если с завтрашнего дня экономическая политика властей Армении будет безукоризненно правильной, все равно зримых плодов ждать сразу не приходится. Нельзя сказать человеку: у нас уже экономика начинает развиваться со скоростью 5 или даже 10 процентов в год – подожди еще. Не будет он ждать – ему требуется повысить свое благосостояние не на 10%, а в несколько раз. Это если причина отъезда – только и чисто экономическая. Но.

Это одна из главных причин, но далеко не единственная – есть множество других, не менее главных. Вот тут результатов можно добиться быстро – по некоторым позициям практически сразу. Рассмотрим некоторые из них. С произвольной очередностью.

Гражданин РА должен чувствовать себя защищенным. Сейчас он находится в одиночестве, понимает, что единственный его щит – он сам, его родственники и друзья. Надеяться больше не на кого и не на что. В таком случае – если человек все равно один – он выбирает одиночество в более ухоженном и благопристойном месте.

В РА должна быть атмосфера справедливости. В нормальном обществе человек должен быть немного... наивным. Чтобы выжить, от него не требуется перманентной хитрости. Он уверен, ему помогут, справедливость восторжествует – и достаточно скоро. Если здесь нет справедливости, то приходится искать где-то еще.

В стране должна нормально функционировать судебная система. Гражданин РА должен знать, куда обратиться за этой самой справедливостью. И быть уверенным в своей судебной системе. Судья – последняя инстанция, а не очередной пункт, где надо потратиться, чтоб своего добиться.

Армения должна быть страной, свободной от коррупции. Конечно, таких стран не существует в природе. Имеется в виду, что коррупция в РА должна хоть чуть-чуть снизиться, уйти в криминальную область, а не присутствовать абсолютно везде.

И, наверное, главное – гражданам как воздух необходима уверенность в завтрашнем дне. Хоть чуть-чуть.

Это те пункты, выполнение которых не требует очень уж долгого времени. Необходима только воля властей... Скажете, такой воли нет и в помине? Согласен. Но все же я оставляю за собой право быть наивным – указывать на возможные пути уменьшения эмиграции из Армении. Либо так, либо незаметно, но скоро сваримся. Как лягушка.

Ара БАГДАСАРЯН.

P.S. Заметьте, тут даже не приводится пункт о свободе: слова, вероисповедания (отсутствии такового), митингов, шествий и т.д. Это обязательно, это всенепременно, без этого – никак!

Аркадий ВЕРАПАТВЕЛЬЯН

***

Дожди не придут по заказу,
Ворвутся непрошенно вдруг.
И сердце почувствует сразу
Прохладу чужих уже рук!

И ложь в твоём взоре не смоет
Дождей бесконечный поток.
Вода равнодушья покроет
Когда-то любимый порог.

Исчезнут раздумья о вечном,
Утратятся трепет и пыл.
Под серым дождём бессердечным
Лишусь нерастраченных сил!

Захочется посторониться,
Уйти от предательства в тень,
С дождями навек распроститься
И встретить свой солнечный день!!!

Сентябрь 2013 г.

***

Осень бурая в память упорно стучится,
Обжигая дыханием прожитых лет.
И, увы, не могу ни забыть, ни забыться,
Не уймётся досада за прошлое, нет!

Не прощён, не наказан за слабость былую.
Слабость духа людского – банальный порок.
Словно спрут, поглощающий жизнь молодую,
Уносил мою волю в пьянящий поток!

Пусть простят меня те, кто, любив безответно,
Был отвергнут беспечно бездушьем хмельным,
Кто стучал в мои двери с надеждой, но тщетно,
Я был глух, предаваясь желаньям шальным!

Погулял молодцом, широко и ретиво,
А вино мне оставило только вину!
Было время волшебное, было красиво,
Смех друзей задушевных взрывал тишину!

Мир не терпит, когда справедливость в фаворе,
Тут ему не поддаться, не дрогнуть, не пасть.
Поздно понял всё это, но это не горе,
Это просто прошедшая горе напасть.

Потрепала судьба паруса упований,
Разметала мечты, словно ветер листву,
Сном смертельным сковала в пучине страданий,
И я умер во сне, а живу наяву!

16.10.2013

ВРЕМЯ

Время – чудодейственный бальзам:
Лечит раны, утоляет боль,
Постянно помогает нам
Видеть в жизни собственную роль!

Время – беспощаднейший палач:
Рано ль, поздно – всё равно придёт!
Не смутят его мольбы и плач,
Время не прощает и не ждёт!!!

Время - наш безжалостный мотор –
На исходе прожитых годов
Вынесет печальный приговор
У своих безмолвных берегов!

Мы уходим, время не спросив,
Зная точно – рок неотвратим,
Недопоняв и недолюбив,
Оставляя этот мир другим!

Не дано грядущего узнать
В ожиданьи призрачной любви.
Время невозможно осознать,
Время жить у каждого в крови!!!

Август 2013 г.

Вяжет душу пеленою

Вяжет душу пеленою
Ощущенье пустоты.
Что случилось? Что со мною?
Где желанья? Где мечты?

Боль духовного паденья,
Паралич живых идей
Разбивают все стремленья
В голове больной моей!

Вероломная усталость
Овладела естеством,
Лишь любовь одна осталась,
Словно птица за бортом!

Покидают разум силы
И фантазий прежних пыл!
Вижу только образ милый,
Что все годы рядом был!

Ум без свежего порыва
Вянет, как негодный цвет!
Напишу стихи красиво,
Встретив утренний рассвет!

И с рассветом беспорочным,
Новым воздухом дыша,
Кинусь в драку с ветром склочным
Так, чтоб охнула душа!

Вот тогда покой желанный,
Ярких мыслей череда –
Всё придёт на пир мой званый,
Оставаясь навсегда!!

24.06.2014

1. Аксиома Кана и Орбена:
Если ничто другое не помогает, прочтите наконец инструкцию!

2. Закон Янга:
Все великие открытия делаются по ошибке.

3. Закон Мескимена:
Всегда не хватает времени, чтобы выполнить работу как надо, но на то, чтобы ее переделать, время находится.

4. Восьмое правило Фингейла:
Работа в команде очень важна. Она позволяет свалить вину на другого.

5. Следствие Лермана:
Вам всегда будет не хватать либо времени, либо денег.

6. Закон научных исследований Мэрфи:
В защиту своей теории всегда можно провести достаточное количество исследований.

7. Наблюдение Этторе:
Соседняя очередь всегда движется быстрее.

8. Закон Сегала:
Человек, имеющий одни часы, твердо знает, который час. Человек, имеющий несколько часов, ни в чем не уверен.

9. Правило взаимозависимости Ричарда:
То, что вы храните достаточно долго, можно выбросить. Как только вы что-то выбросите, оно вам понадобится.

10. Колбасный принцип:
Тем, кто любит колбасу и уважает закон, не стоит видеть, как делается то и другое.

11. Постулат Харриссона:
На каждое действие есть равная ему противодействующая критика.

12. Закон профессиональной практики Дрю:
Кто платит меньше всех, больше всех жалуется.

13. Закон Ван Роя:
Небьющаяся игрушка полезна для того, чтобы разбивать ею другие.

14. Закон поиска:
Начинать поиски надо с самого неподходящего места.

15. Банановый принцип:
Если вы купили неспелые бананы, то к моменту созревания их уже не останется. Если вы их купили спелыми, бананы испортятся до того, как их успеют съесть.

ВАХ-ВАХ И ПУТИ ВЫХОДА ИЗ КРИЗИСА

Армянин продает шашлык.
– Сколько стоит шашлык?
– 100 руб., а с вах-вахом - 200 руб.
– С вах-вахом – это круто?
– Конечно!
– Тогда давайте с вах-вахом.
Армянин берет шашлык (за 100 руб.) и громко приговаривая: «Вах-вах, какой отличный», подает его к столу.
– С вас 200 руб.!

Всем известно, что на фондовых рынках продают фактически Воздух, т.е. делают деньги из ничего.

По сути, фондовые рынки торгуют «вах-вахом» в чистом виде.

В настоящее время подобного рода торги терпят крах.

«Вах-вах» покупать не желают. Торговцы испытывают кризис.

8➲ **Древние столицы...**

Армении были сравнимы с величественными городами того времени – Вавилоном и Ниневией. Рынки были заполнены торговцами. Тигранакерт быстро стал очень важным коммерческим и культурным центром Ближнего Востока.

Мечта Тиграна в скором времени была разрушена, со многими проектами и планами было покончено после битви при Тигранакерте 6 октября 69 г. до н.э., где сражались армии Римской республики и империи Тиграна II Великого. Прекрасный город был разрушен римлянами под предводительством Лукулла, которым открыли ворота пленные каппадокийцы, переселенные Тиграном II Великим со своих земель. Несмотря на это, регион в течение столетий оставался центром армянской культуры и расселения армян вплоть до Геноцида армян на территории Османской империи конца XIX – начала XX века, когда местное армянское население было ассимилировано, уничтожено или вытеснено турками и курдами.

Двин – столица Древней Армении, крупный торгово-ремесленный город в провинции Айрарат. Город был построен царем Великой Армении Хоровом II в 335 г. С этого же времени здесь находилась резиденция армянских царей династии Аршакидов. Став столицей государства, Двин вскоре превратился в один из многолюднейших городов Азии и по богатству своему соперничал со многими городами. А после ликвидации Армянского царства в 426 году Двин стал резиденцией персидских, а с 702 года – арабских правителей области Арминийа, включающей в свой состав, помимо армянских земель, также Картли, Арран и Баб аль-Абваб (Дербент).

В 992 году патриарший престол Армянской Церкви был перенесен из Двина в Ани. Во время второго землетрясения в 893 году погибло около 70 тыс. жителей. В 1064 г. Армению завоевали сельджуки. Грузинский царь Георгий III в 1161 - 1162 годах отвоевал у них город. В 1236 году город был окончательно разрушен монголами.

Систематические раскопки Двина ведутся с 1937 г. и дали большой материал, характеризующий культуру Армении 5-13 веков. В крепости были найдены развалины дворцов правителей Армении, построенных после землетрясения 893 года, и под ними развалины дворцовых сооружений 4-9 веков, жилые дома должностных лиц и гончарные мастерские 10-13 веков. В центре города – руины собора, перестроенного в 7 веке из базиликального языческого храма 3 века, дворец католикоса (5 век), базиликальная церковь (6 век), здание большого караван-сарая (6 век) и прочее. Двин располагался к северу от прежней столицы – Арташата, на берегах реки Мецамор, в 35 км к югу от современного Еревана.

В Армении выпущены почтовые марки, посвященные древним столицам Тигранакерту и Двину на фоне старинных карт. Также издан конверт первого дня гашения.

Варужан АНТОНЯН.

Давид Ян: «Наша мечта в том, чтобы люди возвращались и меняли Армению»

– Как один из основателей школы Айб, вы участвуете в строительстве церкви Srbots Targmanchats (Святых Переводчиков) на территории школы Айб. Что эта церковь означает для вас?

– Мы считаем, что с церковью связано то, что армянский народ смог защитить свою культуру во всех многочисленных войнах на протяжении многих лет. Для школы Айб очень важно обеспечить все условия для детей, чтобы они смогли учиться в лучших учебных заведениях мира, а между тем было то, что связывает их с домом, чтобы они вернулись и сделали что-то хорошее для Армении. Я думаю, что эта церковь в районе школы создаст тесную связь, которая соединит детей с их страной, даже если многие из них не будут ходить в церковь. Srbots Targmanchats поможет детям получить не только технологический или другой тип образования, но и духовные ценности....

– Вы успешный человек. В чем секрет вашего успеха?

– Все мои друзья, которые помогают школе, и я считаем, что секрет нашего успеха кроется в образовании. Это не просто слова, это действительно то, во что я верю. Мы учились в физико-математической школе Еревана. Это место, где мы видели не только сильных преподавателей, но и находились в окружении сильных студентов, что было очень важно. Среда, в которой мы росли, была для нас решающей. Например, когда ученики других школ выходили играть после уроков, наши ученики возвращались из Москвы и рассказывали нам о лучших университетах Москвы в области физики и математики. Окружающая среда, люди и все остальное было очень сильным и связано с образованием. Я верю, что образование, которое я получил в физико-математической школе, помогло мне поступить в университет в Москве. Тот факт, что я учился с сильными людьми дал мне возможность найти таких же людей, как я, и создать компанию, в которой в настоящее время работает 2000 человек и которая представлена в 14 странах мира. Все началось со школы, школа была местом, где я нашел важных людей. Говоря о школе, я также имею в виду учителей, потому что все это связано. Моим учителем был мой отец, учителем физики был Гарик Григорян, а позже эта традиция продолжилась в университете. То, что я говорю о школе и образовании, является чем-то большим. Это причина, почему мои друзья из физико-математической школы Еревана и я думали о том, как бы мы могли помочь Армении, и мы решили основать школу, которая также поможет сделать качественное образование и квалификацию преподавателям. Вот с чего все начинается.

– Вы управляете крупной компанией с представительством в 14 странах. Планируете ли вы открыть офис в Армении?

– У нас пока нет офиса в Армении, но у нас есть партнеры. Мы хотели бы открыть офис в Армении и развивать некоторые компоненты здесь. На самом деле мы ведем мониторинг операций вновь созданных компаний в Армении. Мы заинтересованы в новых идеях, но на самом деле таковыми не являются достаточно многие, чтобы в некоторой степени заинтересовать нас. Я думаю, что такими проектами, как Айб, Tumo, и школой, созданной в Дилижане Рубеном Варданяном, мы сможем дать больше возможностей для молодых и страстных людей, чтобы расти и предлагать свои продукты. Если это произойдет, не только наша, но и другие компании также разместят офисы в Армении.

– Вы многого достигли в вашей жизни. Есть ли достижения, к которым вы стремитесь сейчас? Говорят, что успешные люди не гонятся за достижениями, они стремятся к поставленным целям. Каково ваше мнение по этому поводу?

– Это сложный вопрос. Если мы думаем о том, почему люди вообще живут и почему предприниматели вообще что-то делают, мы дадим ответ на этот вопрос. Все, кто создает что-то, стремятся сделать мир лучше, это делается, чтобы изменить людей и сделать их счастливыми. ABBYY создает продукты в области искусственного интеллекта и семантики, которая позволяет людям лучше понимать друг друга. Семантика – это понимание естественного языка, и цель заключается в том, чтобы позволить компьютеру понять, что говорят люди. Сейчас люди используют компьютеры, но придет время, когда компьютеры будут достаточно умны, чтобы говорить с людьми на человеческом языке. Будут разговаривать не только компьютеры, но и холодильники, телевизоры, автомобили и т.д. Мы разрабатываем язык, который может быть понятен. Мы считаем, что это изменит мир и сделает все лучше, позволит людям делать больше и тратить больше времени на создание новых вещей. Это наша мечта, чтобы развить этот процесс до конца. Никто до сих пор не достиг отличных результатов в этой технологии. Есть люди, которые говорят, что это невозможно, но мы считаем, что это возможно, и мы будем работать над этой целью. Вот о чем проекты компании ABBYY. Наша мечта связанная со школой Айб, – собрать 45000000 долларов. Мы, основатели и доноры школы Айб, получили поддержку президента Армении и собрали 7000000 долларов на строительство первого здания школы Айб. Тем не менее этого недостаточно, потому что мы хотим построить там целый город, который станет инновационным центром, специальным центром искусств с парком для вдохновения, где каждый выпускник будет зарывать капсулу с обязательством, что он/она сделает для Армении в будущем. Там будет площадь, где люди смогут видеть имена тех, кто зарыл свои капсулы в парке. Инновационный центр станет комплексом с современными технологиями, оборудованием и робототехникой. Все это стоит много денег. Минимальная стоимость проекта составляет 45 миллионов долларов. Это наша цель, и мы должны собрать эти деньги. Мы считаем, что такие интеллектуальные проекты изменят окружающую среду через 5-10 лет, они изменят качество учащихся. В будущем эти дети станут учеными, финансистами, бизнесменами, инженерами и вернутся в Армению на новые проекты. Нашей мечтой является то, чтобы они возвращались и меняли Армению.

– Считаете ли вы себя счастливым человеком?

– Я всегда считал себя счастливым человеком, даже в то время, когда я вошел в свой университет в Москве. Я думаю, что счастье не зависит ни от чего, счастье – это то, что внутри человека, и если кто-то счастлив, он/она счастлив, несмотря на любые внешние факторы....

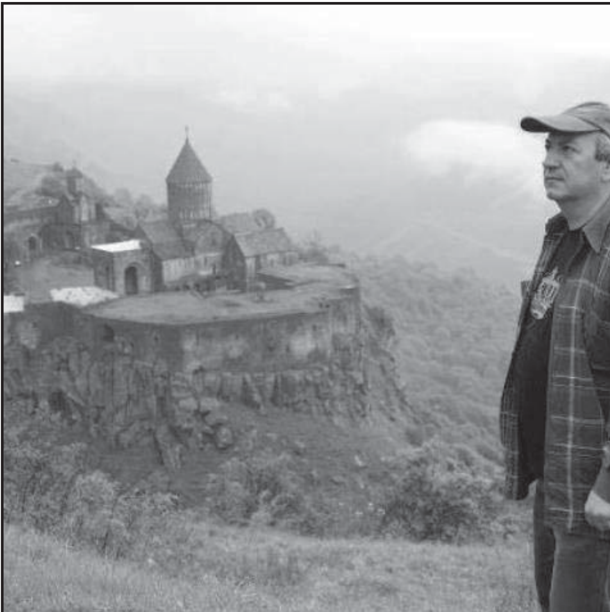
Лусине МОВСИСЯН.
Armenian Global Community.

«Թող պետությունն աշխարհով մեկ հայտարարի՝ հայ ժողովուրդ, դու այստեղ մի մեծ արժեք ունես, բուրգ ունես, եկեք բացենք»

Հնագույն քաղաքակրթությունների գծով փորձագետ, անկախ հետազոտող Վազգեն Գևորգյանը իսկայական աշխատանք է կատարում՝ Հայաստանն աշխարհին ներկայացնելով, բայց Հայաստանում նրան քչերն են գնահատում: Լինելով գուսան Համազասպի որդին, ունենալով երաժշտական կրթություն, Վազգենը սկսում է տարվել իր ներկայիս գործով ու կարողանում է աշխարհի ուշադրությունը հրավիրել Հայաստանի վրա: Այս տարի նրա շնորհիվ Հայաստան էր ժամանել անգլիացի գրող, լրագրող, հնագույն քաղաքակրթությունների գծով փորձագետ Գրեմ Հենքոքը, ով ևս մեկ անգամ մեզ հիշեցրեց, որ մենք ունենք Վազգեն Գևորգյանի պես մասնագետ, ով իսկայական աշխատանք է կատարում, բայց չենք գնահատում: Հենքոքի այցը Հայաստան արդեն տալիս է իր պտուղները:

– Պարոն Գևորգյան, հնագիտական հետազոտությունների համար Հայաստանը հրաշալի վայր է, բայց արդյո՞ք հեշտ է սեփական միջոցներով դրանք անցկացնելը:

– Իհարկե, սեփական միջոցներով դժվար է, բայց համենայնդեպս, խոսելու փոխարեն՝ կարելի է գործել: 14 տարի է՝ սեփական միջոցներով եմ անում իմ գործը, ու արդեն բավականին հաջողություններ կան. Հայաստանը կարողացել եմ ներկայացնել համաշխարհային տուրիզմի շուկայում: Նախ՝ այստեղ հրավիրեցի Ռուսաստանի Տիեզերական անթրոպոէկոլոգիայի տնօրեն Ալեքսանդր Վասիլևիչ Տրոֆիմովին, որի այցից հետո թվով 6 միջազգային գիտաժողովներ են տեղի ունեցել աշխարհի տարբեր կետերում: Մենք համատեղ գիտափորձեր ենք անցկացրել նախորդ տարի, որոնց արդյունքները վերածվել են գիտական զեկույցի և ներկայացվել մի քանի երկրներում՝ Ռուսաստանում, Կանադայում, Բուլղարիայում, Գերմանիայում:

Հայաստանը գիտական աշխարհին ներկայացվել է աստղային հիմնակենտրոն լինելու տեսանկյունից: Իսկ դա մի հրաշք է, որը, ցավոք, չի ընկալվում հայ ժողովրդի կողմից: Միայն հնագիտություն չէ, այն միանում է բոլոր գիտություններին՝ աստղագիտություն, քիմիա, ֆիզիկա, տաղաչափություն, երաժշտություն, փիլիսոփայություն: Բացահայտվում է մարդու էությունը՝ մարդ-տիեզերք կապը:

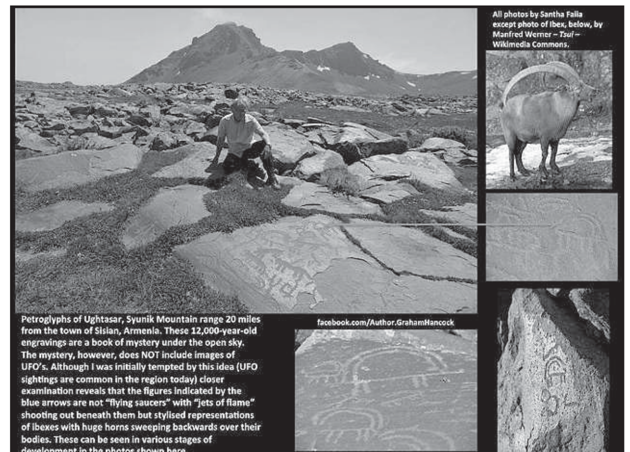
– Իսկ ինչպե՞ս որոշեցիք համագործակցել Գրեմ Հենքոքի հետ:

– Ես հասկանում էի, որ պետք է գտնեմ մի մարդու, ով խորապես ընկալում է այս ամենը, իսկ Գրեմ Հենքոքը ժամանակակից այն

ՎԱԶԳԵՆ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

հետազոտողներից է, ով զբաղվում է հին քաղաքակրթությունների գիտելիքներով: Նա առաջ բերեց այն փաստարկը, որ մեր քաղաքակրթությունը ժամանակին բավականին զարգացած է եղել, ինչ-ինչ պատճառներով կործանում է եղել (պատճառները հստակ չեն), որից հետո նորից վերականգնվել է, և նա ամբողջ աշխարհում փնտրում է հին քաղաքակրթության հիմքը, թե որտեղի՞ց վերականգնվեց կործանումից հետո:

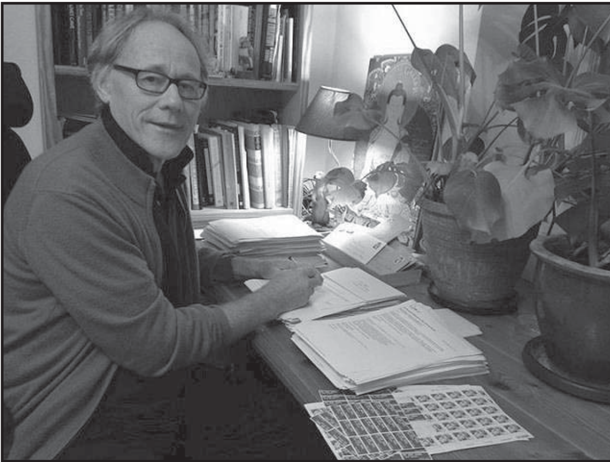

– Հենքոքն իր վերջին այցելության ժամանակ՝ ամիսներ առաջ, ասաց, որ Հայաստանն այն վայրն է, որտեղից սկիզբ է առել նոր քաղաքակրթությունը:

– Այո, նա այդպիսի միտք հայտնեց, և, որ նոր քաղաքակրթության բանալին գտնվում է այստեղ: Այսինքն՝ խորը հետազոտություններ են պետք: Ի դեպ, Հենքոքի հետ պայմանավորվածություն ունենք՝ համաշխարհային մեծ գիտաժողով անցկացնել Հայաստանում՝ 2015 թ. սեպտեմբեր-հոկտեմբեր ամիսներին, որին մասնակցելու է աշխարհում հայտնի 10 գիտնական:

– Իսկ ո՞րն է գիտաժողովի քննարկման թեման:

– Հենքոքն ընդամենը 7 օրով էր Հայաստանում, և մենք այդ ընթացքում կարողացանք ցույց տալ տարբեր ժամանակաշրջանի ենթաշերտերը՝ Ագարակից մինչև Տաթև: Նա տարվեց այդ ամենով: Մենք միշտ ասում ենք՝ բուրգ չունենք, բայց ենթադրվում էր, որ Հայաստանում չէր կարող բուրգ չլինել, որովհետև մեր խաչագմբեթավոր եկեղեցիներն իրենց երկրաչափական առումով բուրգեր են: Ես ճարտարապետների հետ խոսելիս ասում եմ, որ եթե տակը հավասարաթև խաչ է, վերևում՝ կենտրոնաձիգ, սա երկրաչափորեն բուրգ է:

12Ͻ

ԳՐԷՄ ՀԵՆՔՈՔ

– Իսկ ինչո՞ւ է կառույցը դարձել ոչ բոգաձև:

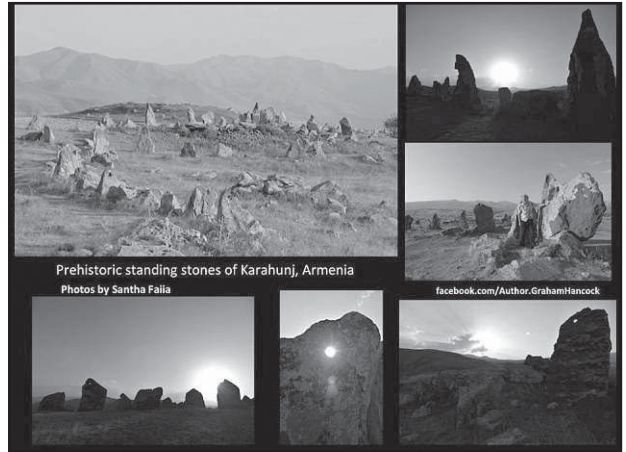
– Որովհետև կատարելագործվել է, բայց գլխավոր պայմանը չի խախտվել, այսինքն՝ վերևում՝ կենտրոնաձիգ, տակը՝ հավասարաթև խաչ:

– Այսինքն՝ կարող ենք ենթադրել, որ մենք Եգիպտոսից ավելի հի՞ն քաղաքակրթություն ունենք:

– Այո, իհարկե: Հիմա անդրադառնամ, թե ինչու Հենքոքն ասաց, որ բանալին այստեղ է: Նա հնարավորություն ունի աշխարհի տարբեր մասերում հետազոտություններ անցկացնելու, և իր համար ավելի հեշտ է համեմատականներ անցկացնելը: Հենց մեր եկեղեցու միջոցով ես նրան բացատրեցի, որ եթե մենք Պերուում տեսնում ենք պալիգանալ կոչվող շարվածքը, և ինչ-որ մի ժամանակ կտրվել է այդ գիտելիքը և ոչինչ դրանով չի կառուցվել, ապա մեր Նորավանքի գմբեթն այդպես է կառուցված: Դա շշմելու բան է, որովհետև մեր թվարկությունից առաջ չի կառուցվել: Եվ եթե Պերուում պատեր են ուղղակի, ապա սա գմբեթ է, այսինքն՝ ճարտարապետական զարմանալի հորինվածք է, որ պալիգանալով կառուցես գմբեթ:

Նաև բացահայտեցի մեր եկեղեցու մյուս կողմերը: Մեր եկեղեցին կողմնացույց է, ցույց է տալիս աշխարհի 4 կողմերը: Եվ ոչ միայն դա: Եկեղեցիների խորանը նայում է արևելք, բոլորը գիտեն դրա մասին, բայց եթե հարցնես, թե ինչո՞ւ արևելք, արևի ծագմա՞նն է նայում, թե՞ այլ բանի, ոչ ոք չի կարող պատասխանել: Հնարավոր չէ, որ արևին նայեր այն պարզ պատճառով, որ արևը ոչ կայուն լուսատու է՝ այն առումով, որ 1460 տարվա ցիկլի մեջ է և ամեն տարի ունենում է անկյունային շեղում: Արևածագը փոխում է իր ուղղությունը և 1460 տարի հետո նորից նույն տեղից է ծագում: Սա կոչվում է սոցիստիկա, և մարդիկ դա միայն վերջերս են հայտնաբերել: Այդ 1460 տարվա մեջ ինչ-որ մի ժամանակ, եթե խորանից նայենք, արևն ուղիղ է ընկնելու, իսկ հիմա անհնար է, որ ուղիղ լինի:

– Այդ դեպքում ո՞ւր է նայում խորանը:

– Եթե մենք օգոստոսի 11-ին, ժամը 4:00-ին կանգնենք խորանում և նայենք, ապա լուսամուտից կտեսնենք Օրիոնի գոտու 3 աստղերը. ամենաստաբիլ լուսատուն, որը միշտ արևելք է ցույց տալիս: Պատկերացրեք, թե ինչ հաշվարկներով են կառուցել և Տաթևի սյունը, և մեր եկեղեցիները: Հիմա, եթե մեր եկեղեցին իր հզորությունը ցույց տա, իր տիեզերական կարգի մասին բարձրաձայնի, ապա աղանդներն էլ չեն մտնի Հայաստան: Մարդկությունը մինչև հիմա այդ տիեզերական գիտելիքները չունի, իսկ մեր պապերի գիտելիքները ներառված են այս ամենի մեջ:

– Իսկ Տաթևի ճոճվող սյան գաղտնիքը ո՞րն է:

– 2008 թ. ես որոշեցի, որ պետք է սյան համեմատականը երկնքին տեսնեմ: Սյունն ունի դիտակետ, որտեղից կարելի է տեսնել Օրիոնի գոտու 3 աստղերը: Հետագայում պարզեցի, որ «Տաթևը» «դիտանոց» է կոչվել, այսինքն՝ աստղադիտարան, և եթե՝ աստղադիտարան, ուրեմն դիտարկման կետ պետք է ունենա: Իսկ դիտարկման հարթակը կա. սյունը և եկեղեցու «պէ»-աձև շինությունն այդ հարթակն է, սյան խաչը նայում է արևելք և արևմուտք, նայած՝ որտեղից ես նայում: Եթե օգոստոսի 11-ին նայես, ապա կտեսնես Օրիոնի գոտու 3 աստղերը: Ի դեպ, հայրապետական գավազանն առաջացել է հենց Տաթևի սյունից, դրա մասին 15-րդ դարում վկայություն էլ կա:

– Հենքոքի հետ համագործակցությունը շարունակվո՞ւմ է:

– Հենքոքը մեկնելուց հետո ցանկանում է աշխարհին ցույց տալ Հայաստանը: Նա գիրք է գրում, որն իր կարծիքով՝ 5 ամսում կավարտի: Գիրքը մինչև չավարտի՝ չենք իմանա, թե ինչի մասին է, բայց մեկնելուց հետո Հենքոքն ուղարկեց եվրոպական տուրիզմի պատասխանատուներին, որոնց նորից, պետության փոխարեն, ես ընդունեցի: Տուրիզմի պատասխանատուների հետ անցանք այն ճանապարհով, ինչով Հենքոքն էր անցել այստեղ: Հիմա մենք կատալոգ ունենք համաշխարհային տուրիզմում. հին քաղաքակրթությունների հետ միասին (Պերու, Հնդկաստան, Չինաստան, Եգիպտոս)՝ կա նաև Հայաստանը: Առաջին այցը կլինի հաջորդ տարվա օգոստոսի 3-15-ը, մոտ 40 մարդ է գալու Հենքոքի հետ և անցնելու են մեր հնավայրերով: Այդ ընթացքում էլ կլինեն մոտավորապես 3 գիտական սեմինարներ և միջազգային գիտաժողովը:

Ես կարողացա ընդամենն իր ֆեյսբուքյան էջում դնելով Օրիոնի և Տաթևի սյան համադրության նկարը՝ հետաքրքրություն առաջացնել Հայաստանի շուրջ: Նա կնոջ հետ եկավ Հայաստան, տեսավ, ցնցվեց, զարմացավ, թե ինչպես ենք այս ոսկե գոհարը թաքցրել աշխարհից:

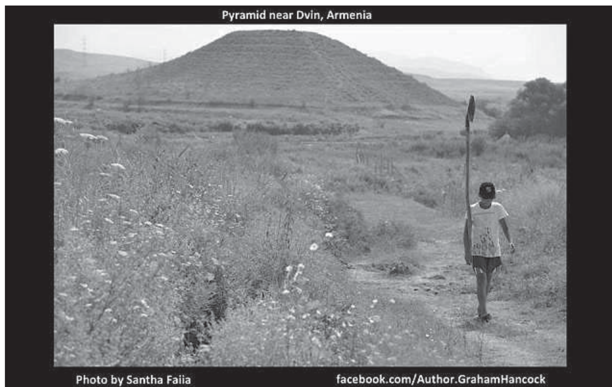
– Դվինի բուրգը հետազոտելու նախաձեռնությունն ինչպե՞ս եղավ, ու ի՞նչ հայտնաբերեցիք:

– Դվինի բուրգը ևս պատահական ենք հայտնաբերել: 4 տարի առաջ գնացել էինք այնտեղ գտնվող Խոսրով Կոտակ թագավորի Տիկնունյաց ամրոցի հետքերը փնտրելու և այդ բարձրությունից, երբ սկսեցինք շրջապատը նկարահանել, հանկարծ հետո կադրի մեջ հայտնաբերեցինք այդ բուրգը: Հետո նորից գնացինք՝ կառույցի մասին տեղեկություններ հավաքելու: Այնտեղ մի ծերունի մեզ պատմեց, որ դա կառույց է, բայց ամբողջովին ծածկված էր հողով: Հետո, որոշ ժամանակ անց, երբ գնացինք այնտեղ՝ ռեպորտաժ անելու, իմացանք, որ գանձագողերը՝ հասկանալով, որ դա կառույց

Ͻ14

13Հ

է, սկսել են բուրգը գլխից քանդել, և ներսից դուրս են գալիս շինության պատերը: Դա աստիճանավոր բուրգ է՝ նման մայաների, շումերների կառուցած բուրգերին:

Այդ բացահայտումից հետո թվում էր, թե ինչ-որ պատկան օրգաններ ուշադրություն դարձրին, բայց ընդամենը մի քիչ խոսվեց, նույնիսկ մի արխեոլոգի կողմից անհարկի ինչ-որ բան ասվեց, թե իբր մոնղոլի դամբարան է: Մշակույթի նախարարն էլ ասել էր՝ եթե բացենք, ապա պետք է պահպանության համար գումար լինի, և այլն: Ո՞վ բացի, ո՞վ պահպանության համար գումար տա, չհասկացանք այդպես էլ: Թող աշխարհով մեկ հայտարարեն՝ հայ ժողովուրդ, դու այստեղ մի մեծ արժեք ունես, բուրգ ունես, եկեք բացենք: Թող հաշվեհամար բացեն, ասֆալտապատման համար ինչպե՞ս են պնում:

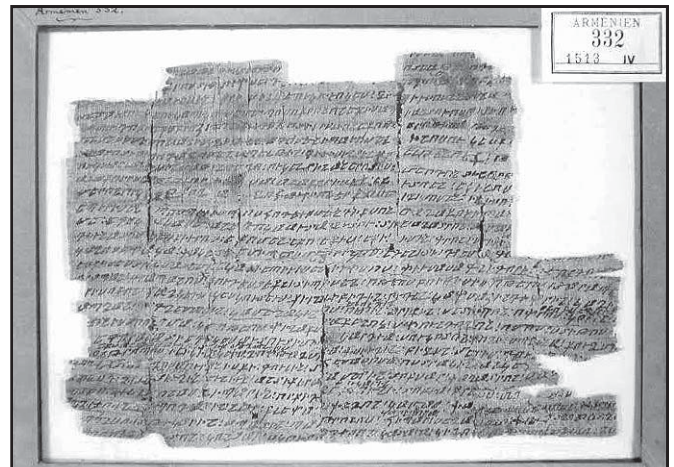
Մշակույթի նախարար ջան, ո՞ւմ ես ասում, որտեղի՞ց գումար գտնի, էն արխեոլոգն այնտեղից է ինչ-որ բաներ դուրս տալիս, թող տեր կանգնեն: Ինչքան աննշան բան գտնում են, ասում են՝ մեր թվարկությունից հազար տարի առաջվա իր ենք գտել, իսկ ինչո՞ւ 11 հազար տարվա հնությունը չեն գտնում:

– Ի՞նչ պլաններ ունեք, սպասե՞նք նոր բացահայտումների:

–Պլանավորել ենք անցկացնել երկարաժամկետ գիտափորձեր, համագործակցում ենք Ռուսաստանի Տիեզերական անթրոպոէկոլոգիայի միջազգային ինստիտուտի հետ, և մացածի մասին արդեն ասացի: Իսկ նոր բացահայտումներ իհա՛րկե կլինեն:

www.168.am

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻԱԿ ՊԱՊԻՐՈՒՍԸ

Փարիզի ազգային գրադարանում գտնվում է հայատառ պապիրուս: Ենթադրվում է, որ նրա հայտնաբերման վայրը Եգիպտոսի հնագույն քաղաքներից մեկը համարվող Ֆայումն է: Պապիրուսի ուսումնասիրությամբ զբաղվող գիտնականներն այն թվագրում են 5 – 7-րդ դարերով: Աշխարհում միակ հայատառ այս պապիրուսի մասին 1892 թ. հիշատակել է Ղևոնդ Ալիշանը՝ Վենետիկի Մխիթարյան միաբանությունում հրատարակվող «Բազմավեպ» ամսագրում: Փաստորեն, այս գանձը հանդիսանում է աշխարհում մեզ հայտնի հայերենով գրված ամենահին ձեռագիրը:

ՏԷՐ ԿԵՑՈ ԴՈՒ ԶՀԱՅՍ

Ցրված հայությանը հայրենի երկիր հավաքելու երազանքն այնքան է հուզել հայերիս, որ այն աղոթքի է վերածվել եւ XII դարի հայ նշանավոր գիտնական Հովհաննես Իմաստասերի կողմից ներմուծվել «Ղեւոնդեանց» հոգեւոր երգի մեջ: Հավատացյալ հայը դարեր շարունակ աղոթել, խնդրել է Աստծուց. «Ցրուեալ մանկունս ժողովեա յուրախութիւն, զվարատեալս տրտմութեամբ եւ արտասուաց յորդահոս բըխմամբ փրկութեան մերոյ բաշխօղ», այսինքն՝ մեր ցրված զավակներին, տրտմությամբ ու հորդահոս արտասուքով ցիրուցան եղածներին, Տեր ժողովիր ուրախությամբ եւ փրկիր:

Հայ գաղթականի հոգեբանությունը 1859թ. պատկերավոր ներկայացրել է «Մեղու» թերթը. «Գաղթականներն իրենց հայրենիքը թողած, իրենց արտերն ու այգիները ձգած, տուներնին մերկացուցած եւ գուցե բանալին էլ վրան, կրկին հեռավոր աշխարհներ կփախչեն. արտասուքով լցված աչերնին հազարավոր անգամ կդարձնեն նորեն նայելու իրենց հայրենյաց վրա, որ կկարծեն թե զիրենք կկանչէ, իրենց հետեւեն կուլա ու կպոռա, կաղաղակե, կհառաչէ... Ահա այս ատենին մեջ է, որ հայերն իրենց հայրենիքը թողուլ ու փախչել կփորձեն, հայրենիքն ալ իրենց պատսպարելու անկարող»:

Եվ այսօր էլ, մեր հայրենիքի համար այս բախտորոշ ու ճակատագրական պահին, երբ մեր անտարբերության ու ամենաթողության պայմաններում կրկին ու կրկին հայաթափվում է մեր Հայաստանը, Տեր կանգնենք Մեր հող ու ջրին եւ ազգովին Տիրոջն աղոթենք ամբողջ հոգով, ամբողջ մտքով ու ամբողջ զորությամբ. «Տէր կեցո Դու զՀայս, իմաստութիւն պարգեւեա զմեզ եւ ցրուեալ մանկունս ժողովեա յուրախութիւն, զվարատեալս տրտմութեամբ եւ արտասուաց յորդահոս բըխմամբ փրկութեան մերոյ բաշխօղ»...

Մեծ Վարպետն իր գնահատականով ոգեշնչեց ամերիկահայ քանդակագործին

14.09.2014 թ. Մոսկվա, կիրակի, անձրևային օր ...

Պայմանավորված ժամին արդեն Մեծ Վարպետի՝ Սովետական Միության ժողովրդական նկարիչ և քանդակագործ, Ռուսաստանի Գեղարվեստի Ակադեմիայի ակադեմիկոս, իր բազմաթիվ կոչումներից և շքանշաններից բացի, վերջերս էլ 95 ամյա հոբելյանին Ռուսաստանի Դաշնության նախագահի կողմից «Պատվո Շքանշան»-ին արժանացած Նիկոլայ Բ. Նիկողոսյանի բակում իր քանդակներով էինք հիանում...

Ամերիկահայ, նաև հայերենին հրաշալի տիրապետող քանդակագործ Ալեքսանդր Ռենարդին միայն մի բան էր հետաքրքրում՝ տեսնել դեռևս պատանեկության տարիներին իր մեջ հիացմունք առաջացրած Մեծ Վարպետին և նրա աշխատանքները:

Նրա հիշողություններում վառ տպավորվել էր Նիկողոսյանի Մ. Նալբանդյանի հրաշակերտ հուշարձանը, որով հիացել էր պիոներպալատ հաճախելիս:

...Դուռը բացեց Վարպետի կինը՝ Էթերին, սիրալիր ներս հրավիրելով:

Մինչ հյուրասենյակում Վարպետի նկարներն էինք նայում, ձեռնափայտով, բայց հպարտ կեցվածքով, մեզ մոտեցավ ինքը՝ 95 ամյա ալեհեր, փոքրամարմին, բայց ոտքից-գլուխ Մեծություն և պատկառանք արտահայտող, մարմնաորող Վարպետը:

– «Ուր են գործերդ, տեսնեմ», – ծանոթանալուց հետո զարմանքով դիմեց Ալեքսանդրին:

– Ես դրա համար չեմ եկել, – անկեղծ ու համեստորեն պատասխանեց քանդակագործը:

– Առանց գործերի ինչու ես եկել, հիմա չգիտեմ քեզ հետ ինչպես վարվեմ, աշակերտի, թե…

Մինչ նկարիչ-քանդակագործներն անմիջական զրույցի էին բռնվել, իսկ Էթերին, ով լեզվի մասնագետ է, արվեստն իմացող և գնահատող համեստ, կիրթ կին, սուրճի սեղան էր պատրաստում, մենք՝ պլաստիկ վիրաբույժ Շմավոն Աբրամյանի հետ, որ նույնպես հյուր էր եկել, համակարգչում գտանք Ալեքսանդրի կայքը և հեղինակի համար անսպասելի Վարպետին ցույց տվեցինք նրա քանդակները:

Գործերն ուշադիր նայելուց և Ալեքսանդրին մասնագիտական հարցեր տալուց հետո Վարպետը լավ գնահատական և օգտակար խորհուրդներ տվեց հեղինակին: Նա մեծ ապագա տեսավ Ալեքսանդրի համար այդ ասպարեզում...

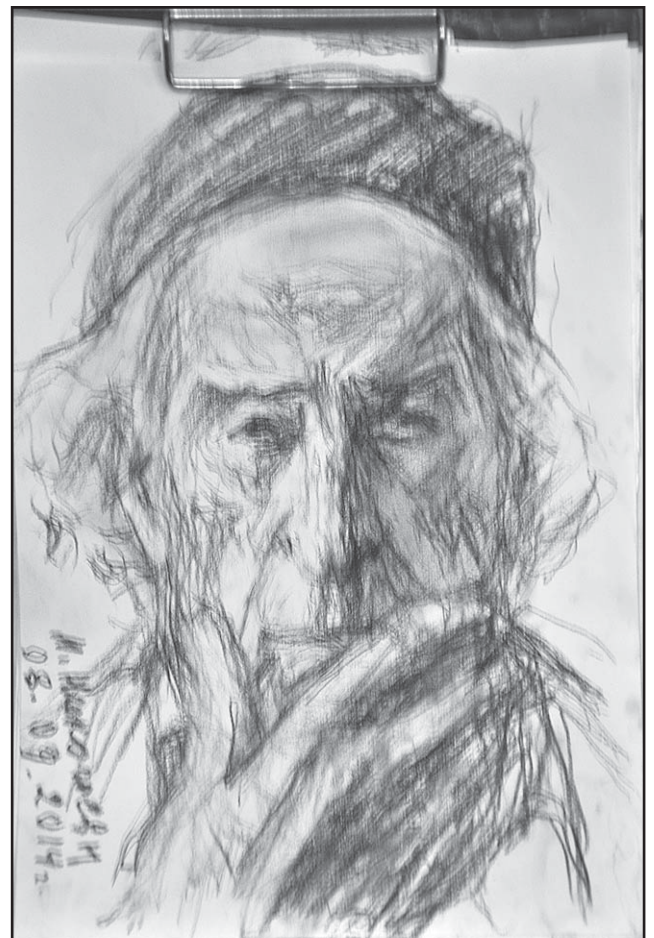
Մեծ Վարպետի գնահատականը շատ թանկ ու արժեքավոր էր Ալեքսանդրի համար և նա ոգեշնչվեց արվեստի նորանոր գործեր ստեղծելու, արարելու համար:

Հոգեկան մեծ բավականություն ստացանք Վարպետի հետ իր ընդարձակ, բազմաթիվ և հրաշալի գործերով լեցուն արվեստանոցում: Վարպետը մեծ սիրով էր պատմում ու ցույց տալիս մեզ իր աշխատանքները, որոնք այնքան շատ էին, որ օրեր էին պետք բոլորը տեսնելու և զմայլվելու համար, իսկ մի մասն էլ դեռ վերջին՝ հոբելյանական ցուցահանդեսից հետո չէին հասցրել նույնիսկ կախել իրենց տեղերում:

– Քանի անգամ եք տարվա մեջ ցուցահանդես բացում, – հարցիս պատասխանեց.

– Հինգ անգամ, – և շրջվելով կնոջ դիմանկարի կողմը, ասաց.

– Իմ սերն է...

Երբ ասացի, որ բակում դրված ոտքերը կտրած հայ կնոջ քանդակը, որը կոչվում է «Հայկական հողը» (որի կողքին դրված է ռուս մերկ կնոջ քանդակը՝ ռուսական հողը անվանմամբ) ինձ շատ դուր եկավ, հպարտությամբ ասաց.

– Դա իմ գլուխգործոցն է:

«Ձեր բոլոր գործերն են գլուխգործոց» – անկեղծորեն խորհեցի և հպարտության զգացում ապրեցի, որ այդ Մեծ Վարպետը, հանճարեղ արվեստագետը Մեծ հայ է...

Ամալյա ԻՍԱՅԱՆ, Մոսկվա
Հայաստանի ժուռնալիստների Միության անդամ

1915 թ. ցեղասպանության համար Թուրքիային պահանջներ ներկայացնելու անհրաժեշտությունից բացի, հարկավոր է որոշել նաև, թե ով կարող է իրավաբանորեն ներկայացնել հայերին՝ Հայաստանի Հանրապետությո՞ւնը. Սփյո՞ւռքը, որը իրավաբանական միավոր չէ. Հայաստանում և Սփյուռքում ապրող Հայոց ցեղասպանության զոհերի ժառանգնե՞րը:

Այս հարցերին է փորձում պատասխանել լիբանանահայ դատավոր և իրավական գիտությունների դոկտոր Ռոդնի Դաքեսյանը, ում ատենախոսության թեման եղել է «1915թ. հայերի դեմ իրագործված կոտորածի իրավական հետևանքները և դրանց լուծման հնարավոր դատական և արտադատական մոդելը» (Լիոնի համալսարան):

Նա քննարկման է ենթարկում Հայաստանի իրավական կարգավիճակը, նրա իրավական գործողություններ ձեռնարկելու հիմքը և Հայոց ցեղասպանության մեջ Թուրքիայի պատասխանատվությունը վկայակոչելու իրավունքը: Ըստ նրա՝ թեև 1915 թ. կոտորածների պահին Հայաստանը որպես պետություն գոյություն չուներ, սակայն միջազգային իրավունքը նրան թույլ է տալիս փոխհատուցում պահանջել Թուրքիայից, որին նա առնվազն բարոյապես պատասխանատու է համարում Հայոց ցեղասպանության համար:

1915 թ. Ցեղասպանություն. ո՞վ է իրավասու ներկայացնել հայերին

1920 թ. նոյեմբերի 29-ին ձևավորվեց Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետությունը, որն ընդգրկում էր պատմական Հայաստանի տարածքի մի փոքր մասը միայն: Այնպես որ, կոտորածների սկզբից գրեթե հինգ տարի էր անցել, իսկ դրանից երկու տարի առաջ ավարտին էին հասել օսմանյան հայերի դեմ ձեռնարկված բնաջնջման գործողությունները: Հայաստանն իր վերջնական անկախությունը ձեռք բերեց 1991 թ. սեպտեմբերի 21-ին: Հետևաբար, հանցագործության իրագործման պահին Հայաստանը գոյություն չուներ: Այդ իսկ պատճառով, առաջին հարցը, որ մեր մտքում ծագում է՝ Հայաստանն ունի՞ արդյոք իրավական գործողություններ ձեռնարկելու հմտությունն ու կարողությունը, ինչպես նաև այն իրավական հիմքը, որով նա կկարողանա փաստերի հատուցման պահանջներ ներկայացնել:

Մյուս կողմից, խախտված իրավունքների վերականգնման պարտավորությունը նախատեսված է բոլոր տեսակի իրավական նորմերով և ավտոմատ բնույթ է կրում: Միջազգային արդարադատության մշտական դատարանն այդ մասին արդեն արտահայտվել էր հետևյալ կերպ. «Դատարանը նշում է, որ դա միջազգային իրավունքի սկզբունք է, և նույնիսկ օրենքի համընդհանուր հասկացություն, որ հանձնառության ցանկացած խախտում իր մեջ պարունակում է այն վերացնելու պարտավորությունը»: Վերացնելու պարտավորությունը «պատշաճ ձևով», ընդգծել էր նա, մի քիչ ավելի վաղ՝ նույն գործով: Այս սկզբունքները կիրառելի են ինչպես պետությունների, այնպես էլ միջազգային կազմակերպությունների նկատմամբ:

Ինչ վերաբերում է պետություններին, Միջազգային իրավունքի հանձնաժողովի օրենքի նախագծի 31-րդ հոդվածը հաստատում է, որ «պատասխանատու պետությունը պարտավոր է լիարժեք հատուցում տրամադրել միջազգային հակաիրավական արարքով պատճառված փասի համար»: Սա իրավական կայուն պարակտիկայով լավ հաստատված կանոնի ամրագրումն է:

Ա. Հայոց ցեղասպանության մեջ Թուրքիայի պատասխանատվությունը վկայակոչելու իրավատերը.

Միջազգային հանրությունը չափից ավելի ապակենտրոնացած է: Ի տարբերություն պետական համակարգին, այնտեղ չկա կենտրոնական մի մարմին, որը կարող է «դատական գործեր» հարուցել որևէ պետության կամ միջազգային կազմակերպության դեմ, որին կարելի է միջազգային հակաիրավական արարք վերագրել: Իհարկե, ՄԱԿ-ն օժտված է հարկադրական լիազորություններով, որոնց միջոցով, ի վերջո, հնարավոր է պետությանը ստիպել, որ նա կատարի իր պարտավորությությունները՝ համաձայն ստանձնած պատասխանատվության: Բայց դա չի մտնում իրավախախտումների մասին օրենքի շրջանակների մեջ, այլ վերաբերում է միջազգային խաղաղության և անվտանգության պահպանմանը:

Միջազգային իրավունքի հանձնաժողովի նախագծի 48-րդ հոդվածն ընդունում է, որ «յուրաքանչյուր այլ պետություն քան տուժած պետությունը իրավասու է վկայակոչել մի այլ պետության պատասխանատվությունը, եթե ...բ) խախտված պարտավորությունը ամբողջությամբ պատկանում է միջազգային հանրությանը»: Այս դրույթը նախատեսված է, ի թիվս այլոց, պարտավորությունների լուրջ խախտումների համար, որոնք առաջանում են ընդհանուր միջազգային իրավունքի պարտադիր նորմերի և, ընդհանուր առմամբ erga omnes պարտավորությունների խախտումներից:

Հայկական պետությունը գոյություն չուներ հանցագործության իրագործման պահին: Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետությունը ծնվեց 1920 թ նոյեմբերի 29-ին, որը պատմական Հայաստանի տարածքի միայն մի փոքր մասն էր կազմում: Այսինքն, ցեղասպանության սկզբից գրեթե հինգ տարի էր անցել, իսկ օսմանահպատակ հայերի՝ դեմ ձեռնարկված բնաջնջման գործողությունների ավարտից՝ երկու տարի: Հայաստանն իր վերջնական անկախությունը ձեռք բերեց 1991 թ. սեպտեմբերի 21-ին: Կոտորածներին զոհ դարձան օսմանահպատակ հայերը, որոնք ապրում էին Օսմանյան կայսրությունում: Այնպես որ, ներկա պահին ո՞ր պետությունն է իրավասու պահանջել զոհերի իրավունքները: Արդյո՞ք Հայաստանը, իսկ ինչո՞ւ:

Erga omnes պարտավորությունների տեսության լույսի ներքո՝ կարող ենք ասել, որ որևէ պետություն իրավունք ունի պահանջել միջազգային իրավակարգի պաշտպանությունը և պայքարել պատերազմական հանցագործությունների, մարդկության դեմ հանցագործությունների և ցեղասպանության հանցագործությունների դեմ:

1948 թ. ցեղասպանության հանցագործությունը կանխարգելելու և պատժելու մասին կոնվենցիան ընդհանուր՝ միջազգային իրավունքի պարտադիր նորմ է հանդիսանում՝ ստեղծելով erga omnes պարտավորություններ: Այս նորմից բխող պարտավորությունների խախտումը՝ բոլոր պետություններին իրավունք և իրավական հիմք է տալիս՝ պաշտպանելու այդ իրավունքներն ու պարտավորությունները: Սակայն, ըստ «դիվանագիտական պաշտպանության» տեսության կիրառման պայմաններին, պահանջվում է, որ զոհերը լինեն բուն այդ պետության քաղաքացիները, և դա հաստատվեց՝ Արդարադատության միջազգային դատարանի կողմից 1970-ին՝ Barcelona Traction-ի գործում: Այլ կերպ ասած, պետությունը կարող է իրականացնել դիվանագիտական պաշտպանության իրավունքը միայն իր սեփական քաղաքացիների նկատմամբ, այսինքն՝ այն ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց, որոնք իր հետ աղերսվում են քաղաքացիական կամ գրանցման կապով (պետությունը ներկայացնող սարքեր, ինչպիսիք են նավերը, օդանավերը, հրթիռները կամ արբանյակները): Այս կապը՝ նրան թույլ է տալիս հաստատել իր անձնական իրավասությունը՝ որը

➲17

16Ͽ

դիվանագիտական պաշտպանության իրականացման հիմք է հանդիսանում:

Մինչդեռ այս դեպքում, 1915-ի հանցագործության զոհերը հայկական պետության քաղաքացիներ չեն, քանի որ, ինչպես արդեն իսկ նշվեց, ոճիրի կատարման պահին հայկական պետությունը գոյություն չուներ: Այդուհանդերձ, ըստ սովորութային (նախադեպային) իրավունքի, այս սկզբունքը կարող է կիրառվել միայն առևտրային և ֆինանսական հարցերում, և ոչ թե ծանրագույն միջազգային հանցագործությունների և պարտավորությունների խախտումների դեպքերում, որոնք բխում են ընդհանուր միջազգային իրավունքի պարտադիր նորմերից: Հետևաբար, իրավիճակը փոխվում է հաշվի առնելով այն դեպքը, երբ մի պետության կողմից խախտվում է erga omnes-ը այսինքն միջազգային իրավակարգի մյուս բոլոր սուբյեկտներին հարգելու պարտավորությունը:

Պետությունը իրավունք ունի իրականացնել ցեղասպանության զոհերի պաշտպանությունը, որոնք իր հետ առնչվում են իրավական, ակնհայտ, կրոնական կամ էթնիկական կապով: Իսկ հայկական պետության հետ այդ կապը գոյություն ունի, մանավանդ որ հանցագործության զոհերը օսմանահպատակ հայեր էին, այսինքն մարդիկ, ովքեր խոսում և գրում էին հայերեն, ունեին հայկական դպրոցներ, հայկական մշակույթ, եկեղեցիներ, վանքեր, տներ և շինություններ: Այս համատեքստում, հարկ է նշել Ադոլֆ Էյխմանի դատավարությունը: Նա 1961 թ. ապրիլի 11-ին իսրայելական դատարանի առաջ էր կանգնել, որտեղ դատարանը հաստատեց Իսրայելի իրավունքը դատելու և իրականացնելու պաշտպանության սկզբունքը իր հրեա ազգակիցների նկատմամբ, որոնք սպանվել էին 1942-ին՝ Հոլոքոստի ընթացքում նացիստական ռեժիմի կողմից:

Ինչպես տեսնում ենք, Հայաստանը կապված է 1915 թ. ոճրագործության զոհերի հետ էթնիկական, կրոնական, լեզվական և մշակութային շահեկան կապով, մանավանդ, որ ցեղասպանության զոհերի իրավահաջորդներից շատերը Հայաստանի քաղաքացիություն ունեն, հետևաբար Հայաստանն ունի փաստի հատուցման պահանջներ ներկայացնելու իրավական հիմք՝ հատկապես Միջազգային իրավունքի հանձնաժողովի նախագծի 42-րդ և 48-րդ հոդվածներով: Ուստի և այս գործողությունը հնարավոր է ձեռնակել միայն պաշտոնական ձևով Հայաստանի հանրապետության միջոցով:

Բ. Հողային պահանջատիրության օրինաչափությունն ու Թուրքիայի կողմից հնարավոր ճանաչման հետեւանքները

Մարդկության դեմ հանցագործություն հասկացությունը քողարկված կերպով առկա է 1920 թ. Սևրի պայմանագրի 230-րդ հոդվածում, որը պարտավորեցնում էր Թուրքիային «հանձնել Դաշնակից տերություններին այն անձանց, որոնք պատասխանատու էին համարվում 1914 թվի օգոստոսի 1-ի դրությամբ թուրքական կայսրության մաս կազմող տարածքի վրա շարունակվող պատերազմի պայմաններում իրականացված կոտորածների համար»:

Սևրի պայմանագիրը, որի անունը Hauts-de-Seine քաղաքի հետ է կապված, կնքվել է 1920 թ. օգոստոսի 10-ին, Առաջին համաշխարհային պատերազմից կարճ ժամանակ անց: Դա դաշնակից պետությունների (Ֆրանսիա, Մեծ Բրիտանիա, Իտալիա և Հունաստան) ու Օսմանյան կայսրության (սուլթան Մեհմեդ VI) միջև Ազգերի լիգայի հովանու ներքո կնքված հաշտության պայմանագիր է, որը երբևիցե չվավերացվեց ստորագրող պետությունների կողմից, բայց ուղղակիորեն առնչվում էր Հայաստանի հողային իրավունքներին:

Թեև պայմանագիրը ուժի մեջ չմտավ, սակայն փաստ է, որ դա բոլոր պետությունների համար պատժելի հանցագործություն էր և միջազգային ասպարեզում դրա դատապարտումը թույլ է տալիս պնդելու, որ դա բոլոր երկրների կողմից կիրառելի իրավունքի համընդհանուր սկզբունքների մի մասն էր (Միջազգային արդարադատության մշտական դատարանի կամ Արդարադատության միջազգային դատարանի կանոնադրության հոդված 38 § 1 c):

Սակայն հարկ եմ համարում նշել, որ Թուրքիայի կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը ոչ մի դեպքում չի հանգեցնի հողային հատուցման՝ հաշվի առնելով Թուրքիան իրավական պատասխանատվության ենթարկելու ճանապարհին հայտնվելիք տարբեր իրավական և դատական խոչընդոտները: Տվյալ դեպքում, հարցը կմնա զուտ բարոյական պատասխանատվության հարթությունում: Ինչպիսին էլ որ լինի Թուրքիայի կողմից ցեղասպանության ճանաչման բովանդակությունն ու տեքստը, ես խիստ կասկածում եմ, որ դա կլինի այնպիսի մի համատեքստում, որը հայերին հողային պահանջներ առաջ քաշելու հնարավորություն կտա:

Ելնելով սրանից, հողային պահանջատիրության համատեքստում գերադասելի է հիմնվել ժամամակակից միջազգային իրավունքի և սովորութային միջազգային իրավունքի վրա, քանի որ 1920 թվականի պայմանագիրը կիրառելի չէ այն ստորագրած երկրների կողմից վավերացված չլինելու պատճառով:

Խախտված իրավունքի վերականգնման պարտավորությունը նախատեսվում է բոլոր տեսակի իրավաբանական միջոցներով և ավտոմատ բնույթ է կրում: Միջազգային իրավունքի հանձնաժողովի հոդվածների նախագծի 31-րդ հոդվածը նշում է, որ «պատասխանատվություն կրող պետությունը պարտավոր է միջազգային հակաիրավական արարքով պատճառված փասի համար լիարժեք հատուցում տրամադրել»: Սա իրավական կայուն պարակտիկայով լավ հաստատված կանոնի ամրագրումն է:

Ուստի, համարելով, որ Թուրքիան Օսմանյան կայսրության փոխարինողն է և ոչ թե իրավահաջորդը, պետք է եզրակացնենք, որ նա առնվազն բարոյապես պատասխանատվություն է կրում Հայոց ցեղասպանության համար, ինչը նրան պարտավորությունների առաջ կկանգնեցնի: Իսկ ի՞նչ բնույթի պարտավորություններ կլինեն դրանք:

Միջազգային իրավունքում փոխհատուցման հայտնի առա-ջին ձևը իրավիճակի վերականգնումն է՝ restitutio in integrum (ռեստիտուցիա): Տվյալ դեպքում գրեթե անհնար է վերականգնել մինչև օսմանահպատակ հայերի դեմ կատարված հանցագործությունը գոյություն ունեցած վիճակը, մանավանդ որ օսմանահպատակ հայության դեմ կատարված հանցագործությունը տեղի է ունեցել գրեթե հարյուր տարի առաջ:

Այստեղ, հայերի ունեցվածքի վերադարձի՝ ռեստիտուցիայի հարցում կարող է լինել մի ուղի, այն է դատական հայց ներկայացնել Մարդու իրավունքների եւրոպական դատարանում (ՄԻԵԴ), որը, ի վերջո, իրավասու կլինի քննելու 1915 թվի ոճրագործության և տեղահանությունների զոհերի ժառանգների բողոքները, և այդ կապակցությամբ վճիռներ կայացնելու, հատկապես այն դեպքում, երբ միջազգային պայմանագրերի կոնվենցիաների հետադարձության սկզբունքը հաղթահարված կլինի: Կարևոր է նաև այն հանգամանքը, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածը (սեփականության իրավունքի պաշտպանություն) երաշխավորում է սեփականության իրավունքը, հատկապես երբ դեռ շարունակում է ակտուալ թեմա մնալ Թուրքիայի ժխտողականությունը և այդ իրավունքի ոտնահարումը՝ որը դրսևորվում է ժառանգներին արգելելով վերստանալ իրենց սեփականությունը:

Այս ընթացակարգն առավել հետաքրքիր է դառնում վերոհիշյալ Դատարանի տարբեր ժամանակներում կայացրած որոշումների տեսակետից, մասնավորապես Լոիզիդուն ընդդեմ Թուրքիայի դատական գործում (թիվ 40/1993/435/514), որը Դատարանին ներկայացվեց Կիպրոսի հանրապետության կառավարության կողմից («հայցվոր կառավարությունը») 1993 թ. նոյեմբերի 9-ին: 1989 թ. հուլիսի 22-ին Կիպրոսի քաղաքացի Տիկ. Թիթինա Լոիզուդուն, համաձայն Կոնվենցիայի 25-րդ հոդվածի, հայցադիմում էր ներկայացրել Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողովին («Հանձնաժողով»), որը պետք է որոշեր, թե Տիկ. Լոիզուդուի գույքին առնչվող գործի փաստերը հանդիսանո՞ւմ են արդյոք Թուրքիայի

Ͽ18

17Ը

կողմից կատարված խախտումներ՝ ըստ Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձա-նագրության 1-ին հոդվածի պահանջներին: 1995 թ. մարտի 23-ին ընդունված որոշմամբ՝ Դատարանը վճռեց գումարով հատուցել Տիկ. Լոիզիդուին, որի գույքը բռնագրավվել էր 1974 թ., արտաքսվել էր երկրից և արգելվել էր նրա վերադարձը:

Այս նույն համատեքստում – հայերի գույքի վերադարձի, – արժե հիշել նաև այն դեպքը, երբ 2004-ին Միացյալ նահանգները օտարերկրացիներին պատճառված վնասների վերաբերյալ մի օրենք էր ընդունել, որը ամերիկյան դատարաններին իրավասություն էր տվել վարույթ ընդունել օտարերկրյա անձանց կրած վնասներին առնչվող դատական գործեր, որոնք բխում էին միջազգային օրենքների կամ համաձայնագրի խախտումից, որի անդամ է ԱՄՆ-ը: Այնպես որ, Հայոց ցեղասպանության զոհերի ժառանգները կարող են Թուրքիայի դեմ դատական գործ հարուցել ԱՄՆ-ի դատարաններում, իհարկե եթե 2004 թ. այդ օրենքը հետադարձ կիրառելիություն ունենա, ինչը, իրոք, հաճախ է տեղի ունեցել Միացյալ Նահանգներում:

Վնասի հատուցման երկրորդ ձևը կոմպենսացիան է: 1915 թվի հանցագործությամբ Օսմանյան հայերին պատճառված վնասի

փոխհատուցումը ակնհայտորեն կարող է կոմպենսացիայի տեսքով լինի: Քանի որ ռեստիտուցիան, ինչպես վերևում տեսանք, գրեթե անհնար է թվում, Հայոց ցեղասպանության պարագայում առավել արդյունավետ հատուցման ձևը կարող է լինել կոմպենսացիան (փոխհատուցումը):

Նացիստական Գերմանիայի կողմից հրեաների դեմ իրագործված Հոլոքոստի օրինակը կարող ենք դիտարկել որպես նմանատիպ և կիրառելի դեպք: Գերմանական ընկերությունները շարունակում են փոխհատուցում վճարել հրեական համայնքին: Այդ վճարումները «հայկական հարցի» պարագայում կարելի է դիտարկել որպես նախադեպ, իհարկե այն դեպքում, եթե Արդարադատության միջազգային դատարանը 1948-ի Կոնվենցիան որոշի կիրառել հետադարձ ուժով՝ ռետրոակտիվ գործադրությամբ:

Սատիսֆակցիան միջազգային իրավական պատասխանատվության վերջին հայտնի միջոցն է, մեր պարագայում՝ կարծես առավել նպատակահարմարն ու կիրառելին: Սա հատուցման զուտ բարոյական ձև է, որը կարող է արտահայտվել պատասխանատու պետության կողմից ափսոսանքի արտահայտման, պաշտոնական ներողության կամ այլ պատշաճ ձևի միջոցով: Սատիսֆակցիան, ինչպես նաև կոմպենսացիան, տրամաբանությանը ամենամոտիկ և իրագործելի հատուցման երկու ուղիներն են թվում, մանավանդ որ «Հայկական հարցի» դեպքում սատիսֆակցիան շատ խնդրահարույց է՝ հայերը հաճախ են ներողություն պահանջել Թուրքիայից 1915-ի ոճրագործության համար, սակայն այն երբեք չի իրականացել: Սրանից պարզ է դառնում, որ սատիսֆակցիան Հայոց ցեղասպանության ճանաչման հարցում շատ կարևոր և էական տեղ է գրավում:

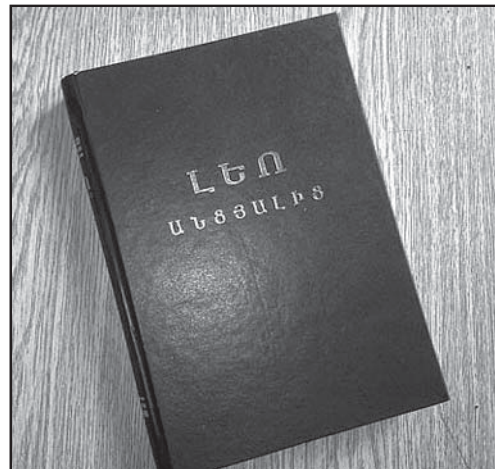
Ռոդնի ԴԱՔԵՍՅԱՆ
Լիբանանցի դատավոր

ԵՐԿԱՆՅԱՆՆԵՐԻ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԸ

Հայոց Նեմեսիսի մեծագույն վրիժառուներից է Արամ Երկանյանը: Երկանյանները Ծովքից էին՝ Խարբերդ քաղաքից: Հայտնի է, որ տոհմից Սամվել անունով բարձրահասակ մեկը XIX դարի սկզբին տեղափոխվում է Կարին (Էրզրում): Երկար հասակի պատճառով նրան կոչում են Երկան Սամվել, որտեղից էլ առաջանում է Երկանյան ազգանունը: Արամի ընտանիքը հայրենի Կարինից գաղթում և բնակություն է հաստատում Մեծ Ղարաքիլիսայում: Ահա Երկանյանների ընտանեկան լուսանկարը, արված 1929 թ. Մեծ Ղարաքիլիսայում: Կենտրոնում՝ Արամի հայրն է՝ Սարգիս Երկանյանը, նրանից ձախ՝ Արամի մայրը, աջ՝ տատիկը: Մյուսները հերոսի եղբայրներն են, քույրերը, հարսները և նրանց երեխաները:

ԼԵՈ, «Անցյալից», Թիֆլիս, 1925

Լեոն անդրադառնալով 1895-96 թթ. աբդուլհամիդյան ջարդերին, գրում է. «Ցարական կառավարությունն այլևս ավելորդ էր համարում թզենիի տերևով ծածկել իր լպիրշ մերկությունը: Մինչև այն նա ծածուկ խրախուսել էր սուլթանին դիմադրել Անգլիայի պահանջներին հայկական հարցի մեջ, իսկ այժմ խրախուսում էր նրան կոտորել հայերին: Ռուս հրապարակախոս Ամֆիտյատրովը այս մասին գրած ունի բացարձակորեն: Նա գրում էր, թե Պոլսի ռուսաց դեսպան Նելիդովը շարունակ ասելիս է եղել Աբդուլ Համիդին. «Կոտորեցե՛ք, Ձերդ մեծություն, կոտորեցե՛ք»: Այս բացարձակ մեղադրանքը չեն հերքել ո՛չ Նելիդովը, ո՛չ Նիկոլայի կառավարությունը: Նույնիսկ եթե հերքեին էլ, դարձյալ կմնային բազմաթիվ փաստեր, որոնք ապացուցում են ցարի և սուլթանի գործակցությունը 1895-1896թթ. կոտորածների մեջ, որոնց զոհ գնացին մոտ 300 հազար հայեր... 1895-ին, մինչդեռ թուրքաց Հայաստանն արյունոտող էր լինում, Կովկասի ռուսական բանտերը լցվում էին հայ մտավորականությամբ, խուզարկվում էին տները, կալանավորվում էին դաշնակցականներն էլ, հնչակյաններն էլ... Ռուսական ցարիզմի հալածանքն այդ տխուր ու արյունոտ ժամանակներում այն աստիճանի հիմարության հասավ, որ երբ հայոց կաթողիկոսը կարգադրեց եկեղեցիներում հոգեհանգիստներ կատարել Թուրքիայում խողխողված հայերի համար և աղոթքներ կարդալ՝ արգելեցին այդ միակ, թշվառ ցույցերն էլ»:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՍԻՐՈՎ

ԿԱ՛Ն ԱՅՍՊԻՍԻ ՄԱՐԴԻԿ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ԳՅՈՒՂՈՒՄ

Բերքաբեր (նախկին Ջողազ) գյուղը Իջևանի շրջանի ամենածայրամասային գյուղերից մեկն է՝ փոքրաթիվ բնակչությամբ, բազմաթիվ խնդիրներով և ամեն օր՝ ադրբեջանցիների կրակոցների տակ... Սակայն բերքաբերցիները շատ քաջ են, հայրենասեր և պահպանում են իրենց գյուղն աչքի լույսի պես: Ավելին, ի թիվս աշխատասեր հողի մշակների, այգեգործների, անասնապահների, ուսուցիչների, այս գյուղում կան նաև հետաքրքիր, բանիմաց, ինքնատիպ մարդիկ՝ Թելման Մայիլյան, Հենրիկ Արզումանյան, Նորայր Արզումանյան, այլք: Ցավոք, թշնամու գնդակին զոհ գնաց լավագույն տղաներից մեկը՝ գյուղի երկրապահ ջոկատի հրամանատար Մանվել Մուրադյանը...

Երկու տասնյակից ավելի գրքերի հեղինակ, ճանաչված և շնորհաշատ բանաստեղծ, արձակագիր, թարգմանիչ, ՀՀ գրողների միության և ՀՀ ժուռնալիստների միության անդամ Թելման Մայիլյանի մասին ուկրաինացի նկարիչ, բանաստեղծ-թարգմանիչ, Գրիգոր Նարեկացու «Մատյանը» ուկրաիներեն թարգմանելու համար «Մովսես Խորենացի» մեդալի արժանացած Միրոն Նեստերչուկը գրել է. «Շարունակելով մեր նախնիներ Տարաս Շևչենկոյի, Իվան Ֆրանկոյի, Լեսյա Ուկրաինկայի և այլոց փառավոր ուղին՝ Թելման Մայիլյանը հետևորդն է հայ մեծերի՝ Գեղամ Սարյանի, Ավետիք Իսահակյանի, Սիլվա Կապուտիկյանի, Լևոն Միրիջանյանի, հայերի և ուկրաինացիների գրական դարավոր կապերի ամրապնդման սուրբ գործի»:

Ավելին չես ասի...

Բանաստեղծ, արձակագիր Նորայր Արզումանյանը հետաքրքիր անհատականություն է, իր գործի նվիրյալը: Արդեն գրական վաստակի տեր է՝ հինգ ստվարածավալ, բազմաժանր գրքերի հեղինակ (արձակ, բանաստեղծություն, հրապարակախոսություն, հուշեր, առակներ, աֆորիզմներ): 1965-ից նա ղեկավարում է գյուղի ակումբ-գրադարանը: Աշխատավարձ վճարեն-չվճարեն՝ նա անձանձիր, անտրտունջ ղեկավարում, շարունակում է նվիրյալի իր գործը... Եվ արդեն Բերքաբերում առկա է ինքնատիպ պատմա-ազգագրական մի թանգարան՝ 8000 հետաքրքիր ցուցանմուշներով, Հայաստանում և նախկին ԽՍՀՄ-ում ապրող մեր ականավոր հայրենակիցների՝ գրականության, արվեստի, գիտության, ռազմական և քաղաքական շատ գործիչների մասին պատմող հուշնամակներով, լուսանկարներով, ձեռագրերով, ընծայագրված գրքերով, այլ նյութերով...

Թշնամու արձակած ռումբից տունն ավերվել էր, իսկ նա մխիթարվում էր նրանով, որ ռումբն ակումբի վրա չի ընկել...

Նորայր Արզումանյանի գործունեությունն արժանի է ուսումնասիրման և գնահատանքի...

Ընդգծված վառ անհատականություն է Բերքաբերի միջնակարգ դպրոցի տնօրեն Հենրիկ Արզումանյանը, որ համատեղության կարգով դասախոսում է նաև ԵՊՀ Իջևանի մասնաճյուղում: Հենրիկ Արզումանյանը ճանաչված գյուտարար է և հանրությանը հայտնի էլեկտրոնիկայի բնագավառում քանից ավելի իր գյուտերով: Նա ակտիվորեն մասնակցել է նաև սահմանների պաշտպանությանը, նորոգել մարտական մեքենաների կառավարման էլեկտրոնային համակարգերը, արդյունավետ ռադիոկապ ապահովել շտաբի, սահմանապահ վաշտերի միջև... Տաղանդավոր մանկավարժը բազմիցս կազմակերպել է նաև մարզային ու հանրապետական միջոցառումներ՝ համեմված էլեկտրոնային ինքնաշխատ սարքերով, գեղեցիկ երաժշտական-նկարչական ձևավորումներով:

Գրում է նաև բանաստեղծություններ, հրապարակախոսական հոդվածներ: Հրատարակել է «Փիլիսոփայական խոհեր և մաքսիմներ», «Անուրջների միջով քայլող ստվերը» գրքերը: Մանկավարժության բնագավառում ունեցած ակնառու հաջողությունների համար 2007 թ. ՀՀ նախագահի կողմից պարգևատրվել է «Մովսես Խորենացի» մեդալով:

Հանրապետությունում, նրա սահմաններից դուրս ճանաչում, հարգանք վայելող Հենրիկ Արզումանյանի պրպտուն միտքը ստեղծագործական նոր հորիզոններ է փնտրում: Հաջողություն մաղթենք նրան և ասենք ամենակարևորը. սահմանամերձ գյուղի համար ամենածանր պահերին անգամ նրանք՝ Թելման Մայիլյանը, Նորայր Արզումանյանն ու Հենրիկ Արզումանյանը, մշտապես գյուղում են եղել՝ սահմանապահ ժողովրդի հետ, կռվող ազատամարտիկների կողքին: Գյուղն էլ հզոր ու կանգուն է իր հողին:

Սահմանապահ գյուղը կանգուն է, այո՛, իր այսպիսի որդիներով:

Փա՛ռք ու պատիվ նրանց...

Վերոհիշյալ հոդվածը մեջբերեցինք անվանի պետական-քաղաքական, հասարակական գործիչ, հայրենասեր հայուհու՝ Ջեմմա Անանյանի «Ապրելու երաշխիքը. Հող, Հավատք, Գիր... Հիշողություն» («Նաիրի» հրատարակչություն, 2014 թ.) գրքից:

Ազնիվ ու հայրենասեր շատ այլ մարդկանց մասին պատմող ու նրանց խոսքը ամբարող բազմաթիվ նյութեր կան այս հիանալի հուշագրությունում: Նրանք հողի մշակներ են, այգեգործներ, բանվոր ու գյուղացի, ուսուցիչ ու բժիշկ, դերասան ու մշակութային գործիչ, գրող ու լրագրող, պետական պաշտոնյա ու հասարակական գործիչ, մտավորական, հայրենյաց պաշտպան... Գրքի ամեն մի էջը, բոլոր նյութերը լի են մեր երկրի սահմաններն անառիկ պահելու, մեր հայրենիքը՝ Իջևանից մինչև Արցախ հզորացնելու ջատագովությամբ: Բազմաբնույթ այդ նյութերում արտահայտված է Աղստևի հովտի հայրենասեր դստեր, շիտակ ու բազմափորձ գործչի՝ առ յուր ժողովուրդն ու երկիրը, ազգային շահերն ունեցած անսահման սերը, դրանք պահել-պահպանելու, բազմապատկելու աներեր գործնականությունը: «Ապրելու երաշխիքը» մեր մաքառման ու գոյակերպի, մեր գրի ու լուսավոր հավատի, ազնիվ ու աշխարհաշեն մարդկանց ու մեր նորոգ պետականության կայացման պատմությունն է», – գրքի առաջաբանում գրում է բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ գիտության վաստակավոր գործիչ, ԵՊՀ հայ գրականության ամբիոնի վարիչ Սամվել Մուրադյանը:

Ազգային ինքնության պահպանման ու հայրենիքի հզորացմանն ու շենացմանը միտված ուշագրավ այս գիրքը Ջեմմա Անանյան լուսավոր մարդու, հայրենաշեն գործչի երկրորդ գիրքն է: Ավելորդ չի լինի, եթե նշենք, որ Ջեմմա Անանյանի նախորդ՝ «Հայոց օջախը՝ պատանդ» հուշագրությունը՝ երկու հրատարակությամբ, մեծ արձագանք գտավ Հայաստանում, Արցախում և սփյուռքում: Այս գիրքը իր ժողովրդի ու հայրենիքի նվիրյալի՝ կենսակերպով, կենսափորձով հաստատված, ամրագրված խոսուն և ուսանելի ուղերձն է ներկա և գալիք սերունդներին առ այն, որ հայ ժողովրդի ապրելու երաշխիքը մեր հողն է, մեր հավատը, մեր գիրը և հիշողությունը:

Արևիկ ՎԱՐՇԱՄՅԱՆ

ԱՐԱ ԱԼՈՅԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ԼՈՒՅՍԸ

«Գործարար»-ին եմ ներկայացնում Արա Ալոյան բանաստեղծի ստեղծագործությունները: Ասեմ, որ «Լույս դառնալուց առաջ» խորագրով ժողովածուին ծանոթացել եմ 2005 թ. Դոնի-Ռոստովում: Խորագիրն արդեն իսկ ինձ հուշեց հեղինակի զարմանահրաշ ու բովանդակ հոգետան մասին: Նոր շնչով ու մատուցման նոր ձևով իմ դեմ բացվեց Արա Ալոյան մարդ-բանաստեղծ-մեծ երազող արարածի ներաշխարհը. նարոտ ու գունագեղ, բառերին տիրապետող վարպետի վստահությամբ ու նրա իշխանության տակ հեղինակը կառուցել է մի աշխարհ ներդաշնակ իր սիրուն ու տառապանքին, մտացածինին ու իրականին: Բայց խոսքս հիմա ոչ թե նրա այդ ժողովածուի մասին է, այլ հետայդու բանաստեղծության լույսով ու լույսի ներքո հասունացած նրա նոր ստեղծագործությունների և ընդհանրապես նրա պոետական արարչագործության մասին: Նրա մեկ բանաստեղծությունն անգամ, եթե վերլուծենք, ապա կնկատենք, թե որքան բազմանկյուն, բազմաշերտ ու խորածավալ է նրա հոգեոլորտը, որքան սուր է նրա տեսանող աչքը, որքան սլացիկ է նրա միտքը և, որքան նկատելի են դառնում իրեղեն ու հոգևոր աշխարհի փոխկապակցումը միմյանց հաջորդելով, լրելով, բացատելով ու հաստատելով: Նարեկացու ավանդական դպրությամբ մակդիրներով հարստացրած, սեփական ձևավորմամբ լրելով, բանաստեղծի ասելիքը մի դյութահունչ մեղեդայնությամբ հնչում է, տարածվում է, աճում, բարձրանում հասնելով իր եզրահանգմանը: Հավերժ պրպտող, ներսույզ, հոգևոր և իրական աշխարհի համեմատություններով նա գտնում է սեփականը եզակին, յուրաշխարհիկ մի գունագեղությամբ ուր օբյեկտի, սուբյեկտի և աշխարհաճանաչողության եռակապում նրա ներխոկվ կիզակետրոն եսն է.այստեղ է սկսվում ձգողական ու կենսական շարժը ի հայտ բերելով բանաստեղծությունը, ասել է թե իրեն: Նա ներեզերքներին հասնողի վարպետությամբ թափանցում և հասնում է ճանաչողության այն սահմանին, ուր բացվում է արվեստի բարձրագույն աշխարհը, գեղագիտական մտքերի մաքուր գոյությունը. տարակուսանք չէ սա, այլ գերագույն ինքնորոշիչ տարր, երբ տեսած ու տեղեկացված հեղինակը ճանաչածի ու անհասի, ենթագիտակցականի ու գիտակցականի, զգացմունքի ու մտքի համեմատությամբ փորձում է«աստվածային գեղից» մի անկրկնելի գույն կամ երանգ ձեռք բերել.

«Ես ի՞նչ հանեմ բազում արտասանված խոսքից...
Բառարանից սիրո և սիրաբառ խորքից...»

Մտահոգ ու ներհակ, կշռելով, չափել-ձևելով, հեղինակն ինքը որպես ինֆորմացիոն կենտրոն, իր էներգետիկ միջուկի Սիրո ուղղորդությամբ, «չհոմանիշվող», «չարծաթվող», «իր սեփական ոսկու» մաքրագույն անաղարտությանն է մոտենում իրեն բնորոշ զուլալին, ուր, ասես, յուրային և ոսկական է նույնիսկ զգացմունքը, բույրը, գույնը, լեզվառճը դյուրին ու անբռնազբոսիկ, թախծալի ու լուսեղ, գեղեցիկ ու սեփական սրտին ռիթմիկ կատարյալ ու ներդաշնակ: Երաժշտական

ստեղծագործության պես հաջորդական աճում է թեման. տողը հասնելով իր կուլմինացիոն կետին գալիս է ասելու տիեզերքի և հոգու նույն կառուցվածքայնության մասին. դա այնքան համասահք է ընթանում, որ տրված ընթերցանության հոսքին հանկարծ հայտնվում ես վերոլորտներում այն բարձունքին, ուր հեղինակի լույսի աղբյուրն է կինը, սիրուհին կամ ընդհանրապես «ճերմակագռ» տիրուհին.

«Որ քո ճերմակ Գոյին Չեռագրվի մաքուր,
Ասեղգործվի ծաղիկ ու անցավել հոգում... »:

Ինձ այս տողերը վարդարանի աղոթքաշար են հիշեցնում, սրբագռ արարածին մատուցվող «հոգեքաղ», օծում, մի սրբազան ծիսակատարություն, հատիկ-հատիկ, քայլ առ քայլ մոտեցող անցում, երբ իրեղենը փշրած սուբյեկտը հասնում է ոգեղենի սահմանին, օբյեկտին, ուր և կայանում է մտերմիկ ու միալեզու երկխոսություն պարզ, անմիջական, հասու, անպաճույճ առանց միջնորդի:

Ներխորքերի որոնումներից վերադարձող «ձիթենյաց ճյուղով Ավետաբերը», գտնելով զգացմունքի և գիտակցության անհայտացող սահմանը, հասնելով Ոգու Կոսմիկական նույնությանը, տալիս է հոգեփրկչության «լույս պտուղը» բանաստեղծությունը, որն արդեն անցել է հոգևոր փորձությունների «գողգոթայով» և բյուրեղային լուսարձակմամբ շողշողում է իր հաղթածիրում:

Ես խոսեցի Արա Ալոյանի մեկ բանաստեղծության մասին, իսկ նրա ստեղծագործությունները շա՜տ են. ուշադրավ է նաև նրա արձակը...

Նաիրա ՍԻՄՈՆՅԱՆ

Արա ԱԼՈՅԱՆ

***

Ես ի՞նչ հանեմ բազում արտասանված խոսքից,
Բառարանից սիրո և սիրաբառ խորքից,
Որ չլինի եղած, հոմանիշվի որ Քեզ,
Որ չլինի արծաթ ու չլինի ոսկի,
Որ քո ճերմակ Գոյին Չեռագրվի մաքուր,
Ասեղգործվի ծաղիկ ու անցավել հոգում,
Ես քեզ ինչպե՞ս, ինչպե՞ս սիրեմ այսօր,
Որ բացական չզգաս ներկա ժամանակում:
Ես ի՞նչ շերտեմ ներսից և ինչ բերեմ Ընծա,
Որ չլինի միայն նկար, բառեր ու Ձայն,
Ես քեզ սիրեմ այսօր չօրալրվող սիրով,
Միայն թե ինձ սիրես, թեկուզ մեկ օր ցնծա՜մ:

***

Եղած-չեղածս անքնություն է,
անտնություն է առանց քեզ,
Եթե դու չկաս կրկնություն է,
Որ թաքուն-թաքուն պիտի երգես:

Եղած-չեղածս անտնություն է,
Հիմնասյուներդ...ձեռքերդ չկա՜ն,
Հեռու է հույսի արթնությունն էլ,
Ձեռքերդ – քանդո՛ղ, արարչակա՜ն:

Եղած-չեղածս անզնություն է,
Սուտ արժեքներ են, տուրևառում,
Այս դրախտային բախտ-կնությունը,
Այս դժոխային ավարառուն:

Եղած-չեղածս արքայություն է,
(անունս վկա, չե՛մ էլ կեղծի),
Եվ քո գրավոր ներկայությունը,
Եվ իմ մահերը բանաստեղծի...

***

Բժշկիր Օրը, եթե կարող ես,
Եթե կարող ես վիրակապ հյուսիր
արևաթելից, որ հարկավոր է
արյունոտ Սիրուն, անարյուն Հույսին:

Բժշկիր օրը, եթե կարող ես,
Եթե կարող ես ներարկիր երազ.
Լույսը հեռացրու՛, թե խանգարում է
Քո լույսը տեսնել և սահիր վրան

Իբրև թե բամբակ զթաքույր ձեռքի...
Եթե կարող ես – բժշկիր Օրս,
Եթե կարող ես հոգի ս բժշկիր,
մարմինիցս շուտ չմեռնեմ որ ես...

***

Զարմացել ես հաճախ, թե այդ ինչպե՞ս, ինչու՞
չես խորտակվել սաստիկ ձնաբքի ներքո,
Չիմանալով, հեռվից քեզ օրհնում եմ երգով,
Որ դու...սիրելիիդ հասնես անգայթ, անչար:
Զարմացել ես հաճախ, ի՞նչ հրաշքով, ինչպե՞ս,
Այդ ինչպե՞ս է եղել, որ չես ընկել անդունդ,
Երբ խավարն է իջել հողմերի հետ անդուր-
Չիմանալով, որ հենց ես եմ կամուրջն անտես...
Զարմացել ես հաճախ, ինձ քո ճամփից շեղել
Որպես մի ուժասպառ ու մի թափառ կույրի,
Բայց իմ սիրտը երկար սիրով քեզ կկրի,
Որ երջանիկ լինես, եթե դեռ չես եղել...

20Ձ

***

Դու գնացիր, բայց իմ ներսով դեռ պատժում ես,
Դու գնացիր, բայց մնում ես, որ ... որբ չզգամ,
Դու գնում ես անվերադարձ, ամեն անգամ,
Դու գնացիր, բայց դու գարուն և աշուն ես:

Դու մնացիր, բայց գնալդ նստեց մրուր,
Դու մնացիր, բայց գնում ես աչքս դեպի
որպես արցունք դառնահուշէ, և ոչ՝ ժպիտ,
Դու մնացիր՝ հանց անգնա սեր ու մրմուռ:

***

Եթե չեն լսում քո ճիչն էլ արդեն,
ուրեմն արդեն նեխում ես փոսում,
Կարևոր չէ՝ ո՞ր, անլաց, անվարդեր,
Եվ կարևոր չէ, թե ինչ են խոսում:

Եթե չեն տեսնում քո արցունքը բիլ,
ուրեմն արդեն գլորվում ես ներս,
Կարևոր չէ՝ ինչ թաց է քո կոպին
Ասեղնագործվել և...սիրաաղերս...

Եթե չեն կարդում քո գրածն-արյուն,
Որ բաց վերքի հետ թղթաբիծ կաթեց,
Կարևոր չէ՝ Վա՞րն ի՞նչ է հանձնելու,
Արյունն իր թե՝ Բառ: Երկուսն էլ պղծեց:

Բայց մենք չենք մեռնի, հենց այդպես, քանզի,
եկել ենք աշխարհ. ապրածն այնտեղ էր
մայրատիրությունում ու սրտազնիվ,
Իսկ այստեղ մեռած, անէ, անտև է...

***

Մենք ապրում ենք, որ մահը չմեռնի,
Եվ մեռնում ենք, որ կյանքը մեր թվա՛,
Որպես գնացող-եկող երդվյալ,
Սայթաքումներով խոտոր ճեմերի:

Մենք ապրում ենք, որ ինքնասպանության
հասցնենք սիրուն, որ հենց Ի՛նքն է, Կա՛,
Մենք սիրված՝ իբրև բարձրադիր նկա՛ր,
Եվ իբրև պատից նայող հանգուցյալ...

***

Որդեծին Մարիամ, հոգեհղացում,
Ես, որ սուրբ եղա քո որովայնում,
Եվ կորցրի հմայքն իմ օրը այն նույն,
Երբ մոգերն եկան կեսգիշերին ցուրտ:

Քանզի մեծամիտ այս Ներքն-ծիրում,
ՀրաշաՄԱՆՈՒԿն էր մեկ ու արդարն,
Որ մանուկների սիրով զարդարել
Ուզում էր կյանքը դարձնել սիրուն:

Բայց ես էլ կարգին որդություն չարի,
Եվ մանկությունս էլ անհոգ չէր, Մարիամ,
Եղա բոլորի մանուկն համարյա,
զի Հոր կա մքն էր այդ, չէ՛ս հակաճառի:

Ու ես քայլեցի ծովի վրայով,
Եվ գիշերեցի լեռնաքարին պաղ,
Որ ծեր երկիրն այս մանկանա խաղաղ,
Ու Հորը փարվի՝ մանկաճիչ, այո՛...

Մանկածին Մարիամ, Մայր իմ առաջին,
Սկզբնասուրբ Դու կին, քույր ու սեր ու սեր,
Իգականների Էույթ անուզել,
Դու Մայր՝ անխռով, առանց հառաչի:

Կվերադառնա՛մ, քիչ էլ սպասի՛ր –
Շուտով կդառնամ երեւուներեք,
Ինձ էլ կխաչեն մի գոնատ ցերեկ,
քանզի ցերեկը լույս չէ անբասիր:

Կվերադառնա՛մ՝ անառակ որդու
Անհամեստությամբ, մանկական երգով՝
Քո մարիամական չափը ընդգրկող,
Որ քեզ որբ չզգաս, Մա յր զգաս որ Դու...

Բանահավաքի նոթատետրից

ԻՄ ՈՒ ԲՈԼՈՐԻ ՀԱՄԱՐ

Խոսքի ուժը քիչ բառերով շատ բան
արտահայտել կարողանալն է:
ՊԼՈՒՏԱՐՔՈՍ

Օրվա առակը՝

Երեք հացը

Մի մարդ ամեն օր գործից տուն դառնալիս երեք հաց էր առնում:
Ընկեր, հարևան, ով տեսնում էր, հարցնում էր.
– Էդ ինչի՞ ես ամեն օր գնալիս 3 հաց առնում:
Էդ մարդը ոչ մեկին չէր պատասխանում ու սուսուփուս շարունակում էր ճամփան: Վերջը որ շատ են հարցերով նեղում, մի օր էլ ասում է.
– Մի հացը փոխ եմ տալիս, մի հացն էլ՝ պարտք, իսկ երրորդը ես ու իմ կնիկն ենք ուտում:
Էս հարցնողները, բան չհասկանալով, զարմացած իրար են նայում: Հաջորդ օրը, երբ նորից է էդ մարդը երևում, ասում են.
– Ախպե՛ր ջան, ախր երեկվա ասածիցդ բան չհասկացանք, մի բացատրիր՝ տեսնենք:
– Մի հացը պարտք եմ տալիս, իմ մոր ու հոր համար է, նրանք էլ ինձ են հաց տվել, պահել մեծացրել: Մեկն էլ փոխ եմ տալիս երեխաներիս, որ հետո էլ նրանք իմ տվածի փոխը մեզ հասցնեն: Դե, մեկն էլ ես ու իմ կնիկն ենք ուտում, – ասում է անցորդն ու շարունակում ճամփան:

Օրվա առածը՝

Դմակավոր ոչխար ես, քո ետևը ծածկիր:

Օրվա ճշմարտությունը՝

Խուլին չես պատմի,
Կույրին ցույց չես տա,
Տխմարին չես ապացուցի:

Օրվա ուղիղ ու պարզ միտքը՝

Աղքատությունը չի բուժվում, ապացուցված է անվճար բժշկության կողմից:

Օրվա քառատողը՝

Օմար Խայյամ

Ելել ես ցեխից, իշխան ես արդեն,
Սակայն քո ուղին ինչքան էլ հարթես,
Հիշիր, որ հանկարծ չար աչքի չգաս,
Իշխանն անցողիկ է, ցեխն է հարատև:

Դեսից դենից հավաքեց Լևոն ԽԱՉԱՏՐՅԱՆԸ

ՀԱՅԵՐԵՆ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆԸ. «ԱԶԴԱՐԱՐ»

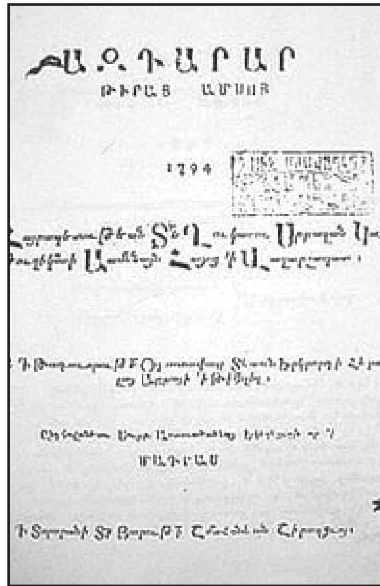
Հայ անվանի մտավորական, ազգային գործիչ Հարություն Շմավոնյանը Հնդկաստանի Մադրաս քաղաքում 1789 թվականին հիմնում է սեփական տպարան՝ իր իսկ հորինած տառերով, և հրատարակչական ազգանվեր գործունեություն ծավալում: Նա տպագրում է կրոնական, ազգային ուղղվածությամբ յոթ գիրք և մեկ գործնական ժողովածու: Որոշ ժամանակ անց՝ 1794 թ. հոկտեմբերի 16-ին, լույս է ընծայում նաև առաջին հայ պարբերականը՝ «Ազդարարը»: Այն փոքրիկ ծավալ ուներ, նկարազարդ էր, լույս էր տեսնում ամեն ամիս: Ոմանք այն անվանեցին լրագիր, ոմանք՝ ամսագիր, բայց դա չէ կարևորը, այլ այն, որ «Ազդարարը» էական, խոշոր դեր կատարեց հայ լրագրության սկզբնավորման, ձևավորման և հետագա զարգացման գործում:

Սկզբում ուներ 28 բաժանորդ, ըստ երևույթին հենց տպարանի աշխատողները և Շմավոնյանի հիմնած մադրասյան խմբակի անդամները: Խմբակը, որ բաղկացած էր հայրենասեր երիտասարդներից, նաև «խմբագրական» լայն կոլեգիայի նման մի մարմին էր թերթի համար. խմբակի անդամները նախապես կարդում, քննարկում էին տպագրվելիք նյութերը, առաջարկություններ անում, ապա ուղարկվում շարելու:

«Ազդարարում» տպագրվում էին բանաստեղծություններ, առակներ, զրույցներ, պատմվածքներ, հրապարակախոսական հոդվածներ, լրատվություն, հայտարարություններ: Թերթի էջերում տեղ էին գտնում նաև անգլերեն լրագրերից քաղված, հայերեն թարգմանված զանազան նյութեր և այլն: Պարբերականը պատմում էր նաև Անդրկովկասի քաղաքական անցքերի, մասնավորապես Սահմեդ խանի արշավանքների մասին: Այն տպագրել է նաև Հ. Այուբյանցի՝ հնդիկ ժողովրդի ազատագրական պայքարին նվիրված «Պատմություն Հեյդարալի խանի» վեպը և շատ այլ հետաքրքրական թղթակցություններ:

Նյութերի լեզուն հիմնականում գրաբարն էր, մերթ ընդ մերթ էլ որոշ հրապարակումներ տպագրվում էին ջուղայեցիների ռամկախառն աշխարհաբարով, քանի որ թերթի ընթերցողների մեծ մասը Իրանի Նոր Ջուղայից Հնդկաստան ներգաղթած (ինչպես Շմավոնյանն էր) հայերն էին: Շմավոնյանը, լավ իմանալով նրանց հետաքրքրությունները, տպագրում է նաև Խաչատուր Ջուղայեցու բավական ստվար «Պատմություն պարսից» պատմական ուսումնասիրությունը, որը պատմական ակնարկների նկարագրական մի հավաքածու-ժամանակագրություն էր՝ համեմված կրոնական-բարոյախոսական դատողություններով և հրապարակախոսական խոհերով:

Իր բազմաբնույթ հրապարակումներով «Ազդարարն» անդրադարձել է հայ ժողովրդի լուսավորության, ազգային ինքնաճանաչողության, հայրենիքի ազատագրությանն առնչվող խնդիրների և լուսաբանելով այդ ամենը՝ հասցրել իր ընթերցողներին՝ նրանց գիտակցության մեջ արթնացնելով և ամրապնդելով

ԱԶԴԱՐԱՐ

1794

ազատատենչության, հայրենասիրության վսեմ ոգին: Այդ թղթակցություններից մեկն էլ, օրինակ, «Բարեկամ» ստորագրությամբ, կոչ է անում պայքարել տգիտության դեմ: Դա «Ազդարարի» նշանաբանն էր: «Բացէք դպրատուն ըստ այլոց ազգաց և մուծէք ի նա զորդիքս գռեհկաց…», – քարոզում է հոդվածագիրը: Շմավոնյանը կոչ է անում ուսման, դաստիարակության միջոցով օժանդակել հայ ժողովրդի մշակութային վերելքին և քաղաքական ազատության գործին: Թեև «Ազդարարի» նյութերի հյուսվածքը, վավերագրերի, հոդվածների լեզուն, խմբագրվածության որակն ու աստիճանը, նյութերի տեղաբաշխումը էջերում, տեխնիկական ձևավորումը պարզունակ էին, ոչ այնքան որակով (այդ ժամանակ Եվրոպայում ու Ռուսաստանում հրատարակչական-տպագրական գործն ավելի բարձր մակարդակի էր), պարբերականն ուներ շատ ընթերցողներ և համբավ: Չմոռանանք նաև, որ դա առաջինն էր հայ իրականության մեջ և հրատարակվում էր վաճառականների օժանդակությամբ, ասիական երկրում, կղերականության սահմանափակումների, ճնշումների ներքո: Այդ դժնի պայմաններում, գաղափարական առումով, Շմավոնյանը համենայն դեպս գտնում է ինչ-որ քաղաքական նոր ուղենիշ, որը միավորում էր հոգևորականներին ու վաճառականներին: Սակայն պայքարն անհավասար էր: Լույս է տեսնում «Ազդարարի» ընդամենը 18 համար (վերջինը՝ 1796-ին): Լրագիրը փակվում է, Հարություն Շմավոնյանին մեկուսացնում են տպագրական գործից:

Հարություն Շմավոնյանը սոսկ հրատարակիչ չէր, այլև ազատագրական վսեմ գաղափարների դրոշակակիր: Նա շատ լավ էր գիտակցում պարբերականի դերը և ձգտում էր վեհ գաղափարներ սերմանել ընթերցողների հոգիներում:

Անկախ ամեն ինչից հայ անդրանիկ պարբերականը՝ «Ազդարարը», շատ կարևոր նշանակություն ունեցավ հայ հասարակական-քաղաքական մտքի ձևավորման, գաղափարների հասունացման, տարածման գործում: Նշենք նաև, որ ի տարբերություն նույնիսկ եվրոպական առաջին պարբերականների, որոնք ընդամենը առևտրական բյուլետեններ էին, «Ազդարարը» գիտամասսայական, գրականհասարակական բնույթ է ունեցել, աչքի ընկել բարձր գաղափարախոսությամբ: «Ազդարարը» այն հիմքն էր, որի հիման վրա ստեղծվեցին և լրագրական գործը շարունակեցին մյուս հնդկահայ՝ «Շտեմարան» (1822 թ.), «Ազգասեր» (1845 – 1848 թթ.), «Ազգասեր Արարատյան» (1848 – 1852 թթ.), «Ուսումնասեր» (1849 – 1853 թթ., Սինգապուր), «Եղբայրասեր» (1862 – 1863 թթ.) և այլ պարբերականները: «Ազդարարի» դերը մեծ էր նաև նրանով, որ նրա օրինակով աշխարհի տարբեր գաղթօջախներում մեծ թափ առավ և լայն գործունեություն ստացավ հայ լրագրական գործը: Հետագա դարերում լույս տեսան Գրիգոր Արծրունու «Մշակը» (Թիֆլիս), «Նոր դարը» (Թիֆլիս), «Արևելքը» (Կ. Պոլիս), Հարություն Սվաճյանի «Մեղուն» (Թիֆլիս), Հակոբ Պարոնյանի «Թատրոնը», Արշակ Չոպանյանի «Անահիտը» (Կ. Պոլիս), «Ապագա» (Փարիզ), «Պայքար» (Բոստոն), «Ազգագրական հանդեսը» (առաջին հայ ազատագրական պարբերական, Շուշի, ապա Թիֆլիս, 1895 – 1916 թթ.), «Բազմավեպը» (Վենետիկ, Ս. Ղազար կղզի, հրատարակվում է առ այսօր), Մ. Նալբանդյանի «Հյուսիսափայլը» (Սանկտ Պետերբուրգ) և այլն: Հիշենք նաև «Արձագանքը» (Թիֆլիս, 1882 – 1898 թթ.), որն իր շուրջն էր համախմբել հայ մտավորականների ու գրողների մի փայլուն համաստեղություն՝ Ռաֆայել Պատկանյան, Րաֆֆի, Ալեքսանդր Շիրվանզադե, Մուրացան, Գաբրիել Սունդուկյան, Հակոբ Պարոնյան, Գրիգոր Զոհրապ, Պետրոս Դուրյան և այլք:

Նշենք նաև, որ 2004 թվականից հոկտեմբերի 16-ը նշվում է որպես Հայկական մամուլի օր:

Արեւիկ ՎԱՐՇԱՄՅԱՆ

Թադեոս Էֆենդի

(1858 – 1913 թթ.)

Երգահան, ջութակահար եւ քանոնահար Թադեւոս Էֆենդին ծնվել, ապրել, ստեղծագործել ու մահացել է Կ. Պոլսում: Համարվում է թուրքական ու արաբական դասական երաժշտության լավագույն դեմքերից մեկը: Նրա հորինած երգերը տպագրվել են տարբեր երգարաններում, ստեղծագործությունները մինչ օրս էլ մեծ համբավ են վայելում Թուրքիայում: Կատարողական բարձր վարպետության շնորհիվ հայորդին հռչակվել է Քեմանի Թադեոս անունով: Նրան անվանել են նաեւ օսմանյան դասական երաժշտության հայր:

Գեղագիտության դաստիարակության դարբնոցը 30 տարեկան է

Կրթամշակութային այս օջախը գիտելիքի, իմացության, ազգային արվեստի մի տաճար է.«Բոլոր նրանց համար, ովքեր սիրում են երկինք ու արև, ազատ մտածել ու ստեղծագործել, ովքեր սիրում են նկարել, այստեղ նրանց սպասում է հետաքրքիր հանդիպում գեղեցիկի, անկեղծության ու բարի երազների հետ»:

Գեղագիտության Ազգային Կենտրոնի Վանաձորի մասնաճյուղը տոնեց արարումով արժևորված ստեղծագործական կյանքի երրորդ տասնամյակը: Ազգային այս օջախը երեք տասնամյակ իր նպաստն է բերում վանաձորցի բազում հայորդիների գեղագիտական դաստիարակությանը տալով նրանց ազատ մտածելու և ստեղծագործելու կարողություն, որն էլ նրանց մոտ ձևավորում է բարձր ճաշակ և գեղեցիկը գնահատելու կարողություն:

Կենտրոնի կամարների ներքո հայ մանուկը լիարժեքվում է գեղեցիկով, թրծվում որպես ապագայի լիարժեք քաղաքացի, մաքրվում թերարժեքության զգացումից, քանզի ծնունդն ու առաքելությունն այստեղ ի սկզբանե ազգային ու հայաշունչ է:

Արդեն երեք տասնամյակ է, որ բարությունը սերմ է տալիս այս կրթօջախում: Առաջնորդվում է գեղեցիկն ու բարին սերմանելու մտահոգությամբ և փորձում է իր սաների յուրաքանչյուր օրը տոն դարձնել:

Ակնհայտ է, որ անձի համակողմանի զարգացման համակարգում իր ուրույն տեղն ունի գեղագիտական դաստիարակությունը, որը համարվում է անձի ձևավորման հենքը և միջուկը:

– Պարտադիր չէ, որ այսօրվա մեր սանը վաղն արվեստագետ դառնա, բայց ցանկալի է, որ նա լիարժեքորեն ձևավորվի որպես անհատ, ունենա հարուստ ներաշխարհ:

Կենտրոնի տնօրեն Կարինե Գլոյանի համոզմունքն է: Ու այս համոզմունքով էլ տող-տող, էջ-էջ հյուսում է իր ղեկավարած կենտրոնի պատմությունը: Պարզ, անհավակնոտ պատմություն, առանց որի կրթօջախի վաղվա օրն անհնար կդառնա ու իմաստազուրկ: Այսօր էլ այդ պատմությունն ու նրա ապագան կերտում են ուսուցիչ-դաստիարակները՝ որպես սերմնացաններ հարյուրավոր հայ պատանիների ու աղջիկների զինել ու զինում են լույսով ու հմտություններով և ճանապարհել ու ճանապարհում են մեծ կյանք: Ու ամեն մի եկող սերնդի հետ կենտրոնը թարմանում է, ապրում ավելի հետաքրքիր ու բովանդակալից կյանքով, գեղեցկանում:

Այս ամենը կազմակերպողն ու կյանքի կոչողն աշխարհին ու գալիքը լուսավոր ու գունեղ տեսնելու, հավատացող գեղագիր ուսուցիչների համերաշխ մի ընտանիք է: Վահան Շահբազյանի, Սոնա Սամվելյանի նկարչության խմբակներում բացվում են գեղանկարի երփնագրերը, Ֆիրուզ Գևորգյանի կարպետի ու գոբելենի դաշտը, ցուցասրահներում կենդանանում են Լիանա Սարգսյանի, Լիլիթ Վարդանյանի տիկնիկ-խամաճիկներն ու պապյե-մաշեները, Լուսինե Խաչատրյանի, Հերմինե Մելքումյանի մանուկները խոսում, երգում են մայրենի և օտար լեզուներով, ուսումնասիրում արվեստի պատմություն:

Իսկ նրանց աշխատանքների ցուցահանդեսների աշխարհագրությունն ընդգրկում է Երևանը, Ժնևը, Օսլոն, Փարիզը, Բորդոն և աշխարհի մեծ ու փոքր այլ քաղաքները:

Կենտրոնն իր գործունեության 30 տարիների ընթացքում կյանքի է կոչել ու իրականացրել բազում կրթամշակութային ու ազգաշահ ծրագրեր, ինչն էլ հավուր պատշաճի կարևորվել ու արժևորվել է:

Հիանում ես Կարինե Գլոյանի, Անժելիկա Ջաղինյանի, Անահիտ Կիրակոսյանի ասեղնագործության ու բատիկայի աշխատանքներով, քանզի նրանց ազգային անշահախնդիր նվիրումը, ջանքերի արդյունքը դառնում են ոգեղեն արժեքներ, մնայուն ներդրում մեր քաղաքի մշակույթի շարունակվող պատմության մեջ:

ԼԱՌՆ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
«Գործարար» ամսագրի ներկայացուցիչը ՀՀ-ում

Կարինե Գլոյան

Գեղագիտության Ազգային Կենտրոնի Վանաձորի մասնաճյուղի մանկավարժական կոլեկտիվը

Հայրենասիրությունն ինձ համար դժվար բնութագրվող, բարդ զգացողություն է

Հարցազրույց Պատմաբանների ակումբ «Վիկտորիա» պատմամշակութային հասարակական կազմակերպության նախագահ, Գյումրու Մ. Նալբանդյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտի դասախոս, պատմական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Լիլիթ Ասոյանի հետ

Հայրենիքի նկատմամբ սերը ցանկացած ազգի կարեւոր բաղադրիչներից է: Սակայն յուրաքանչյուր ազգ իր պատմության որոշակի հատվածում տարբեր շեշտադրումներ է անում՝ ողջ պետական մեքենան լիցքավորելով այդ շատ ուժեղ էներգետիկ լիցքով: Լինում է նաեւ հակառակը, երբ պետությունն է հասարակությանը լիցքավորում հայրենասիրությամբ՝ այս կամ այն խնդիրը լուծելու նպատակով: Այսպես, մեր աչքի առաջ Ռուսաստանը սեփական ժողովրդին լիցքավորում է հայրենասիրական մղումներով, ինչն, իհարկե, վատ չէ, սակայն կույր ազգայնամոլությանն ու ֆաշիզմին զոհ են գնում կամ տուժում նաեւ հայ երիտասարդները:

Հայ հայրենասերն այն մարդն է, ով իր գլխավոր թշնամին է համարում Թուրքիային եւ թուրք ժողովրդին, պաշտպանում է իր երկրի շահերը, պատրաստ է ամեն ինչ անել ցեղասպանության ճանաչման համար, նաեւ պաշտպանելու Ղարաբաղի, Ջավախքի ու մնացած տարածքների շահերը, որոնք հայերի պատմական հիշողությունն են կազմում՝ որպես ամբողջական «ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ»: Հայ հայրենասերը պատրաստ է կյանքը զոհել հանուն Հայաստանի, սակայն գործնականում դա այդպես չէ:

Այդ պատճառով ես ստիպված եմ ասել, որ գոյություն ունի նաեւ կեղծ-հայրենասիրություն: Այն հատկապես շատ է խնջույքի սեղանի շուրջ, երբ դատարկախոսությունը դառնում է խնջույքի կարեւոր մասը: Կամ էլ, երբ շուկայում մեծ պահանջարկ ունի հայրենասիրությունը, ամենամեծ հայրենասերը դառնում է դատարկախոսը:

– Մի քանի խոսքով պատմեք ձեր մասին:

– Ես ծնվել եմ Լենինականում՝ մտավորականի ընտանիքում: Հայրս կենսաքիմիկ, մայրս՝ բանասեր: Նախնական կրթությունս ստացել եմ ռուսական թեքումով թիվ 14 դպրոցում, ապա շարունակել Գյումրու պետական մանկավարժական ինստիտուտում, որից հետո ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտում, որտեղ և 2006 թ.-ին պաշտպանել եմ թեկնածուական ատենախոսություն, ստանալով պատմագիտության թեկնածուի գիտական աստիճան, ապա՝ դոցենտի կոչում: 1997 թ.-ից մինչ օրս աշխատում եմ իմ հարազատ ԲՈՒՀ-ի Պատմության և իրավագիտության ամբիոնում՝ որպես դասախոս:

Լինելով ակտիվ և շփվող՝ գիտական գործունեությունս զուգակցում եմ հասարակական աշխատանքի հետ համարելով այն թերևս խիստ կարևոր և արդիական:

Սիրում եմ ակտիվ ժամանց՝ սպորտ, պար, երաժշտություն: Ազատ ժամանակ ունենալու դեպքում ընթերցում եմ արդի գրականություն կամ վերընթերցում սիրված ստեղծագործությունները:

– Իսկ ի՞նչ կպատմեք ձեր կազմակերպության մասին:

– Պատմաբանների ակումբ «Վիկտորիա» պատմամշակութային հասարակական կազմակերպությունը ստեղծվել է 2013 թ. դեկտեմբերին:

– Իսկ ո՞րն է կազմակերպության բուն նպատակը:

– Կազմակերպության նպատակն է միավորել պատմաբաններին և ոլորտում ներդրում ունեցող անձանց հանուն ազգային ինքնագիտակցության բարձրացման, երիտասարդների մեջ հայրենասիրության ամրապնդման, սեփական և համաշխարհային պատմության արժեվորման:

– Ովքե՞ր են հիմնականում ընդգրկված ձեր կազմակերպության շարքերում:

– Կազմակերպությունը դեռ երիտասարդ է, սակայն բանավակն հասուն է իր կազմով նրա անդամներն են պատմաբաններ, քաղաքագետներ, ժողովրդագրության մասնագետներ, ովքեր ուրույն ներդրում ունեն պատմագիտության ոլորտում:

– Ինչպե՞ս և որտե՞ղ է ծավալում իր գործունեությունը:

– Կազմակերպությունն իր գործունեությունը ծավալում է առայժմ միայն Գյումրիում, սակայն առաջիկայում պլանավորում ենք միջոցառումներ նաև հանրապետության մյուս մարզերում: Գործունեության հիմնական ուղղվածությունը սեմինարների, թեմատիկ գիտաժողովների, դասախոսությունների, վերապատրաստումների կազմակերպումն ու անցկացումն է:

– Մի քանի խոսքով պատմեք ձեր առաջիկա ծրագրերի մասին:

– Չնայած մեր կազմակերպությունը պետական գրանցում է ստացել բոլորովին վերջերս, այդուհանդերձ արդեն իրականացնում ենք զուգահեռ երկու հետաքրքիր նախագիծ. առաջինը Գյումրու ռուսական գրքի տան հետ անցկացնում ենք դասախոսությունների շարք «Հայ-ռուսական հարաբերություններ հայացք ներսից» խորագրով (ցայսօր անցկացրել ենք հինգ դասախոսություն հայ-ռուսական հարաբերություններից), երկրորդը՝ համագործակցելով տեղի հասարակական կազմակերպությունների հետ անցկացնում ենք հանդիպումների շարք ճանաչված և պատմության, քաղաքագիտության բնագավառներում մեծ ավանդ, ներդրում ունեցած մասնագետների հետ «Տարածաշրջանային զարգացումներ. արդի մոտեցումներ» խորագրով: Վերջինիս հյուրերն են եղել ադրբեջանագետ Անժելա Էլիբեգովան, դիվանագետ և հասարակական գործիչ Արա Պապյանը: Առաջիկայում շարունակելու ենք այս ծրագրերը, ինչպես նաև մասնակցելու ենք Ռուս համագործակցության կողմից անցկացվող և մեզ համար շատ կարևոր միջոցառումների շարքին. «Մեր ընդհանուր հաղթանակը» խորագրով՝ նվիրված Հայրենական մեծ պատերազմում հայերի մասնակցությանը: Կազմակերպելու ենք նաև մամլո ասուլիսներ, շնորհանդեսներ, պատմական էքսկուրսիաներ, զբաղվելու ենք նաև պատմամշակութային հուշարձանների պահպանության խնդիրներով: Այսպես, բոլորովին՝ վերջերս մասնակցեցինք ռադիոեթերի՝ նվիրված Գառնի տաճարի պահպանման խնդրին:

Առաջիկայում մեր հյուրն է լինելու «Հայատյացությունը Ադրբեջանում» (Армянофобия в Азербайджане) գրքի համահեղինակ Արմինե Ադիբեկյանը:

– Հիմնականում ո՞ւմ հետ եք համագործակցում:

– Կամզակերպությունը սերտորեն համագործակցում է մարզային հասարակական սեկտորի հետ, հատկապես երիտասարդների հիմնախնդիրներով զբաղվող ՀԿ-ների հետ, ինչպես նաև դեսպանատների, պետական մարմինների, դպրոցների և համայնքների ղեկավարների հետ:

– Հայրենասեր մարդու Ձեր բնորոշումը:

– Հայրենասիրությունն ինձ համար դժվար բնութագրվող, բարդ զգացողություն է: Այն թերևս բնագիծ է, նույնիսկ յուրատեսակ հոգեվիճակ. այն կամ կա, կամ չկա: Կարծում եմ չի կարելի լինել շատ կամ քիչ հայրենասեր: Յուրաքանչյուր ոք, ով ապրում և աշխատում է ի նպաստ հայրենիքի, հանապազօրյա ներդրում կատարելով հանուն սեփական ժողովրդի բարօրության թե՛ հոգևոր և թե՛ նյութական իմաստով, հայրենասեր է: Եվ այս պարագայում բոլորովին պարտադիր չեն վերամբարձ խոսքերն ու հայրենասիրական բանաստեղծություններ սերտելը:

– Ի՞նչը կարող է միավորել հայրենասերներին:

– Հայրենասեր մարդկանց միավորում է ազգային ինքնագիտակցությունը, հայրենիքի խնդիրները: Ցավոք պատմության ողջ ընթացքում հայ ժողովրդի միավորիչ ուժը եղել են պատերազմները. երբ օրհասական

➲25

24Ձ

վիճակ է ստեղծվել հայրենիքում, այժմ են միավորվել հայ հայրենասերները, ցանկանալով փրկել հայրենիքն օտար զավթիչներից: Հայի միավորչի ուժը թշնամու սպառնալիքն է:

– Կա՞ մի բան, որ չասել չեք կարող:

– Այո, ճշմարտությունը, հատկապես եթե խոսքը վերաբերում է մտերիմներին: Այլ պարագայում գերադասում եմ լռել, բայց ոչ երբեք ստել:

– Հավատու՞մ եք, որ կգա համախմբման ժամանակները:

– Կարծում եմ պատմության այս դժվարին ժամանակահատվածում, որը լի է բազում մարտահրավերներով՝ աշխարհաքաղաքական, ներքին և արտաքին, կրոնական, սոցիալական, տնտեսական, այնուամենայնիվ անդառնալի պառակտումը մեզ շրջանցեց: Այսօր առավել քան երբևէ հայ ժողովուրդը համախմբված, Սփյուռքի հետ միասին պայքարում է պատմական արդարության վերականգնման համար՝ հանուն Հայոց ցեղասպանության ճանաչման, հանուն հայոց պետականության զարգացման:

– Ինչ՞ հասարակական պահանջ է դրված ձեր առջև:

– Դեռևս ուսանողական տարիներին, որոնք համընկան ԽՍՀՄ փլուզման, անկախության ձեռքբերման, արցախյան պատերազմի տարիների հետ, իմ համակուրսեցիների հետ միասին նախաձեռնեցինք Պատմության ակումբի ստեղծումը, որը պետք է նպաստեր ուսանողների գիտական հմտությունների զարգացմանը, ինչպես նաև բացահայտեր թե՛ մեզ և թե՛ պարզապես պատմությամբ հետաքրքրվողների համար պատմության մութ էջերը: Տարիներ անց ինձ համար պարզ դարձավ, որ մեր ժամանակներում առավել քան երբևէ պահանջված է պատմական օբյեկտիվ վերլուծությունը, պատմության ճշմարիտ կողմերի բացահայտումը, հայոց պատմության որոշ անցքերի օբյեկտիվ վերանայումը, և, որ առավել կարևոր է երիտասարդների մեջ հայրենասիրության ոգին սերմանելը: Այսօր երկրում ստեղծված ծանր սոցիալ-տնտեսական պայմանների պատճառով շատերը կորցրել են հայրենիքի զգացողությունը, այն փոխակերպվել է բնակության վայրի զգացողության: Հատկապես երիտասարդները դարձել են ավելի պրագմատիկ՝ գերադասելով բարեկեցիկ կյանքն արտերկրում և հայրենիքը դիտելով զուտ որպես նախկին բնակության վայր: Գլոբալացման այս դրսևորման դեմ պայքարի միակ միջոցը թերևս մնում է հայրենասիրական դաստիարակությունը, որի կարևորագույն բաղադրիչը սեփական պատմության իմացությունն ու արժեվորումն է:

– Ո՞րն է հայրենասերի տեղը մեր հասարակության մեջ:

– Չէի ցանկանա զատել այս երկու հասկացությունը, քանզի մեր երկրում ապրող և արարող յուրաքանչյուր ոք արդեն իսկ հայրենասեր է:

– Ինչ՞ երազանքներ կամ նպատակներ ունեք:

– Պապերս Արևմտյան Հայաստանից ներգաղթյալներ են՝ հայրական կողմս Մուշից, մայրական կողմս՝ Բասենից: Եվ իմ մեջ, ինչպես երևի գրեթե յուրաքանչյուր հայի մեջ, մի անբացատրելի կարոտ կա իմ պապերի հայրենիքի հանդեպ: Երազանքս...Կուզեմ մի օր Մասիսն ազատագրված տեսնել, հայ եկեղեցիներն ու հոգևոր հզորությունը վերականգնված...

– Իսկ մեր ավանդույթների հետ ինչպե՞ս վարվենք:

– Ներկայիս մարտահրավերների պարագայում մեր հայկական ավանդույթները մեր պաշտպանական մեխանիզմն են, ուստի անհրաժեշտ եմ համարում դրանց պահպանումը, որը հային հայ է պահում, որտեղ էլ նա բնակվի:

– Եթե կարողանայիք ժամանակը հետ տալ, ի՞նչ կփոխեիք Ձեր կյանքում:

– Կարծում եմ կապրեի նույն ձևով՝ հասարակական, գիտական լիարժեք կյանքով:

– Ինչ՞ն է տարանջատում հայրենասերներին ու պատմաբաններին:

– Բարեբախտաբար դեռ չեմ հանդիպել պատմաբանի այդ տեսակին և կարծում եմ, որ չկա պատմաբան, որը ուսումնասիրելով, իմանալով մեր պատմական անցյալը, մեր ձեռքբերումներն ու կորուստները, մեր մեծարժեք պատմամշակութային կոթողները, զերծ լինի հայրենասիրությունից: Պատմաբանի մասնագիտությունն ընտրում են հայրենասերներն ու նվիրյալները:

– Խոսք ուղղված ձեր բոլոր ընկերներին ու մեր երիտասարդ պատմաբաններին:

– Աշխատենք հօգուտ հայրենիքի, հնարավորինս զերծ մնանք օտար բացասական ազդեցությունից, լինենք օբյեկտիվ գնահատականներում, և որ ամենակարևորն է՝ հիշենք պատմության դասերը:

Գարիկ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Եթե խելքի չգանք

«Վաճառվում են պետական պաշտոնները, շքանշաններն ու կոչումները: Նահանգները, գավառներն ու նախարարական պաշտոնները վաճառեցին ամեն տեսակի ապիկար մարդկանց, ծախեցին գետերը, հանքերը, երկրամասերը և սահմանները, ամենացածր գնով ծախեցին ժողովրդի բոլոր իրավունքները, երկրի առևտուրն ու պետության անկախությունը և ահա հիմա, արևելյան շուկայի հնավաճառների նման, ծախում են հորինված պետական տիտղոսները, շինծու առանձնաշնորհները կամ պետական կնիքով հաստատված վավերագրերը... Բոլոր երկրամասերը անկում են ապրում: Ժողովուրդը փախչում է երկրից: Մեր դպրոցները վեր են ածվել ավերակների... Մեր օրենքները տխմարների հիմար քմահաճույքի արդյունք են: Բարոյականությունն ընկել է: Մենք զրկվել ենք ունեցվածքից, կյանքի ապահովության համոզվածությունից: Երկիրն ամբողջությամբ մի բանտ է: Ժողովուրդն իսկապե՞ս մահացել է, որ դուք նրա ժառանգությունն աճուրդի եք հանել: Եթե խելքի չգանք՝ ստիպված կլինենք համբուրել օտար զինվորների կոշիկները»:

ՄԻՐԶԱ ՄԱԼՔՈՄ ԽԱՆ 1864 թ.

Իրանահայ նշանավոր դիվանագետ (1833 Իրան – 1906 Շվեյցարիա)

ՀԱՅԸ

Ամեն մի հայ, առանձին վերցրած, առյուծ է, ինչպես և խելքով ու դատողությամբ՝ հսկա: Բայց ընկերական ոգու բացակայությունը խմբովին գործելիս չլատում է նրա ուժերը: Զգե՛ք մենակ հային վտանգների փոթորկի մեջ, նա արժանավորապես կպաշտպանի յուր գլուխը: Բայց խմբե՛ք մի քանի հայեր միասին, և նրանք, պաշտպանվելու կամ հարձակվելու փոխարեն, կսկսեն խորհել, մտածել, հակաճառել և, վերջապես, թշնամուն թողած՝ միմյանց միսն ուտել: Այո՛, անհատականությունը հայի գլխավոր թշնամին է: Արդյո՞ք մեր ազգի մտավոր առաջնորդները կկարողանան մի փոքր հիմարացնել անհատ հային և խելոքացնել ընկերական հային: Եթե այդ եղավ, մենք կարող ենք ապագա ունենալ, եթե ոչ՝ կորած ենք...

ՐԱՖՖԻ

ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Ընկերը կնքահոր նման ընտրովի բարեկամ է: Տարբերությունն այն է, որ մի կնքահայր կարող ես ունենալ եւ կնքահոր համար պատասխանատվություն չես կրում, նա է իր սանիկի համար Աստծո եւ հանրության առաջ պատասխանատու: Ընկերներ ունես այնքան, որքան մարդու ընկեր կարող ես լինել: Ընկերներդ այնպիսին են, ինչպիսի ընկեր դու ես: Եթե կամենում ես ընկեր ունենալ, ընկերոջիցդ ակնկալիր այնքան, որքան դու ես պատրաստ նրա համար անել: Համոզված եմ, որ անձի մարդկային որակները չափորոշող-գնահատողները նրա ձեռքբերած ընկերներն են ու նրանց վերաբերմունքն իրենց ընկերոջը:

Արդեն կյանքիս վեցերորդ տասնամյակն եմ ամփոփում հայրենիքում: Այսօր՝ մանկապատանեկան, դպրոցական, ուսանողական, բանակային, աշխատանքային ընկերներիս մեծամասնությունը հայրենիքից դուրս են կյանքը շարունակում, զավակներին ամուսնացնում, թոռներ գուրգուրում: Ոմանք անգամ այլ երկրներում հաջողության են հասնում՝ գնահատվում ու կարեւորվում: Ոմանք նույնիսկ հարստանում ու մեծ կարողության տեր են դառնում: Սակայն լրիվ երջանիկ լինելու համար ինչ-որ կարեւոր, շատ կարեւոր մի բան պակասում է մեր հայրենակիցներին: Դա հող ու ջրի, մեր բնության ու արեւի պակասությունը չէ: Հող, ջուր, բնություն ու արեւ բոլոր երկրներում էլ կա, սակայն մարդը աննկարագրելի ներքին մի ապրում ունի, հոգու անհատնում մի պահանջ, որ իրեն ճանաչող, իր տեսուճանաչ մարդիկ տեսնեն, որ ինքն ապրում է ու լավ է ապրում: Եվ այդ է պատճառը, որ հոգին կեղեքող կարոտը պարպելու նպատակով իր ծննդավայրը վերադարձող օտար ափերում բախտ որոնողները երբեւէ չեն խոստովանում, որ անհայրենիք, անընկեր ու անբարեկամ օտարության մեջ ապրելն ընդամենը գոյատեւել է, տխուր մի իրականություն, որի հետ մի կերպ հաշտվում ես ինքդ քեզ հետ կռիվ տալով:

Ինչեւէ, կյանքը շարունակվում է, նորին գերազանցություն «Կարոտ»-ը բարգավաճում է՝ գնացածները համակերպվում են, մնացածները դիմանում՝ հուսալով, որ լավ օրեր կգան, գնացածները կվերադառնան եւ հայ ժողովուրդը կազատագրվի «կարոտ»-ի տիրապետությունից ու հոգի կեղեքող դաժան լծից:

Շատ եմ խորհել այս առեղծվածային երեւույթի շուրջ, անքուն գիշերներ անցկացրել իրավիճակից ելք փնտրելով: Քանի անգամ փորձել եմ մտորումներս գրավոր շարադրել, սակայն գիրս մնացել է անավարտ, անկարողությունից վրդովված անմեղ թղթին կտոր-կտոր եմ արել:

* * *

Սովորական աշխատանքային կիրակի է... խմբագրատանը թերթում եմ «Մաշտոց» հանդես» քառահատորը... ապրված օրերը կինոժապավենի պես արագընթաց անցնում են միջովս... վերհիշում եմ, հիանում, ակամա փառավորվում կամ հուզվում ապրածիս առանձին դրվագներից:

Գրասեղանին դրված բջջային հեռախոսս ղողանջեց... Ռուսաստանից հորը խնամելու նպատակով տուն վերադարձած ընկերս էր՝ Հրաչ Առաքելյանը.

– Որտե՞ղ ես, քանի՞ րոպեից կարող ես հրապարակում լինել, քեզ համար անչափ հաճելի անակնկալ ունեմ:

– Գործատեղում եմ, հինգ րոպեից քաղաքապետարանի մուտքի մոտ կլինեմ:

Անմիջապես գիր ու գրականությունը մի կողմ դրեցի և դուրս եկա աշխատավայրից՝ քայլելով դեպի հրապարակ: Հեռվից նկատեցի, որ Հրաչի կողքին, բաց գույնի կոստյումով, սպիտակահեր, կոկիկ հագնված մի տղամարդ է կանգնած: Քայլերս արագացրեցի, որովհետև Հրաչի կողքին Լևոն Միրզոյանն էր, իմ վաղեմի ընկերներից, ում հետ ծառայել էինք Սովետական բանակում և երկար տարիներ հարևան հիմնարկներում աշխատելով ընկերություն արել, սակայն արդեն երկու տասնամյակ չէինք հանդիպել, որովհետև նա էլ շատերի պես իր կյանքը շարունակում էր օտար ափերում: Իրոք, Լևոնն էր, սափրված, սպիտակ վերնաշապիկով, կոշիկները թաշկինակով մաքրած (ինչպես բանակում ծառայության ժամանակ «սապոկներն» էր մաքրում): Մի խոսքով, ինչպես կոմսոմոլի կենտկոմի քարտուղար՝ կոկիկ ու պաշտոնական:

«Կարոտ»-ը բոցավառվեց՝ գրկախառնվեցինք, համբուրվեցինք և, բնականաբար, հարկ էր կարգին նշել ու արժևորել մեր հանդիպումը: Լևոնն, ինչպես միշտ, օպտիմալ տարբերակ առաջարկեց՝ գնալ Դիլիջան, մեր մյուս բանակային ընկերոջը նույնպես տեսնել, Հաղարծինում մոմ վառել ու փառք տալ Աստծուն, որ կյանք ունենք ու ապրում ենք: Առաջարկությունը միանգամայն ընդունելի էր, սակայն ես էլ Ջիմիկին շատ վաղուց չէի հանդիպել ու տեղյակ չէի անգամ՝ մեր ընկերը Դիլիջանու՞մ է, թե՞ նա էլ է օտար ափերում

բախտ որոնում: Կարոտը հզոր խթան է, և իրավիճակից ելքը գտնվեց: Զանգեցինք Ջիմիկի՝ Արամ Օդաբաշյանի ուսանողական տարիների ընկերոջը՝ Կարլեն Բադյանին և առաջարկեցինք միասին գնալ Դիլիջան՝ Ջիմիկին տեսնելու:

Լևոնի եղբոր որդու՝ Մեսրոպի ավտոմեքենայով մեկնեցինք Դիլիջան: Կարլենը հեռախոսով կապվել էր Ջիմիկի հետ, և պայմանավորվել էին մեկ ժամից հանդիպել խանութում: Սովետական բանակի ճագարաբույծ սերժանտ Օդաբաշյանը Դիլիջանում խանութ ուներ և բարգավաճել ու «դուքանապետ» էր դարձել:

Հանդիպումը կայացավ «դուքանի» դռների դիմաց: Ճիշտ է փողային նվագախումբ չկար, սակայն «դուքանապետի» ժպիտն ու ջերմորեն ողջագուրվելը հասունացած սոցիալիզմի տարիների «Գենսեկի» ու «Կոմենդանտեի» հանդիպումները հիշեցրեցին:

Արամ «դուքանապետը» էլ այն ուսանողական տարիների սև ու խուճուճ մազերով Ջիմիկը (այն օրերի Ջիմի Հենրիքսը) չէր: Մազերն ասես սպիտակեցրած ու արդուկած լինեին, մի քիչ էլ փեդռած ու կարճ կտրած: Այն օրերի բարակ-մարակ երիտասարդը մարմինն ու փորը տեղը տղամարդ էր արդեն՝ կարգին պապիկ: Ջիմիկ պապիկը հին օրերի պես առաջարկեց առանց ժամանակ վատնելու միանգամից «գեղարվեստական» մասին անցնել, շնչակտուր թվարկելով տարածաշրջանի ճոխ խորտկարանները՝ մի պահ մոռանալով, որ ընկեր պապիկները էլ նախկին ախորժակն ու առողջությունը չունեն:

* * *

Օրվա «հյուրը» Լևոնն էր, և նրա կամքն օրենք էր... Ճանապարհվեցինք արաբական շեյխի միջոցներով նորանորոգ Հաղարծին վանքային համալիր՝ մոմավառության: Ճանապարհին սերժանտ-ճագարաբույծը Լևոնշինարարին հարցրեց.

– Պարոն Լևոն Բագրատի«չ» չորս տասնամյակ առաջ դու օրինավոր կոմունիստ, բանակում էլ հատուկ բաժնի փառապանծ զինվոր էիր, այդ Կուրսկում ինչքա՞ն մեղք ես գործել, որ այս փահլևան տղերքին «մեղքերիդ» թողության համար «սոված-ծարավ» Հաղարծին մոմ վառելու ես տանում:

– Ա՛յ, ճագարաբույծ «գեներալ», դու մինչև այսօր դեռ ճշմարիտ հավատքի չես եկել, բանակում ավագ ճագարաբույծ Բարսեղի և կոմերսանտ Սիմոնի հետ այդքան ճագարը

→27

26⊃

կերաք ու դեռ «սոված-ծարավ» ես: Ի դեպ, բանակում ինձ այդպես էլ չվիճակվեց ձեր բուծած ճագարների մսից ճաշակել: Դու պետք է, որ խանութումդ էլ ճագար պահելիս լինես: Դեռ այն երանելի օրերից ի վեր սիրտս ճագարի միս է ուզում ու քո համակուրսեցի ինժեներ-կոմերսանտ Սիմոնի սարքած «սամագոն»:

– Լևոն Բագրատի, ես որքան հասկացա, քո ախորժակը դեռ նախկինն է, սակայն Հաղարծինում քեզ կարող եմ միայն ջրի «ճագար» առաջարկել: Մոմերդ վանքում վառիր, անթիվ-անհամար մեղքերիդ համար թողություն խնդրիր, իսկ վերադառնալիս ընկերոջդ «ճագարների» մսից կհամտեսես, եթե քեզ խելոք պահես:

«Մեղքաշատ զորքն» այսպես «լեզվակռիվ» տալով հասավ Հաղարծին: Մոմ վառեցին, ով ինչքան կարող էր մտքում աղոթեց և Լևոն-շինարարը «սոված-ծարավ զորքը» առանց կռիվ տալու հանձնեց տանկիստ-ճագարաբույծին:

Լեգենդար տանկիստի նոր «ճագարաբուծարանը» Հաղարծնի մոտակայքում հոսող զուլալ գետակի ափին էր՝ զով ու չքնաղ մի տարածք, որտեղ կառուցած փոքրիկ ջրավազանում «Իշխան» ձուկ էին բուծում:

Լևոն-շինարարը ջրավազանում լողացող «Իշխան ճագարներից» մի քանիսին ցանցով հանեց ու ձկնաբուծին կարգադրեց եփել ու մատուցել գետակի ափին տեղադրված սեղանին, որի շուրջ «սոված-ծարավ զորքը» ոտքի վրա, հաց ու պանրով արդեն օղու շիշը դատարկել էր: «Իշխան ճագարները» եփվեցին, մատուցվեցին, շատ համեղ էր, հաճույքով ճաշակեցինք: Լևոնը ձկնաբույծին խնդրեց, որ մի քանի խոշոր ձուկ էլ բռնեն, մաքրեն ու դնեն ավտոմեքենայի բեռնախցիկը:

Օրը վերածվեց Տանկիստի Օրվա ու Ընկերության Տոնի: Հիշեցինք Սովետական բանակում ծառայությունից հետո ապրած երանելի այն տարիները, երբ ամեն տարի «տանկիստներով» հավաքվում էինք Սամվելի հայրիկի՝ Սովետական բանակի մայոր Ղուկասյանի՝ Գեներալի, Ստեփանավանի շրջանի Հոբարձի գյուղում կառուցած ամառանոցում և երեք օր ու գիշեր տոնում «Տանկիստի Օրը»: Հոբարձի գուղում մեր երկրի տարբեր բնակավայրերից, տարբեր գույնի այնքան «տանկ» ավտոմեքենա էր հավաքվում, որ ամառանոցամերձ ճանապարհը փակվում էր: Առաջին օրը երկու-երեք տասնյակ տանկիստները մինչև վերջին կաթիլը ռեալիզացնում էին թիկունքի ծառայության մայոր-գեներալի նկուղներում պահեստավորած մրգի օղին, իսկ առավոտյան ներկայանում էին տանկիստներիս պաշարած գյուղի փահլևանները՝ իրենց մառանի օղիով, ոմանք էլ գոմում կամ հավաբնում եղած կենդանի խորդկացուով: Գյուղը «պաշարողներս», դեռ այն կոմունիզմի տարիներից «ժողովրդավար» էինք, ոչ մեկին չէինք նեղացնում՝ մի թեյի բաժակ օղի էինք տալիս ու նստեցնում Մեծ Սեղանի կողքը: Ով դիմանում էր, մեզ հետ շարունակում էր, իսկ ով «զոհվում էր» տանից մարդ էին կանչում, որ իրենց «քաջին» տուն տանեն: «Զոհեր» նաև տանկիստներիս շարքերում էին լինում: Մայոր-գեներալի ննջարանը երկրորդ օրը ծառայում էր որպես «գոսպիտալ»: Գլխավոր բժիշկը մայոր-գեներալի Տիրուհին էր՝ Աղուն մայրիկը, ում ձեռքի տակ ունեցած միակ դեղամիջոցը սառը թանն էր, որ ամենից շատ իր սիրելի ավագ որդուն՝ Սամվելին էր խմացնում և տանկիստներիս խնդրում, որ Սամվելի փոխարեն Սաշկոին խմացնենք՝ պատճառաբանելով, որ կրտսեր որդին «գլուխը հաստ» զինվորական է, դեռ մանկուց հոր հետ խմելու սովոր է՝ կդիմանա:

Բոլոր տանկիստներին հատ-հատ հիշեցինք՝ Գագիկ Նավոյան, Արթուր Գրիգորյան, Գագիկ Պողոսյան, Սիմոն Գալստյան, Գագիկ Կարապետյան, Յուրա Բաղրամյան, Դավիթ Չիտչյան... և ներկաներս:

Արդեն ուշ երեկո էր, երբ պատշաճ վայելած ճանապարհվեցինք Վանաձոր: Դիլիջանում մեծ դժվարությամբ հաջողվեց բաժանվել մեր տանկիստ-ճագարաբույծից՝ խոստանալով, որ վաղը կվերադառնանք և կշարունակենք խնջույքը, կճաշակենք նաև Արամ «դուքանապետ-որսորդի» որսած նապաստակի միսը և իր քաշած վայրի տանձի օղին:

* * *

Վերադառնալով Վանաձոր՝ պայմանավորվեցինք վաղը ժամ 11-ին հանդիպել «Մաշտոց»-անոցում:

Առավոտյան, պայմանավորված ժամին աշխատասենյակիս դուռն առանց թակելու բացեց Լևոն-շինարարը.

– Բարև փոշմնած վարժապետին, այս ինչքա՞ն ես ծխել, այս տնակը խմբագրատուն է, թե՞ ծխարան, մեղք չե՞ս...

– Լևոն-շինարար, մեզ էլ հայրենիքի ծուխը ծխացնելն է մնացել... Այ, հենց բոլորդ վերադառնաք ու սկսեք մեր երկրում կառուցել, ծխելը կթողնեմ ու միայն «քեֆ» կանեմ:

– Դու կարծես առանց կառուցելու էլ ես «քեֆ» անում, սերտիֆիկացված սեղանապետ ես, երեկ այնպիսի հոգեցունց բաժակաճառեր ասիր, որ Զիմիկ«ս» քոռ ու փուչ եղավ, գիշերվա կեսին ճագարի որսի էր հրավիրում, դու էլ խոստացար, որ այսօր հրացանով կներկայանաս հրամանատար-որսորդին և երեկոյան Դիլիջանի անտառների նապաստակ կճաշակենք:

– Ես, որ խոստացած ու հավաստիացրած չլինեի, որ այսօր որսի գնալու նպատակով վերադառնալու ենք, դու դեռ Դիլիջանում կլինեիր և կարծում եմ, առնվազն մեկ շաբաթ որսկան-ճագարաբույծը մեզ նապաստակի որսի կտաներ, դու հաստատ չէիր դիմանա:

Լևոնը, իր սովորության համաձայն, կոլտնտեսության նախագահի պես ձեռքերը հետևին դրած շրջում էր խմբագրատանը և ուշադիր զննում պատերից կախված գեղանկարչական աշխատանքները: Ռուսյի շինարարը բավականին երկար կանգ առավ Ռուբեն Սուլվարու «Աշուն» կտավի առաջ.

– Խմբագրապետ, այս քո գործն է, դու բանակում կոմկուսի շարքերն անցնելու համար տառապելով պլակատ էիր գրում ու վանդակներ գծած հարթության մեջ Վլադիմիր Իլյիչին մեծացրած պատկերում-ներկում, իսկ այսօր արդեն կարգին նկարիչ ես:

– Լևոն Բագրատի«չ», ես, որ այդքան նկարել կարողանայի, էլ գիր ու միր կամ վարժապետություն կանեի՞: Այդ կտավները «Մաշտոց» գեղարվեստի ֆոնդին նկարիչների ընծայած ստեղծագործություններ են: Այդպիսի շուրջ 200 ստեղծագործություն կա մեր «Մաշտոց» ֆոնդում: Այդ գործերի մեծ մասը տպագրված են «Մաշտոց» հանդեսի շապիկներին, ցավոք չեմ կարողացել մեր գեղարվեստի ֆոնդի պատկերագիրք լույս ընծայել, թե չէ սիրով կնվիրեի Կուրսկի մարզը շենացնողին:

– Էլ մի լացացնի, ես ճագարաբույծ-որսորդ չեմ, այս կտավն առգրավում եմ, որ Կուրսկ տանեմ, աշխատասենյակումս կախեմ, այցելուներս տեսնեն, թե ինչպիսի մշակույթ ունեցող երկրից եմ սերում և, որպես «Մաշտոց» կրթամշակութային կենտրոնի լիազոր ներկայացուցիչ, կարողանամ կարգին գործել:

– Լևոն, կարգին գործելու համար քո թագավորական անունն էլ բավական է: Այդ կտավը, եթե իմ նկարածը կամ իմ անձնական սեփականությունը լիներ՝ սիրով կնվիրեի, սակայն ֆոնդի սեփականությունը օտարելու համար պարտավոր եմ համաձայնեցնել «Մաշտոց» ՀԿ նախագահության և նվիրատու գեղանկարչի հետ: Այսօր երեք ժամից նախագահության նիստ ենք գումարելու, նկարչին էլ կհրավիրեմ, կքննարկենք, կորոշենք:

Երկխոսությունն ընդհատվեց, որովհետև խմբագրատուն ներխուժեցին Հրաչն ու Կարլենը: Ուշանալու համար ներողություն խնդրեցին՝ առաջարկելով, որ իրենց հնարավորություն ընձեռվի մեղքերը քավեն մոտակա սրճարանում:

⊃28

27➲

* * *

«Մաշտոց» ՀԿ նախագահության նիստը սահմանված օրակարգով կայացավ: Նիստը նախագահում էր «Մաշտոց» հանդեսի գլխավոր խմբագիր Գագիկ Աթաբեկյանը, պատասխանատու քարտուղարն էր Գեղանկարիչ Ռուբեն Սուվարյանը: Որոշվեց «Մաշտոց» հանդեսի խմբագրակազմ ներառել Թերեզա Շահվերդյանին, Լիլիթ Օդաբաշյանին, Վահան Եղիազարյանին, Հրաչ Մարտիրոսյանին և Էմիլ Յավրյանին: Քննարկվեց նաև խմբագրապետիս առաջարկությունը և որոշվեց.

Կարևորելով Ռուսաստանի Դաշնության Կուրսկի «Ստրոիյվոդ-տրանս» ՍՊԸ ներդրումը հայ և ռուս ժողովուրդների բարեկամության ամրապնդման և ընկերության կողմից «Մաշտոց» հանդեսի լուսընծայմանն ու տարածմանը ցուցաբերած աջակցությունը՝ ՌԴ Կուրսկի «Ստրոիյվոդ-տրանս» ՍՊԸ գլխավոր տնօրեն, Կուրսկի մարզում «Մաշտոց» հանդեսի լիազոր ներկայացուցիչ Լևոն Բագրատի Միրզոյանին

Նվիրել՝ գեղանկարիչ Սուվարիի (Ռուբեն Սուվարյանի) «Աշուն» ստեղծագործությունը (կտավ, յուղաներկ, 60x50):

* * *

Ընկերության հայրենիքում վայելած օրերը ակնթարթի պես պապմության փարողունակ գիրկն անցան... Ընկերոջդ հանդիպելը անասելի ուրախություն է, բաժանվելը՝ անափ փխրություն: Ընկերների առկայությունը մարդու համար կենսական անհրաժեշտություն է: Կյանքն առանց ընկերների իմաստազրկվում է, օտարանում է անգամ հարազատ երկիրդ, դառնում ես կարոտիդ ստրուկը եւ ամեն օր հոգուդ վիրտուալ խորքերում հավաքում ես աշխարհասփյուռ ընկերներիդ, նիստ ու խորհուրդ անում, փորձում գուշակել՝ իրական կյանքում, միակ ու անփոխարինելի Հայոց Հայրենիքում ե՞րբ եք Մեծ Նիստ գումարելու, որ ոչ մի Ընկեր բացակա չլինի: Ապրում եմ հուսալով, որ գալու է այդ երանելի Օրը:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մաշտոցյան գրերից առաջ հայ գրի եւ դպրության մասին

1. Հայտնի է, որ Հայաստանում երկար ժամանակ պաշտվել է դպրության աստված ՏԻՐԸ: Սեփական գիր ու գրականություն չունեցող ժողովուրդն ուղղակի չէր կարող ունենալ դպրության աստծո պաշտամունք:

2. Գրի ծագման ու զարգացման ակունքները պրպտող մասնագետներն առանց Հայաստանի ժայռապատկերների ու ժայռագրերի ուսումնասիրության չէին կարող հասնել գրի ստեղծման ակունքները եւ պարզել այն արարող ժողովրդի անունը, որի տաղանդավոր զավակների տիեզերաճանաչությունն իր դրոշմն է դրել իր եւ իր մոտակա ու հեռավոր հարեւանների հոգեւոր ու նյութական մշակույթի սկզբնավորման ու զարգացման վրա: Ժայռապատկերներում ամենուր հանդիպող գաղափարագրերի մեջ պարզ երեւում են մաշտոցյան տառերի նախաձեւերը:

3. Շումերական մի բնագրի համաձայն «Իմաստությունն ու արվեստը ցած են բերվել Արատտա երկրից»:

4. Հույն պատմիչ Փիլոստրատոսը (2-3-րդ դդ.) վկայում է, որ Հայոց արքա Արշակ Ա-ի (34 - 35 թթ) օրոք կիրառվել է հայալեզու ու հայագիր դպրություն: Պատմիչը հիշատակում է հայկական գրերով մանյակի մասին. «... Պամփյուլիայում բռնվել է մի հովազ, որի ոսկյա մանյակի վրա գրված էր ՀԱՅԵՐԵՆ ՏԱՌԵՐՈՎ հետեւյալը. Նյուսիա աստծուն նվեր Արշակ թագավորից»:

5. Հույն մատենագիր Հիպոլիտոսի 234 - 235 թթ. գրած «Ժամանակագրության» մեջ հայերը նշվում են որպես ՍԵՓԱԿԱՆ ԴՊՐՈՒԹՅՈՒՆ ունեցող ժողովուրդ:

6. Ագաթանգեղոսի «Հայոց պատմությունից» տեղեկանում ենք նախաքրիստոնեական Հայաստանում ՀԱՅԱԼԵԶՈՒ նշանագրության գոյության մասին:

7. Մ. Խորենացին հաղորդում է, որ 2-3-րդ դդ. ԴԱՐԱՆԱՂՅԱՑ ԱՆԻ ամրոցում գոյություն է ունեցել մեհենական պատմագրության արխիվ, իսկ մեհենագրության լեզուն հնագույն հայերենն է:

8. Գեւորգ Ասորին, ով ասորական մատենագրության ակնառու դեմքերից է, գրում է, որ Գրիգոր Լուսավորիչը «տղայության հասակում» Հայաստանում սովորել է հայոց գիրն ու լեզուն:

ԱՂԱ ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱԼՈՒՍՏՅԱՆ

(1790 – 1864)

Եգիպտոսի խտիվ (փոխարքա) Իբրահիմ փաշան դավադրության մեջ կասկածելով եղբորը՝ Աբաս Հիլմիին, աքսորում է Լյուքսոր: Իբրահիմը մահվան սպառնալիքով արգելում է որեւէ մեկին օգնել աքսորյալին: Միայն Կահիրեում հաստատված վանեցի Կարապետ Գալուստյանն է խիստ գաղտնի 5500 ոսկի հասցնում Լյուքսոր, որը դառնում է փրկարար՝ Հիլմիի համար: Վերջինս երկու տարի անց դառնում է Եգիպտոսի խտիվ եւ Գալուստյանին հանձնում երկրի ցորենի, աղի ու ծխախոտի մատակարարման գործը: Կարապետ Գալուստյանը շոգենավակներ ու բազմաթիվ մակույկներ է ունեցել Նեղոսի վրա: Նավերում թնդանոթ ունենալու իրավունք է ստացել: Եղել է փողերանոցի տեսուչ, անսահման վարկի իրավունք է ունեցել ֆինանսների նախարարությունից: 1839 թ. 2000 ֆրանկ է նվիրաբերել հայոց Սբ. Աստվածածին եկեղեցու կառուցման հանգանակությանը: 1854-ին 20 հազար ֆրանկով կառուցել է Կահիրեի Խորենյան վարժարանը, որը 1897-ին վերանվանվել է Գալուստյան: Հայորդու շնորհիվ հայերը բարյացկամ վերաբերմունքի են արժանացել այս երկրում: Կտակով իր ողջ հարստությունը նվիրաբերել է ազգին:

ԼԻ ԿՈՒԱՆ ՅՈՒ. «Սինգապուրյան հրաշքի» հեղինակը

«Մեր վատ հարևանությունը մեզ լավ հիմք տվեց: Ես շատ բան չգիտեմ Հայաստանի ընտրության հնարավորության մասին, բայց դատելով ձեր հարևանների վիճակից՝ Վրաստանը չի պատրաստվում ձեզ օգնել, Ադրբեջանն առավել ևս, Իրանը պատժամիջոցների տակ է, ասինքն, այստեղ ակնհայտ է՝ ցատկ կատարեք, վեր կանգնեք նրանցից»:

«Երբ մենք անկախացանք, մեր հարևանները շատ թշնամաբար էին տրամադրված, հյուսիսից մահմեդականներ, հարավից մահմեդականներ, իսկ մենք մահմեդական չենք: Եվ նրանք չէին ցանկանում, որ մենք հաջողության հասնենք: Եվ մենք որոշեցինք առաջ անցնել, վեր կանգնել և հասնել, հավասարվել ու դառնալ Ամերիկա, Ճապոնիա ու Եվրոպա»:

«Կրթությունը մեր զարգացման ամենամեծ գործոնն է: Մեր դպրոցները հիմա շատ լավ հագեցած են ամեն ինչով՝ համակարգիչներով, լաբորատորիաներով: Մենք մասնագիտական դպրոցներ ունենք, մենք սովորել ենք առավելագույնի հասցնել մեր տաղանդները»:

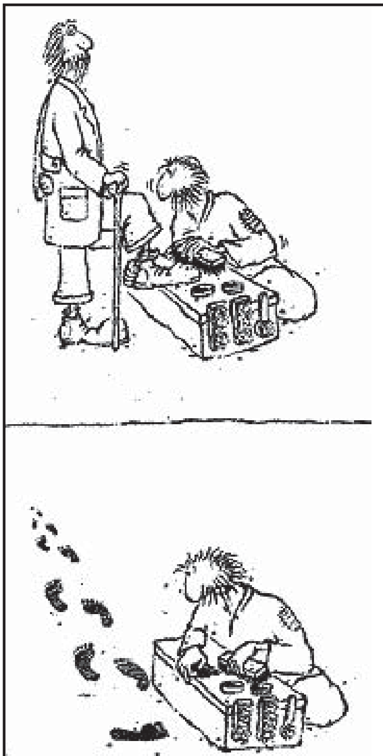
«Չինացիները շատ հին մշակույթ ունեն ու այդ մասին խոսում են ամենուր, բայց երբ թատրոնից դուրս ես գալիս՝ պետք է ոտքերիդ տակ նայես, որ ցեխի ու աղտի մեջ չընկնես: Մենք մեր մարդկանց ասացինք՝ քաղաքակիրթ եղեք, մի թքեք փողոցում: Մենք փոխեցինք մեր քաղաքացիների մտածողությունը»:

«Մենք ողջունում էինք յուրաքանչյուր ներդրողի… Մենք պարզապես մաշկից դուրս էինք գալիս, որպեսզի օգնենք մարդկանց արտադրություն սկսել»:

ԼԻ ԿՈՒԱՆ ՅՈՒ
Սինգապուրի նախկին վարչապետ
Սինգապուրի ավագ նախարար

ՅԳ – Երբ «սինգապուրյան հրաշքի» արարիչ Լի Կուան Յուին հարցրին, թե ինչպես հաղթահարեց կոռուպցիան, նա պատասխանեց. «Նստեցրի ընկերներիցս երկուսին, մյուսներն ամեն ինչ հասկացան»…

Как хорошо мы плохо жили

Мало нам было своих обычных бед, так на днях случилась еще одна – Армения заняла 10-е место в списке самых несчастных стран мира, по версии американского исследовательского центра Cato Institute. Доехали. Получается, на планете есть только девять стран, которые еще более, чем мы, несчастны. Это как понимать? Это надо то ли объявлять всенародный траур по поводу своего нахождения в этой части списка, то ли, наоборот, есть повод гордиться: на Земле есть аж 200 стран, а мы умудрились в каком-то рейтинге занять десятое (!) место! Осуществилась наша вековая тайная мечта – хоть и с черного входа, но проберемся в Книгу рекордов Гиннесса! Так?

Примерно так. Ну, или наоборот. Мне все же кажется, что это негативное явление и уж тем более гордиться тут нечем. Можно по такому поводу даже погоревать, тем самым став еще несчастнее и поднявшись еще выше в этом рейтинге. Как вам – открываются просто заоблачные перспективы!.. Впрочем, предполагаю, что мы сами уже сильно подустали от собственного пессимизма. Оптимизма пока не наблюдается, но зато пессимизм стал неприемлем ввиду его чудовищного объема. Надоел он нам. Как бы то ни было, а стоит все же посмотреть, в какой мы оказались компании, – кто так же несчастлив, как и мы, а кто еще несчастнее.

Кто, как мы, а кто и еще более

Так вот, первые четыре самые несчастные страны в рейтинге – Сирия, Венесуэла, Судан и Иран. Из них только, пожалуй, с Суданом все более или менее понятно – ну уж совсем невыносимые условия жизни там сложились. В Судане вообще люди массово мрут – иногда от голода, иногда от насильственных действий со стороны внутреннего бандитизма (как обычного, так и санкционированного государством). Да и в Сирии – тоже понятно, там идет война со всеми вытекающими последствиями. А Венесуэла и особенно Иран? Нельзя сказать, что в этих странах предполагается всеобщее безоблачное счастье, но все же – не до такой же степени плохо?

То есть да, экономическое благополучие - это важный фактор, но, как оказывается, не самый важный. Сами посудите, Армения заняла 95-е место в рейтинге благополучия стран мира (2014 Prosperity Index) за 2014 год, составленном организацией Legatum Institute. Между прочим, исследования велись в 142 государствах, охватывали 96% населения мира и 99% мирового ВВП. 95-е место – плохое место, даже не сере-дина, а середина нижней половины, но все же мы не на 132-м месте. А исходя из списка самых несчастных, мы именно на таком месте и должны были оказаться (если брать только экономическую составляющую). Есть, оказывается, и другие факторы. Кстати, Грузия расположилась на 24-м месте (по степени несчастности), а Азербайджан – на 38-м. Азербайджан – у меня нет информации, но можно себе представить: возможно, что небольшая часть нефтедолларовой лавины перенаправляется и на обычное население. Но про Грузию-то мы точно знаем – в смысле экономического благополучия она мало чем отличается от Армении. Тут не так все прямолинейно.

Есть и другие важные факторы

Какие? Главный – ничего положительного нас не ждет. И осознание этого сильно угнетает. Когда не ждешь хорошего, то автоматически ждешь плохого, а не думаешь, что все так и останется. Это элементарный закон человеческой психики. Насчет ничего положительного – это не пустые слова, сказанные в риторическом порыве. Они подкреплены достаточно объективными исследованиями. МВФ, например, в очередной раз снизил прогноз по росту экономики в Армении. «Рост экономики Армении» – это уже эвфе-

➲30

мизм: нейтральное или описательное выражение, используемое в текстах и публичных высказываниях для замены других, считающихся неприличными или неуместными. Нет у нас роста, а если и есть, то он настолько ничтожен, что... Понятно, что так или иначе, а в экономике у нас самая настоящая рецессия, выражаясь понятнее, просто застой.

Это прогнозы зарубежных экспертов. А местные от них не отстают. Председатель Союза работодателей Гагик Макарян высказал мнение на пресс-конференции, что уровень теневой экономики в Армении достигает 2 млрд долларов. Ребята, это уже больше половины бюджета страны. Еще немного и… В общем, лично я считаю, что если теневая экономика страны намного больше половины бюджета, то этой страны уже не существует. Либо уже, либо в совсем скором будущем. Может, это уже какая-то другая страна? Осталось только несколько неписаных законов, по которым мы живем, записать в Конституцию? Что лицемерить-то? Будем честны – хотя бы сами перед собой. Но понятно, что граждане Армении в свете создавшегося положения счастливее себя не чувствуют. Наоборот, именно там и находятся – на десятом месте по степени несчастности.

Но и это еще не все

Стресс. Перманентный стресс, который преследует наших граждан уже третье десятилетие. Спросите любого практикующего специалиста по психике человека: не так опасен стресс одномоментный (даже если он сильный, пиковый!) – организм чаще всего с ним справляется, сколько долговременный, непрекращающийся и даже не очень сильный стресс. Что хуже: когда вам сразу выдирают больной зуб (очень больно несколько секунд!) или если упорно не ходить к стоматологу – пусть себе ноет. Ноет и ноет. День, два, неделю, месяц, три месяца... Сколько это может продолжаться? У отдельного человека – недолго, а у общества (страны)? Наш общегосударственный зуб ноет уже почти три десятилетия. Пройдемся по нашей недолгой истории. Началось еще до независимости.

Спитакское землетрясение. Чудовищный стресс для армянского общества. Сначала пиковый, а потом (и до сих пор) фоновый стресс. Мы боимся нового землетрясения, мы отнюдь не уверены в сейсмоустойчивости домов, где живем, работаем, проводим время. До сих пор боимся. Иногда осознанно, чаще подсознательно. Это делает нас счастливыми?

Война. Активная («горячая») война длилась не очень долго (это сильнейший стресс), но потом наступила холодная война (с элементами «горячей»), и, главное, даже отдаленного конца не видно. Или это делает нас счастливыми?

Темные и холодные годы. Это не десять лет длилось и даже не пять. Два-три года. Однако сильный стресс сменился на слабый, но перманентный. Мы не уверены ни в одном из элементов обычного комфорта – электричество, газ, вода, телефон. Повторяю, часто подсознательно. И в любом случае счастливее от этого мы себя не чувствуем.

Мировой экономический кризис. У нас он начался в 2009-м и... продолжается, и продолжается, и... И, разумеется, веселого мало. Особенно когда количественно незначительная часть общества живет очень даже весело.

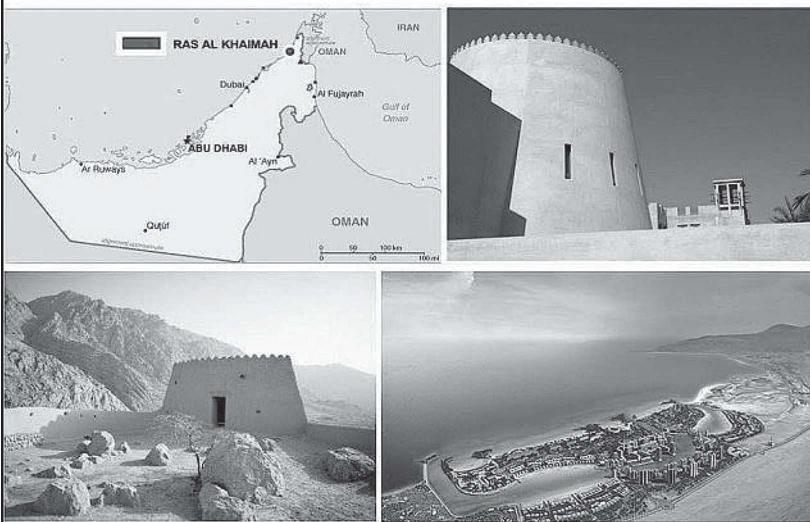
А 27 октября? А 1 марта? А раз за разом неудачные попытки поменять власть – хоть конституционно, хоть не очень. Дорвавшись до власти, немедленно решаешь, что это уже навсегда, до плюс бесконечности. Гражданам Армении что – хлопать в ладоши и радоваться?

Поверьте, есть еще много причин для тотального непрерывного стресса. И, разумеется, нас это не делает счастливыми. Вот и находимся на десятом месте в списке самых несчастных стран мира. Спасибо, что не на девятом.

Ара БАГДАСАРЯН.

P.S. Не сказал еще об одном глобальном факторе – он требует более детального и много более профессионального анализа. Но, по-моему, и сказанного вполне достаточно.

Город Рас-эль-Хайма был основан армянами

На карте мира появился ещё один город, основанный армянами.

Как передают СМИ Объединённых Арабских Эмиратов со ссылкой на Его Высочество шейха Султана бин Мухаммеда, город Рас аль-Хайм был основан армянами и носил название Джульфа.

На арабский полуостров армяне прибыли через Персию, бежав от монгольских конниц. Об этом рассказал Его Высочество в телеэфире канала Шарджи, добавив, что историческое наименование Рас аль-Хайма – Джульфа, которая известна каждому школьнику Эмиратов, есть армянское, а не арабское наименование.

Его Высочество также попросил Департамент образования Эмиратов внести поправки в арабские учебники с внесением исторического факта основания армянами города Рас аль-Хайма.

Заявление было опубликовано и на личном сайте бин Мухаммеда (на арабском языке)

NovostiNK.ru

Управляющий Шарджи – один из самых влиятельных деятелей Объединенных Арабских Эмиратов – шейх Султан III бин Мухаммад аль-Касими.

Доктор шейх Султан III бин Мухаммад аль-Касими – автор исторических исследований и известен как меценат.

Он финансировал реставрационные работы монастырского комплекса Агарцин в Армении, из-за чего был удостоен всеобщего восхищения, оставшись в истории одним из немногих мусульман, которые пожертвовали колоссальные суммы на реставрацию христианских религиозных центров.

В Ереване 19-20 сентября 2014 года состоялся V форум «Армения-Диаспора». В нем участвовали свыше 1000 представителей из Диаспоры и Армении. Расширилась география участия – руководители и представители армянских организаций и структур из почти 60 стран – 749 участников, Арцах представляла делегация в составе 20 человек, от Республики Армения в форуме участвовали 327 государственных, политических, культурных деятелей, ученых и журналистов. Большую представительность обеспечили из Диаспоры Россия – 130 человек, Сирия – 103, Ливан – 75, США – 77, Грузия – 45, Франция – 31, Иран – 31, Канада – 22 человека. Для участия в форуме в Армению прибыли делегации из самых отдаленных стран – Австралии (15 участников), Аргентины (11), Чили (3), Южно-Африканской Республики (1 участник).

По итогам форума было принято заявление, которое мы предлагаем вниманию читателей полностью.

Заявление Пятого форума Армения-Диаспора

Пятый форум Армения-Диаспора, состоявшийся в канун 100-й годовщины Геноцида армян, вновь подтвердил, что дальнейшее расширение и развитие взаимодействия Армения-Арцах-Диаспора способствует процессу уточнения и осуществления общенациональных приоритетов, безопасному существованию армянского народа, сплочению армянства вокруг национальных интересов и целей.

Все армянство должно направить свои совместные усилия на:

– максимальное усиление Республики Армения, дальнейший прогресс и безопасность;

– справедливое решение проблемы Нагорного Карабаха на основе международного права;

– максимальную организованность Диаспоры;

– сохранение национальной идентичности и сплочение потенциала разбросанного по всему миру армянства;

– международное признание, осуждение Геноцида армян и устранение его последствий;

– сплочение армянства вокруг Армянской Церкви;

– помощь и содействие армянам, оказавшимся в чрезвычайных ситуациях.

Мы, участники форума, учитывая геополитическое развитие и региональные вызовы, декларируем:

1. Следующие общенациональные приоритеты как идеологическую основу взаимодействия Армения-Диаспора:

1.1. Построение могучей и безопасной Армении

Мы подтверждаем, что совместными усилиями продолжим строить обеспеченную Армению, сделав ее более безопасной и могучей.

Армения – Родина всего армянства, и решение стоящих перед Арменией проблем, осуществление общеармянских программ возможно только при сплочении интеллектуальных, материальных и организационных потенциалов и возможностей всего армянства, поскольку ответственность за развитие, безопасность Родины несет каждый армянин, независимо от места проживания.

Важным путем снижения уровня бедности и миграции в Армении является последовательное проведение реформ в государственно-административной, социальной и экономической (сельское хозяйство, туризм, торговля, обслуживание,

информационные технологии, пищевая промышленность, экология, горнодобывающая промышленность, энергетика, градостроительство и т. д.) сферах, улучшение предпринимательской среды, увеличение объемов инвестиций, создание рабочих мест, вовлечение большего числа армян Диаспоры в экономику и обеспечение условий для получения ими прибыли.

Сверхзадача нашего единства – оставить будущим поколениям развитую и демократическую, могучую и обеспеченную Армению.

1.2. Независимый и безопасный Арцах

Мы гордимся отвагой и стойкостью народа Арцаха.

Благодаря общенародной освободительной борьбе народ Арцаха уже 23 года строит Нагорно-Карабахскую Республику, основываясь на нормах международного права и принципе свободного самоопределения народов.

Решение социально-экономических проблем НКР осуществлялось и осуществляется также благодаря целевому содействию армянства Диаспоры.

Мы будем и впредь совместно бороться за решение проблемы Нагорного Карабаха в политико-дипломатической плоскости и поддерживаем усилия сопредседателей Минской группы по мирному урегулированию Карабахской проблемы на основе принципов равноправия и самоопределения народов международного права.

Все армянство всеми возможными способами будет бороться против деструктивной политики Азербайджана, каждодневных проявлений угрозы применения силы, посягательств на границы Армении и воинствующей позиции.

Мы выражаем нашу признательность региональным, городским властям различных стран, признавшим независимость Нагорно-Карабахской Республики, что свидетельствует о справедливой позиции и доброй воле этих властей и народов, а также целевой работе на местах армянских структур, которая должна расшириться и стать последовательной.

Мы еще раз подтверждаем, что Нагорно-Карабахская Республика является частицей нашей исторической Родины и ее судьба имеет решающее значение для всего армянского народа, посему наша борьба продолжится вплоть до справедливого и окончательного урегулирования карабахской проблемы.

1.3. Организованная Диаспора

Мы, представители всего армянства, подтверждаем, что на нынешнем этапе исторического развития Армении и армянского народа Диаспора является важнейшим фактором и придания большего размаха борьбе Ай-Дат, и обеспечения систематизированного участия Диаспоры в решении жизненно важных вопросов как Республики Армения, так и НКР.

Структуры и организации Диаспоры с учетом национальных и мировых вызовов должны пересмотреть свои программы, вовлечь большее число армян, новичков в деятельность структур.

Армянские структуры совместно с государственными и негосударственными учреждениями Республики Армения, НКР должны в плановом порядке:

– выдвигать новые подходы к пересмотру стратегии Армения-Диаспора;

– объединить и направить свои усилия на противодействие ассимиляции Диаспоры, предотвращение языковых и культурных потерь и сохранение в новом поколении Диаспоры армянской идентичности;

– сделать предметом особой заботы общины, которые пока еще не вполне организованы;

– содействовать сплочению армянства вокруг армянских общин, общинных структур.

Диаспора, ее организации являются своеобразным мостом между Арменией и мировым сообществом, посему следует максимально способствовать диалогу между народами и цивилизациями, углублять и развивать взаимодействие между Арменией и Диаспорой, различными сег-

⊃32

ментами Диаспоры, а также укреплять дружественные связи с диаспорами разных народов.

1.4. Армянский язык как залог сохранения армянства

Мы ответственны за сохранение чистоты родного языка с его восточно-армянским и западно-армянским ответвлениями как одного из главных столпов нашего существования, реалистичным и логичным подходами обеспечить сближение, развитие и передачу следующим поколениям.

Сохранение армянства в Диаспоре – одна из жизненно важных задач Республики Армения, которой в различных форматах содействует государство, сотрудничая с общеармянскими структурами, армянскими организациями, постоянно совершенствуя и развивая системы взаимодействия.

Предметом нашей каждодневной заботы должны стать армянские школы и очаги культуры, сохранение нашего исторического наследия, творческое развитие армянской мысли.

Мы должны направить свои усилия на укрепление армянской семьи, сохранение традиций и обычаев, армянских имен и фамилий, обеспечение применения армянского языка в армянских семьях, армянской среде.

Одной из главных наших забот должно стать то, чтобы молодой армянин, помимо абстрактной идеи Родины, имел возможность реально познать Мать-Родину.

Мы четко осознаем, что армянский язык и армянское национальное самосознание являются необходимым условием вечности нашего народа и их сохранение является сверхзадачей Армянского государства и структур Диаспоры.

1.5. 100-я годовщина Геноцида армян

Мы констатируем, что в Республике Армения, Арцахе и Диаспоре совершаются всесторонние работы в канун 100-й годовщины Геноцида армян, формируя широкомасштабное движение под девизом «Помню и требую…».

Создание Государственной комиссии к 100-й годовщине Геноцида армян во главе с Президентом РА и более 50 региональных комиссий придало новое качество процессам, направленным на признание, осуждение и устранение последствий Геноцида армян, на государственном уровне разработанного и осуществленного в Османской Турции и Западной Армении.

Мы выражаем нашу признательность всем государствам, общественным и политическим деятелям, благотворителям, миссионерам, которые после Геноцида предоставили надежную крышу и мирные условия для армянства, кто имел политическую смелость сказать правду о Геноциде армянского народа.

Особая благодарность тем странам и международным организациям, которые признали и осудили Геноцид армян как ужасное преступление против человечества и требуют от Турции избавиться от этого тяжкого бремени, посмотреть в лицо собственной истории и признать Геноцид армян.

Армянский народ, взяв за основу международные нормы о правах человека и принятую ООН в 1948 году Конвенцию «О предотвращении и наказании преступления Геноцид», будет бороться за восстановление личных прав каждого армянина, общинных и общенациональных прав.

Учитывая, что Геноцид армян является международным преступлением, направленным против человечества, признание и осуждение которого не имеет срока давности, наша борьба направлена не только на восстановление исторической справедливости, признание прав целого народа, лишенного родины, но и на то, чтобы:

– нигде и никогда больше не повторялся геноцид и ни один народ не подвергался этому преступлению;

– Турция признала Геноцид армян и занялась вопросами устранения последствий, понеся всю ответственность за преступление;

– любой армянин, скрытый или насильственно изменивший веру, мог объявить себя армянином, покончив с душевными муками.

Признание, осуждение Геноцида армян и устранение его последствий и впредь останется в повестке нашей политической борьбы, и окончательного решения всенародного суда мы достигнем совместными усилиями всех сегментов армянства, помня и требуя.

1.6. Сплочение вокруг Армянской Церкви

На протяжении веков Армянская Церковь была и остается одним из столпов армянского духа и национальной идентичности, передающей из поколения в поколение веру и общечеловеческие ценности, являясь инициатором и реализатором патриотических начинаний на благо нации.

Армянская Церковь своей духовной и национальной миссией на протяжении веков внесла неоценимый вклад также в священное дело сохранения нации и играет незаменимую роль в истории нашего государства и нашей нации, первой в мире провозгласившей христианство государственной религией. Благодаря Армянской Церкви разбросанный по всему миру армянский народ никогда не терял связи с теми величественными ценностями, которые составляют армянскую идентичность.

Мы придаем важность укреплению и дальнейшему развитию Армянской Церкви во имя существования армянского духа и национальной идентичности, сплоченности нации вокруг Армянской Церкви.

1.7. Безопасность армян, оказавшихся в чрезвычайных ситуациях

Конфликты, происходящие в разных уголках мира, угрожают также сынам армянского народа и становятся новыми вызовами для Республики Армения. Тяжелые дни переживает сегодня сирийское армянство, и вследствие войны истекает кровью наша главная колония, более половины членов которой стали беженцами, а другая половина в условиях войны каждодневно несет потери.

В Армении сегодня обосновались тысячи сирийских армян, и мы с удовлетворением констатируем, что государство постаралось создать условия по их доступному образованию, медицинскому обслуживанию, обеспечению занятости и переподготовке.

Почти все общины Диаспоры своей материальной и моральной поддержкой встали рядом с сирийскими, в том числе и кесабскими армянами.

Мы подтверждаем, что Армянское государство и Диаспора совместно должны протянуть руку помощи каждому армянину, оказавшемуся в чрезвычайной ситуации, обсуждая формат и структуру помощи с государством и Армянской Церковью.

.

2. Одобрить предложение Президента РА Сержа Саргсяна о том, чтобы Государственная комиссия по координации мероприятий к 100-й годовщине Геноцида армян после 24 апреля 2015 г. была переименована в «Общеармянский совет» по координации актуальных общеармянских проблем.

3. СМИ, функционирующие в Республике Армения, Арцахе и Диаспоре как широкомасштабная армянская информационная сеть, исходя из общенациональных приоритетов, и впредь должны осуществлять последовательную и плановую работу по повышению информированности мирового сообщества о достижениях Армении, карабахской проблеме, предпринимать четкие шаги против турко-азербайджанской лживой, дезинформационной пропагандистской машины и объединить свои усилия также на отражении армянских проблем в иноязычных СМИ, дабы способствовать решению Ай-Дат.

4. Данное заявление служит основой для того, чтобы правительство РА в лице Министерства Диаспоры РА и других государственных ведомств, общеармянские структуры и армянские организации взялись за осуществление соответствующими программами и инициативами идей заявления и намеченных сверхзадач.

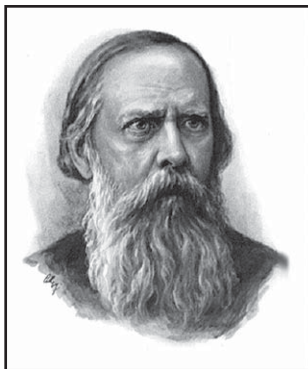
Мы сильны вместе и совместно будем создавать нашу историю и будущее – во имя могучей и обеспеченной Армении, во имя независимого и победившего Арцаха и организованной Диаспоры.

Участники V форума Армения-Диаспора.

Ереван – 20.09.2014 г.

30 метких цитат Салтыкова-Щедрина

Писатель, который видел будущее

Михаилу Евграфовичу Салтыкову-Щедрину в русской литературе отведено особое место, потому что ни один писатель в своих произведениях не критикует, не высмеивает и не обличает действительность так метко и беспощадно.

Несмотря на то, что писал он почти два века назад, его сюжеты очень похожи на то, что происходит в России сейчас. Герои настолько точно характеризуют современный мир, что кажется, писатель просто заглянул в будущее и написал о нас.

1. Если я усну и проснусь через сто лет и меня спросят, что сейчас происходит в России, я отвечу: пьют и воруют...
2. Чего-то хотелось: не то конституции, не то севрюжины с хреном, не то кого-нибудь ободрать.
3. Во всех странах железные дороги для передвижения служат, а у нас сверх того и для воровства.
4. Когда и какой бюрократ не был убежден, что Россия есть пирог, к которому можно свободно подходить и закусывать?
5. Российская власть должна держать свой народ в состоянии постоянного изумления.
6. Это еще ничего, что в Европе за наш рубль дают один полтинник, будет хуже, если за наш рубль станут давать в морду.
7. Если на святой Руси человек начнет удивляться, то он остолбенеет в удивлении и так до смерти столбом и простоит.
8. Строгость российских законов смягчается необязательностью их исполнения.
9. Ну, у нас, брат, не так. У нас бы не только яблоки съели, а и ветки-то бы все обломали! У нас намеднись дядя Софрон мимо кружки с керосином шел – и тот весь выпил!
10. У нас нет середины: либо в рыло, либо ручку пожалуйте!
11. Нет, видно, есть в божьем мире уголки, где все времена – переходные.
12. – Mon cher, – говаривал Крутицын, – разделите сегодня все поровну, а завтра неравенство все-таки вступит в свои права.
13. Увы! Не прошло еще четверти часа, а уже мне показалось, что теперь самое настоящее время пить водку.
14. – Нынче, маменька, и без мужа все равно что с мужем живут. Нынче над предписаниями-то религии смеются. Дошли до куста, под кустом обвенчались – и дело в шляпе. Это у них гражданским браком называется.
15. Для того чтобы воровать с успехом, нужно обладать только проворством и жадностью. Жадность в особенности необходима, потому что за малую кражу можно попасть под суд.
16. ...Крупными буквами печатались слова совершенно несущественные, а все существенное изображалось самым мелким шрифтом.
17. Всякому безобразию своё приличие.
18. ...Цель издания законов двоякая: одни издаются для вящего народов и стран устроения, другие – для того, чтобы законодатели не коснели в праздности.
19. – Барышня спрашивают, для большого или малого декольте им шею мыть.
20. Просвещение внедрять с умеренностью, по возможности избегая кровопролития.
21. Идиоты вообще очень опасны, и даже не потому, что они непременно злы, а потому, что они чужды всяким соображениям и всегда идут напролом, как будто дорога, на которой они очутились, принадлежит им одним.

Иллюстрация к произведению «История одного города».

22. – Кредит, – толковал он Коле Персианову, – это когда у тебя нет денег... Понимаешь? Нет денег, и вдруг – клац! – они есть!
– Однако, mon cher, если потребуют уплаты? – картавил Коля.
– Чудак! Ты даже такой простой вещи не понимаешь! Надобно платить – ну, и опять кредит! Еще платить – еще кредит! Нынче все государства так живут!
23. Глупым, в грубом значении этого слова, Струнникова назвать было нельзя, но и умен он был лишь настолько, чтобы, как говорится, сальных свечей не есть и стеклом не утираться.
24. В болтливости скрывается ложь, а ложь, как известно, есть мать всех пороков.
25. Один принимает у себя другого и думает: «С каким бы я наслаждением вышвырнул тебя, курицына сына, за окно, кабы...», а другой сидит и тоже думает: «С каким бы я наслаждением плюнул тебе, гнусному пыжику, в лицо, кабы...» Представьте себе, что этого «кабы» не существует, – какой обмен мыслей вдруг произошел бы между собеседниками!
26. Неправильно полагают те, кои думают, что лишь те пескари могут считаться достойными гражданами, кои, обезумев от страха, сидят в норах и дрожат. Нет, это не граждане, а по меньшей мере бесполезные пескари.
27. В словах «ни в чем не замечен» уже заключается целая репутация, которая никак не позволит человеку бесследно погрузиться в пучину абсолютной безвестности.
28. Многие склонны путать два понятия: «Отечество» и «Ваше превосходительство».
29. Страшно, когда человек говорит и не знаешь, зачем он говорит, что говорит и кончит ли когда-нибудь.
30. Талант сам по себе бесцветен и приобретает окраску только в применении.

В этом материале цитаты из произведений «История одного города», «Премудрый пескарь», «Господа Головлевы», «Губернские очерки» и других, которые и сегодня вызывают живой отклик читателей.

15 лучших цитат Омара Хайяма

Лучшие цитаты великого поэта и одного из самых известных восточных мудрецов и философов.

О жизни и человеке

◆ Один не разберет, чем пахнут розы. Другой из горьких трав добудет мед. Кому-то мелочь дашь – навек запомнит. Кому-то жизнь отдашь, а он и не поймет.

◆ Чем ниже человек душой, тем выше задирает нос. Он носом тянется туда, куда душою не дорос.

◆ Кто жизнью бит, тот большего добьется. Пуд соли съевший выше ценит мед. Кто слезы лил, тот искренней смеется. Кто умирал, тот знает, что живет!

◆ В одно окно смотрели двое. Один увидел дождь и грязь. Другой – листвы зелёной вязь, весну и небо голубое.

◆ Мы источник веселья и скорби рудник. Мы вместилище скверны и чистый родник. Человек, словно в зеркале мир, многолик. Он ничтожен и он же безмерно велик!

◆ Как часто, в жизни ошибаясь, теряем тех, кем дорожим. Чужим понравиться стараясь, порой от ближнего бежим. Возносим тех, кто нас не стоит, а самых верных предаем. Кто нас так любит, обижаем, и сами извинений ждем.

◆ Мы больше в этот мир вовек не попадем, вовек не встретимся с друзьями за столом. Лови же каждое летящее мгновенье – его не подстеречь уж никогда потом.

◆ Не завидуй тому, кто силен и богат, за рассветом всегда наступает закат.

◆ С этой жизнью короткою, равною вдоху, обращайся, как с данной тебе напрокат.

О любви

♦ Дарить себя – не значит продавать. И рядом спать – не значит переспать. Не отомстить – не значит все простить. Не рядом быть – не значит не любить!

♦ Можно соблазнить мужчину, у которого есть жена, можно соблазнить мужчину, у которого есть любовница, но нельзя соблазнить мужчину, у которого есть любимая женщина.

♦ Чтоб мудро жизнь прожить, знать надобно немало. Два важных правила запомни для начала: ты лучше голодай, чем что попало есть, и лучше будь один, чем вместе с кем попало.

♦ В любимом человеке нравятся даже недостатки, а в нелюбимом раздражают даже достоинства.

♦ О горе, горе сердцу, где жгучей страсти нет. Где нет любви мучений, где грез о счастье нет. День без любви – потерян: тусклее и серей, чем этот день бесплодный, и дней ненастья нет.

♦ Сорванный цветок должен быть подарен, начатое стихотворение – дописано,а любимая женщина – счастлива, иначе и не стоило браться за то, что тебе не по силам.

Цитаты Уильяма Сарояна

Уильям Сароян – классик американской прозы, чье имя стоит в одном ряду с именами Эрнеста Хемингуэя, Уильяма Фолкнера, Джона Стейнбека, Джона Апдайка, писал: «Хоть пишу я по-английски, я считаю себя армянским писателем. Слова, употребляемые мною – английские, среда, о которой я пишу – американская, однако, та душа, которая вынуждает меня писать – армянская», – говорил о себе Уильям Сароян. Когда он умер, его тело осталось в Америке. Но кусочек сердца привезли и захоронили у подножья Арарата – такова была последняя воля великого писателя.

♦ Я не пишу на армянском, но смотрю мир по-армянски.

♦ Изучение армянского языка и есть вопрос ВЕРЫ.

♦ Самое большое СЧАСТЬЕ, которое только доступно человеку, – это знать, что НИКАКОЕ счастье ему особо и не нужно.

♦ Всякий, кто познал ПЕЧАЛЬ, не имеет возраста.

♦ Хорошие люди хороши потому, что они пришли к МУДРОСТИ дорогой неудач. УСПЕХ приносит очень мало мудрости.

♦ Сколько СМЕЛОСТИ нужно человеку, чтобы быть ТРУСОМ!

♦ Чтобы стать САМИМ СОБОЙ, надо немало порепетировать.

♦ Люди, не зная сами, кто они такие ЕСТЬ, стараются помешать человеку стать тем, кем он ДОЛЖЕН БЫТЬ.

♦ Знаешь, иногда ошибкой бывает НЕ совершить ОШИБКУ.

«Горцарар»
Издается с июля 1999г.
Автор проекта и учредитель – Ваграм БЕКЧЯН
Зам. гл. редактора - Роза ГУЛЯН
Գլխ. խմբագրի տեղակալ՝ Ռոզա ԳՈՒԼՅԱՆ
ИЗДАТЕЛЬ
Издательский Дом «ШАГАНЭ»
Лицензия серия ИД № 02313
Журнал зарегистрирован в Министерстве Российской Федерации по делам печати, телерадиовещания и средств массовых коммуникаций
Регистрационный номер ПИ № 77-5015
Авторские материалы не рецензируются и не возвращаются. Переписку с читателями редакция не ведет. Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.
Материалы со знаком Գ публикуются на правах рекламы.
Редакция не несет ответственности за содержание рекламных объявлений.
ПЕРИОДИЧНОСТЬ ВЫХОДА - ЕЖЕМЕСЯЧНО
Отпечатано
ОАО «Калужская типография стандартов» г. Калуга, ул. Московская 256.
Формат А3, объём 4,0 п.л.
Тираж 1 500 экз. Зак. № 2071.
Территория распространения: Российская Федерация, страны СНГ, зарубежные страны.
В номере использованы материалы «НОЕВ КОВЧЕГ», «АЗГ», «АРАВОТ», «ГА», «ЕТЕР», «hАЙКАКАН ЖАМАНАК», «ИРАВУНК», «ВОЗНИ», «НОВОЕ ВРЕМЯ».
Цена свободная.

Адрес издательства и редакции:
248001, г. Калуга, ул. Суворова, 160.
Тел.: (4842) 56-59-29, 59-17-73.
E-Mail: gortsarar@list.ru
факс (4842) 565-929,
www.gortsarar.ru

E-Mail: gortsarar@list.ru